



ชีวประวัติ "ยาขอบ" (โชติ แพร่พันธุ์)

กำเนิด

"ยาขอบ" คือนามแฝงของ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ถือกำเนิดจากเจ้าอินแปงบุตรชายคนเดียวของเจ้าเมืองแพร่ กับจ้อยต้นห้องของหม่อมเจ็ดย (หม่อมเจ็ดย คือ พระมารดาของหม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ทิศกุล)¹ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2450² จ้อยผู้เป็นมารดาของ โชติ แพร่พันธุ์ นั้นเดิมอาศัยอยู่ในวังคำรังสสิต มีความสนิทสนมเป็นกันเองกับพระโอรสและพระธิดาของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยาจักรีราชานุภาพ จึงได้สัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้าอินแปงซึ่งเป็นบุตรบุญธรรมของเสด็จในกรมพระองค์นั้น จ้อยและเจ้าอินแปงลักลอบใกล้ชิดกัน ขณะที่เจ้าอินแปงกำลังศึกษาอยู่ และก่อนที่จะกลับขึ้นไปกุแลกิจการที่เมืองแพร่ ต่อมาจ้อยได้หายไปจากวังคำรังสสิต มีการสืบสวนอยู่นานก็ไม่มีใครพบร่องรอยของจ้อยเลย หลังจากสำเร็จการศึกษา เจ้าอินแปงก็กลับขึ้นไปเมืองแพร่ และได้สมรสกับธิดาเจ้าหลวงเมืองน่าน และรับราชการอยู่ที่นั่น

จ้อยหลบหนีออกจากวังคำรังสสิตเพราะเกรงอาญาวัง เนื่องจากตั้งครมภ์กับเจ้าอินแปง ใ้ไปอาศัยอยู่กับคุณนายจันทร์ผู้ดูแลโรงเลี้ยงเด็กของพระวิมาดาเธอ

¹ม.จ.ศุภรธรรมดิลก ทิศกุล, "ปฏิสนธิของโชติ แพร่พันธุ์," ยาขอบอนุสรณ์ (พระนคร: สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย จัดพิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ นายโชติ แพร่พันธุ์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม 25 พฤษภาคม 2500), หน้า 89.

²ประจวบ กาญจนลาภ, "ยาขอบ" สืบทิศ ชีวิตและงานของโชติ แพร่พันธุ์, (พระนคร: ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 14.

(สมเด็จพระวิมาดาเชอกรมพระสุทธวาสินีนาถ)³ จนกระทั่งตลอดบุตรชาย เจ้าอินแปง
ลงมาจากเมืองเหนือเป็นครั้งคราว และทราบข่าวเรื่องจ้อย ได้พยายามสืบหาตัวเพื่อขอ
รับบุตรมาเลี้ยง แต่จ้อยไม่ยอมเข้าพบ เจ้าอินแปงจึงได้แต่ขอให้เจ้ายวงคำผู้เป็นพี่สาว
ซึ่งพำนักอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นผู้ดูแลจ้อย และสั่งไว้ว่าถ้าบุตรเป็นชายให้ชื่ออินทรเดช แต่
จ้อยซึ่งตลอดชีวิตเต็มไปด้วยทิวเกศยศเจ้าอินแปง ก็พลอยเกลียดชังที่พ่อเตรียมไว้ให้บุตร
ชายด้วย จ้อยจึงตั้งชื่อทารกเสียใหม่ตามความพอใจของตนเองว่า "โชติ"⁴

โชติเมื่อแรกเกิดนั้นไม่ได้รับการเลี้ยงดูจากจ้อยผู้มารดา จะเป็นเพราะจ้อย
ยังถือโกรธเจ้าอินแปง หรือจะเป็นเพราะลักษณะผิดปกติของโชติจากเด็กแรกเกิดโดย
ทั่วไป ทั้งที่นายประจวบ กาญจนลาภ สหายผู้ใกล้ชิดคนหนึ่งของ "ยาขอบ" เขียนเล่าไว้
ในหนังสือ "ยาขอบ" สิบทิศ ชีวิตและงานของโชติ แพร่พันธุ์ ตามคำบอกเล่าของ
"ยาขอบ" ว่า

เพราะเหตุของเด็กชายโชติ ก่อนข้างร้ายมาตั้งแต่เกิดที่มี
พันหนึ่งซี่ตรงเพดาน จะเป็นควยจ้อยยังถือโกรธเจ้าอินแปง
หรือจะเป็นควยทรมาลักษณะของลูกคนไม่มีโกรทราบ จ้อย
เลยเห็นลูกของตนเป็นลูกปีศาจไป ผลก็คือจ้อยไม่ยอมให้
ลูกกินนมของตนเอง เจ้ายวงคำซึ่งเป็นป้าและมีหน้าที่ดูแล
ตามคำขอร้องจากน้องชายอยู่แล้ว จึงรับภาระเป็นผู้ประ
คบบุประหงม ในยานั้นก็ไม่มีลูกอ่อน และไม่รังเกียจพันซี่
หนึ่งตรงเพดานปาก ก็ได้โหนมเป็นทานแก่ทารกผู้นั้น หนึ่ง
เดือนให้หลังเมื่อพันซี่นั้นหลุด เด็กชายผู้มีมหาเป็นผีมาเกิด
จึงได้รับการเอาใจใส่อย่างแท้จริงจากมารดา⁵

³ อารังศักดิ์ อายุวัฒนะ. ราชสกุลจักรีวงศ์และราชสกุลสมเด็จพระเจ้าตากสิน
มหาราช (ภาคต้น) (พิมพ์ครั้งที่ 2; พระนคร: บรรณกิจเทรดดิ้ง, 2515), หน้า 302.

⁴ เรื่องเดิม, หน้าเดียวกัน.

⁵ เรื่องเดิม, หน้าเดียวกัน.

ชีวิตวัยเด็กและการศึกษา

เมื่อโชติอายุครบเกณฑ์เข้าเรียนและจำเป็นต้องมีนามสกุล จ้อยจึงนำบุตรชายเข้าเฝ้าขอประทานนามสกุลจากสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ เสด็จในกรมทรงทราบความเป็นมาของโชติดี จึงประทานนามสกุลว่าแพรพันธุ์⁶ เพราะโชติก็สืบเชื้อสายจากเจ้าเมืองแพร

จ้อยและบุตรชายไ้กลับมากักขังอยู่ที่วังคำรังสดีอีกครั้งหนึ่ง แต่คนทั้งสองจะหลบหนีออกจากวังเมื่อทราบว่การวาคิดที่เจ้าอินแ่งลงมากรุงเทพ ต่อมาจึงเป็นที่เปิดเผยว่าจ้อยได้พาบุตรชายไปหลบซ่อนและหัดขี่ม้าอยู่ที่บ้าน พันโทหม่อมเจ้าจุลทัศ กิตกุล ในลำเพ็ง⁷ ค่ายเหตุนี้โชติ แพรพันธุ์ จึงไม่มีโอกาสได้พบเจ้าอินแ่งผู้บิดา และไม่ได้ขึ้นไปสืบตระกูลเป็นเจ้าหลวงเมืองแพร

จ้อยต้องการให้บุตรของตนได้รับการศึกษาคือทัดเทียมกับลูกเจ้านายอื่น ๆ ที่ลงมาจากทางเหนือ จึงนำโชติไปเข้าเรียนที่โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ ซึ่งเป็นโรงเรียนรัฐบาลที่มีชื่อเสียงมากในสมัยนั้น โชติ แพรพันธุ์ เขียนเล่าเรื่องการเรียนในโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ ไว้ในเรื่อง "แลหลัง" ว่า

อายุเหยียบเข้า 6 ขวบ แม่พาไปฝากโรงเรียน การจะเข้าเทพศิรินทร์นั้น แม่เสียเงินค่าเรียนเพียงเดือนละ 4 บาท แต่สมัยนั้น ก็จะเป็นภาระอันหนักของแม่จริง ๆ เหตุที่จะต้องเข้าเทพศิรินทร์ ซึ่งมีค่าเล่าเรียนเดือนละ 4 บาทนั้น เพราะพวกที่ ๆ เช่น บุญชัย ๗ ป่อมเพชร ผลิ ศรีตานนท์ ก็เรียนที่เทพศิรินทร์ทั้งสิ้น แม่จึงมีความทะเยอทะยานเอาลูกไปฝากโรงเรียนนั้น เพื่อมิให้คนอื่น...

⁶ม.จ. สุภรธรรมคิส ดิกกุล, "ปฏิสนธิของ โชติ แพรพันธุ์," ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 89.

⁷เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

เมื่อเข้าเทพศิรินทร์นั้นอายุหกขวบ ไม่เคยได้เรียน ก. ข้อ ก. กู มาจากที่ไหนเลย และโต๊ะเรียนในสมัยนั้นติดกับสมัยนี้ ไม่ใคร่สร้างโต๊ะไว้สำหรับเด็ก จึงเมื่อกระผมเข้าเรียนครูทองหิวปีกขึ้นไปนั่งเก้าอี้ ครูคนแรกที่โคพบที่เทพศิรินทร์นั้นคือท่านมหาพิณ มีวิชาครูอย่างประหลาด พบอะไรเปิดไว้ในกระเป๋าทานตัดมาจากคนเสร็จ เด็กคนใดพูดมาก เอาขอรະเพ็ดที่ทานเห็นเป็นอื่น ๆ นั้น ยึดปากทันที

เขาโรงเรียนควยการนั่งกางเกงสู๊ เทวรัดูโตเข้า ซึ่งเรียกกันตามภาษาเด็กว่ากางเกงชู้ดถึง ที่นั่นเป็นกางเกงแบบยี่งนก อันเขาเรียกกันว่าชู้ดถึง (shooting) อยู่โคแปดเกาเดือนก็เปลี่ยนเป็นกางเกงขาสั้นเหนือเขาสีดำ หมวกของเราไม่มีฝาพื้นเลย มีแกหมวกฟางมาใบเดียว แต่ไอหมวกนั้นหนา เพราะเราจะพันกับนักเรียนรวมชั้นให้ใบหมวกของเรานั้นงุ่มและหลังคาหมวกเปิดแบะออกไป ซึ่งเหตุการงใหญ่ค่านั้นก็ก่อแผลใหญ่เมื่อกระผมกลับไปบ้านแล้ว ต้องยืนอยู่ตหน้าศาลเด็กไหแม่พิจารณากรรมของกระผมเอง

ต่อมาเราจึงได้สีผ้าพื้นหมวกดูเหมือนจะเป็นช็อคสีเสื้อคหมูในชั้นประถม พวกเราทะเลเยอทะเลเยกันนักอยากจะได้สองช็อคในชั้นมัธยม แต่เราก็ทะเลเยทะเลเยกันโคขึ้นชั้นมัธยมจนโค

ครั้งนั้นระเบียบจัดการศึกษาจะเป็นอย่างไร พวกเรายังเป็นลูกเด็กเล็กกนอย เขาไปตอนเราไห้มีการสู้อมัคคีกันใหญ่ โดยรวบรวมเด็กในแขวงพระนครเหล่านี้ ไห้ชื่อว่าพระนครโต พระนครเหนือ และพระนครกลาง ซึ่งในพระนครเหล่านี้โรงเรียนเทพศิรินทร์โคไปประจำอยู่ในแขวงหนึ่ง มีโรงเรียนปทุมคงคาอยู่ในแขวงของเรา ภาลครั้งนั้นพวกเด็กเลี่ยนลูดกันควยอักษรรที่คึกคึกหนาหมวกควยดอยค้ำหยาบโลนลามกตาง ๆ คังนั้นแทนที่จะเป็นความสามัคคี ทุกวันที่ 1 ของเดือน พวกเด็กที่เลวในการเรียนจึงต้องลั้หมัดเพื่อเปิดการชกครั้งใหญ่ นั่นคือผลของการไขคววมัคคีที่ไม่โค

ประโยชน์แยกต่อกระทรวง ที่จะให้ความคิดและอบรมเด็ก⁸

จอยมีวิธีการแปลกในการหาเงินเสียค่าใช้จ่ายประจำวันและเสียค่าเล่าเรียน ประจำเดือนของลูก หลังจากที่ได้ออกจากวังคำรงค์สถิตมาผู้มีชีวิตอยู่ตามลำพัง คือทุก ๆ เขา จอยจะออกจากบ้านไปเล่นการพนันแห่งใด ๆ ก่อนออกจากบ้านก็จะไหว้พระและอธิษฐานขอ ให้มีชัยชนะในเกมพนันวันละเพียง 4 บาท ถ้าชนะทุกวันก็จะมีรายได้เดือนละประมาณ 120 บาท⁹ แต่จอยปฏิบัติเช่นนี้ไ้แค่เพียง 2 - 3 ปี มอนการพนันก็ถูกสั่งปิดทั่วประเทศ ประมาณ พ.ศ. 2460 ดังนั้นจอยจึงต้องเปลี่ยนอาชีพไปเป็นผู้เลี้ยงบุตรคนอื่น แต่ในที่สุด ต่อมาก็ได้กลับเข้ามาอยู่ในความอุปการะของหม่อมเจ้าจุลจิต จิตกุล โอรสองค์ใหญ่ของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าชายภาณุเกล้าและหม่อมเจ้าน้อย หม่อมเจ้าพระองค์น้อยพระทัยที่เสด็จเข้ามา และทรงมีลูกออกมาส่วนพระองค์ในวังลำเพ็ง โชติ จึงได้เรียนรูการเลี้ยงมาและ เข้ามาตั้งแต่เล็ก ๆ ที่วังของหม่อมเจ้าจุลจิต จิตกุล นี้เอง

เจ้าอินแปงยังเฝ้าเพียรพยายามตามหาตัวบุตรชายทุกครั้งที่ตั้งมากรุงเทพฯ เพื่อนำไปเลี้ยงดูที่เมืองเหนือ แต่จอยผู้เป็นมารดาที่พาโชติหนีหนายุเป็นบิดาคดลอคเวลา สองสามปีต่อมาเจ้าอินแปงถึงแก่กรรมและจัดศพนิกิจที่วัดสระเกศ แต่จอยก็ยังไม่ยอม ให้อภัยเจ้าอินแปง และทำความผิดหวังและขมขื่นในหลวงเสด็จมาดูอย่างใหญ่หลวง คือ จอยไม่ยอมให้โชติไปเฝ้าศพพ่อบังเกิดเกล้า¹⁰

คงจะเป็นเพราะความทุกข์โหดนัสใจที่จอยได้รับมาตลอดชีวิต เธอจึงอุปถัมภ์ ภาระเสาะกระเสาะมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งอาการทรุดลงมากจนเธอรู้ดีว่าคงจะไม่มีโอกาส เลี้ยงบุตรชายจนสำเร็จการศึกษาเพื่อประกอบสัมมาอาชีพได้ เธอจึงตัดสินใจนำบุตรชาย ไปฝากให้อยู่ในความอุปการะของ พันตำรวจเอกพระยาบริหารกรินทร์ (เต็ม จามรกุล)¹¹ ผู้ซึ่งเคยมีพระคุณต่อเธอมาเก่าก่อน หลังจากนั้นไม่นานจอยก็สิ้นชีวิต

พระยาบริหารกรินทร์มีกิตติศัพท์ในเรื่องกวดขันและอบรมเด็ก บ้านของท่านอยู่ ติดกับวังชัยนาท ซึ่งโชติไซ้เป็นทางลัดเวลาหนีโรงเรียนไปเล่นกับ ม.ล.ตอย ม.ล.ตวย

⁸ ขาขอบ [โชติ แพรพพันธุ์] , รามอมตะนิยาย "ขาขอบ" , (พระนคร : สำนักพิมพ์ดวงศึกษา, ม.ป.ป.), II, หน้า 661.

⁹ ประจวบ กาญจนลาภ, "ขาขอบ" สืบชีพ, หน้า 17.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

และ ม.ล. คุ้ม ชุมสาย ต่อมาโชติก็มีเพื่อนชายอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน คือ ชลอ เกษะ-
 นันท์ บุตรของผู้พิพากษาจังหวัดกบินทร์บุรีสมัยนั้น บิดานำชลอมาฝากเพื่อให้ท่านเติมอบรม
 นิสัยและเพื่อความสะดวกในการไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์

เมื่อมาอยู่ในความอุปการะของพระยาบริหารนครินทร์แล้ว เด็กทั้งสองก็มีงาน
 ประจำภายในบ้านที่จะต้องช่วยกันก่อนจะออกไปเรียนหนังสือในตอนเช้าและเมื่อกลับจาก
 โรงเรียนในตอนเย็น ชลอ เกษะนันท์ ได้เขียนเล่าถึงชีวิตเมื่อยังเยาว์วัยไว้ในหนังสือ
ยาขอบอนุสรณ์ ว่า

โชติและข้าพเจ้ามีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน แต่โชติมีอายุ
 แก่กว่าข้าพเจ้า เรามีงานประจำแบ่งสับปันส่วนกัน ตอนที่
 4 โชติและข้าพเจ้าจะต้องลุกขึ้นหุงข้าว ตักน้ำใส่โถง จืด
 สำหรับควานไต่ทานผู้ชุกการนายผีกิน ชักหอบบดให้
 เป็นเงางาม นำกระโถนเปี่ยมมาทำความสะอาด รับผิดชอบ
 ของท่าน ของเมียของลูกทานให้เสร็จ และดูบานไต่เรียบ
 รอยก่อนไปโรงเรียน กราวใดตากการถูกระโถนไม่สะอาด
 และการซักผ้าไม่ขาว หมายความว่าโชติและข้าพเจ้าจะต้อง
 ถูกอูฐกุกววยหอบบดกระเด็นลงไปในคลองทั้งสองคนเพราะ
 บ้านที่อยู่เป็นระเบียบกรมคลอง

เวลากลับจากโรงเรียนเราทั้งสองจะต้องวิ่งแข่งกันจาก
 โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์กลับมาบ้านไม่ไต่เกิน 5 นาที ถ้า
 ผิดเวลาหมายความว่า จะต้องอาญามาตรา 5 คือเขียนหลัง
 5 ที่

กลับมาถึงบ้านจะต้องเข้าครัวหุงข้าว หาฟืน ตำนน้ำพริก ไป
 หาผัก และบางทีจะต้องวิ่งไปที่คลองหัวลำโพง เพื่อซื้อหอย
 กะพง และหอยแมลงภู่ 2-3 สตางค์ ก็โคเยอะแยะเพราะ
 มีเรือนำหอยมาขายจากปากน้ำสมุทรปราการ¹²

001773

¹²ชลอ เกษะนันท์, "จากราชสำนักนายผี," ยาขอบอนุสรณ์,
 หน้า 145.

นอกจากงานบ้านประจำวันทั้งเช้าและเย็นที่โชติและชลดต้องทำเป็นประจำแล้ว เด็กทั้งสองยังมีงานที่เขาเบื่อง่ายที่สุดที่ต้องทำในตอนกลางคืนอีก แต่งานนี้อำนวยประโยชน์ให้เขาอย่างมหาศาลในภายหลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่โชติ แพร์พันธุ์ งานนั้นคือการอ่านหนังสือพงศาวดารจีน เลียดก๊ก สามก๊ก จอหยูเหม็ง ง้วนเฉียว ฯลฯ หรือตำนานยุทธศิลป์ของเสด็จในกรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ และหนังสือที่เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีให้พระยาบริหารนครินทร์¹³ ถ้าเวรโชติอ่านหนังสือ ชลดจะเป็นคนนวดท่าน เจ้าคุณ ถ้าเวรชลดอ่านโชติก็จะเป็นคนนวด การอ่านจะต้องอ่านให้ชัดเจนชัดถ้อยชัดคำ แบ่งวรรคตอนให้ถูกต้อง และถ้าถึงตอนไหนที่อ่านไปแล้วในขณะที่ท่านหลับ เมื่อท่านตื่นจะต้องเล่าเรื่องราวที่อ่านไปแล้วให้ท่านฟังโดยถูกต้องและครบถ้วน ถ้าบกพร่องก็ต้องถูกทำโทษ คือผลัดกันโยกคนละ 10 ที และในระหว่างที่ทำหน้าที่ของท่าน คนหนึ่งคนใดจะหลับไม่ได้ มิฉะนั้นจะถูกลงอาญาโบนะเช่นกัน

นอกจากนี้ความรับผิดชอบต่องานบ้านอีกอย่างหนึ่งของเขาทั้งสองที่ต้องใช้ความอดทนเป็นอย่างมากคือ การที่ต้องค้ำน้ำลงไปเปิดทอเวลาน้ำขึ้น และค้ำลงไปอุดทอเวลาน้ำลง ในตอนกลางคืน ถึงแม้ว่าจะเป็นคืนที่อากาศหนาวที่สุดในฤดูหนาวก็จะได้ไม่ได้รับการยกเว้น ดังปรากฏในคำบอกเล่าของ ชลด เภกะนันท์ ในหนังสือ ยาขอบอนุสรณ์ ว่า

ในคืนวันฤดูหนาวที่สุด พวกเราจะต้องค้ำน้ำลงไปอุดทอ น้ำในคลองไต่บาน เวลาน้ำขึ้นก็ค้ำลงไปเปิดทอ น้ำลงก็ค้ำลงไปอุดทอ เพราะน้ำขึ้นน้ำลงไม่ได้อีกเวลา สุดแต่วิถีโคจรของโลก คุร่าวโคถาคุดทอไมแนนนน้ำรั่วออกจะตองอาญาคือให้นอนข้างนอก โดยไม่มีฝาถิ่น ไม่มีแมตผาหมอนอนจะหนาวอย่างไรก็เชิญหนาวกันไปสิ¹⁴

¹³ สัมภาษณ์ นายชลด เภกะนันท์ 6 กันยายน 2518.

¹⁴ ชลด เภกะนันท์, "จากราชสำนักนายผี," ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 146.

ถึงแม้ว่าจะถูกกวาดชั้นให้อยู่ในระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัดก็ตาม โชติและชลดก็ยังไม่วายที่จะเป็นเด็กซุกซนมากจนกระทั่งทำให้ทรัพย์สินสมบัติของท่านเจ้าคุณฯ เสียหาย ตัวอย่างเช่น ครั้งหนึ่งท่านเจ้าคุณฯ และครอบครัวไปตระทางจังหวัด จึงมอบหมายให้เด็กทั้งสองอยู่ดูแลบ้าน คอยความซุกซนโชติและชลดซ่อมมวยกันบนบ้าน แรงกระเพื่อนทำให้แจกันแบบเก่ามีราคาซึ่งท่านเจ้าคุณฯ ใ้เป็นของขวัญจากเมืองจีนตกลงมาแตก ท่านเจ้าคุณฯ กลับมาสอบสวน แต่ทั้งสองคนไม่ยอมรับ จึงถูกลงอาญาโบยและใส่โซ่ล่ามหลายวัน ในที่สุดเด็กทั้งสองทนการบีบบังคับไม่ไหวจึงบอกความจริง โขยชั้นสุดท้ายที่ได้รับคือให้ชกมวยทั้งวันทั้งคืน

โชติและชลดถูกควบคุมไม่ให้ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย โดยท่านเจ้าคุณฯ จ่ายเงินให้เป็นค่าขนมไปโรงเรียนวันละ 2 สตางค์ และให้กลับมารับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน เงินค่าขนมก็ยังไม่พอ ทั้งสองคนจึงต้องขโมยไข่ไก่ที่บ้านไปขายที่สะพานยศเสในตอนกลางคืน เงินที่ได้มาก็แบ่งกันใส่เป็นค่าขนมในตอนกลางวันโรงเรียน

โชติเป็นคนรูปร่างผอมบาง เล็กและเตี้ย แต่มีนิสัยแก่นและกล้า เขามักจะคลุกคลีเล่นหัวกับนักเรียนที่ตัวโตกว่า และมีความประพฤติเกเรเสมอ เวลายืนเข้าแถวหน้าห้องเรียน นักเรียนตัวเล็กจะต้องยืนแถวหน้า ตัวโตจะยืนแถวหลัง แก่โชติซึ่งจัดเป็นคนตัวเล็กกลับไปยืนอยู่แถวหลังร่วมกับคนตัวโต ทุกวันระหว่างพักรับประทานอาหารกลางวัน โชติชอบเล่นเตะลูกหนังกับนักเรียนที่ตัวโตกว่าและชอบเล่นแก๊งคนอื่น โดยการเตะลูกหนังให้ข้ามกำแพงโรงเรียนเข้าไปในวัด แล้วให้เพื่อนปีนข้ามกำแพงไปเก็บลูกหนัง ขณะที่เขาจะยืนคุและหัวเราะอย่างชอบอกชอบใจ (ลูกหนังมีลักษณะเหมือนลูกฟุตบอล แต่มีขนาดเล็กกว่า ราคาลูกเตะประมาณ 10 สตางค์)¹⁵

โชติมีความสามารถในการกีฬา จนได้รับเลือกให้เป็นนักฟุตบอลรุ่นเล็กของโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ เขาเล่นกอล์ฟและปีนต้นไม้ฟุตบอลรุ่นเล็กมีชื่อเสียงมากมีชัยชนะ

¹⁵สัมภาษณ์ นายสกล คุรมะโรหิต 31 สิงหาคม 2517.

หลายครั้ง¹⁶ โสติ แพร่พันธุ์ เขียนเล่าการเป็นนักฟุตบอลของเขาไว้ในเรื่อง "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ว่า

การวิ่งเจ็ดยกอยู่ในเสื้อที่เปียกเหลือง และเขนุไค้หมุด
ทุกตำแหน่งของแนวหน้า แมแต่ปีกายโดยเตะเทาชายไม
เป็นเลย รวมรุ่นกับ คุณเมืองเริง วสันตสิงห์ คุณหม่อมอุลา
ทีตะจิต คุณหม่อมสันต ศรีเพ็ญ กุศลทรง สุตพาหะ เหล่านี
ทำให้ฟุตบอลลเป็นของรัก¹⁷

โสติ เป็นเด็กซุกซนและค้อมาก ถึงแม้ว่าจะโดนโบยอยู่เสมอที่บ้าน แต่เขาก็
ยังไม่วายจะถูกครูเขียนที่โรงเรียนเป็นประจำอีก เพราะเขาชอบชวนเพื่อนร่วมชั้นไป
ขโมยมะม่วงซึ่งเป็นของหวงห้ามที่โรงเรียนในเวลาพักรับประทานอาหารกลางวัน โดย
ไม่เกรงกลัวคแดงบนต้นมะม่วงหรือไม้เรียวของครูที่ดองโทษเขาค่อนหน้าเพื่อน ๆ ทั้ง
โรงเรียนเลย¹⁸ ครั้งหนึ่งโสติถูกเขียนค่อนหน้าชั้น 24 ที่ ซึ่งนับเป็นโทษครั้งใหญ่ที่สุด
ที่ทำให้โสติอับอายเพื่อนมากจนกระทั่งเขาประกาศว่าต่อไปนี้จะจะไม่ยอมให้ครูเขียน
เขาได้อีกเป็นอันขาด เขาหายหน้าจากโรงเรียนไป 7 - 8 วัน แล้วกลับมาใหม่ใน
สภาพสามแฉกรน้อย เข้าชั้นเรียนร่วมกับเพื่อน ๆ (ในสมัยนั้นพระภิกษุหรือสามเณรได้รับ
อนุญาตให้เข้าเรียนกับนักเรียนทั่วไปได้)¹⁹ เพื่อน ๆ จึงพากันยกย่องว่าโสติเป็นคนมี
ปฏิกษณ์ที่ทำให้ครูจงดโทษไม่ได้อีกต่อไป แต่ความจริงของการที่โสติได้บวชเป็นสามเณร
ก็คือ การที่เขาได้ออวอนขอ บวชหน้าไฟให้แก่สหมารดาของเขา ซึ่งพระบาทบริหาร-

¹⁶ถนิม เขาทะวีไลย, "โสติ แพร่พันธุ์ กับเจ้าพี่เจ้า," ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 91.

¹⁷ยาขอบ [โสติ แพร่พันธุ์] "เรื่องไม่เป็นเรื่อง," ปิยะมิตร, 17
(กุมภาพันธ์, 2495), หน้า 17, 37.

¹⁸กีรินทร์ รักเทพ, "ยาขอบกับผม," ชัยพฤกษ์, 15 (ตุลาคม, 2505),
หน้า 34.

¹⁹สัมภานท์ นายสด กุระโรหิต, 31 สิงหาคม 2517.

นครินทร์เป็นผู้จัดการเรื่องฉาปนกิจศพ ท่านเจ้าคุณฯ ไม่ทราบเรื่องความกตเวทิตาของ
โชติในการที่จะเอาผ้าเหลืองเป็นเครื่องกำบังกายให้รอดพ้นจากการถูกเขียนหน้าชั้น
จึงเห็นชอบด้วยกับการที่โชติขอมวชนหน้าไฟให้แก่งพमारका²⁰

สามเณรโชติจำพรรษาที่วัดเทพศิรินทร์ร่วมกับเพื่อนร่วมชั้นอีกคนหนึ่ง คือ
เจวียง เกวตะทัต สามเณรทั้งสองมักมาโรงเรียนสายเสมอ เพราะต้องออกบิณฑบาต
ในตอนเช้า จึงเข้าเรียนไม่คอยทันเวลา ผลการสอบปลายปีปรากฏว่า สามเณรโชติสอบ
ตก ต้องเรียนซ้ำชั้นมัธยมปีที่ 3 (ประถมศึกษาปีที่ 7 ในปัจจุบัน) ตามเดิม แต่สามเณร
โชติทำคะแนนได้ดีในวิชาเรียงความเสมอ²¹

โชติไม่ค่อยมีความขยันหมั่นเพียรในการเรียน วันไหนไม่ออกไปโรงเรียนเขา
ก็จะแหวะเที่ยวเดินเล่นตามวัดหรือพิพิธภัณฑสถาน พอตกเย็นก็จะไปคอยพบเพื่อน ๆ ที่กลับจาก
โรงเรียนเพื่อจะได้เล่นสนุกสนานตามประสาเด็กที่บ้านของ ม.ล. ตูย ชุมสาย ซึ่งใช้เป็นที่
นัดพบของพวกที่ชอบหนีเรียน²² จากการที่โชติไม่เอาใจใส่การเรียนทำให้เขาต้อง
สอบตกซ้ำชั้นและเรียนช้ากว่าเพื่อนรุ่นเดียวกัน ดังที่เขาได้เขียนเอาไว้ในเรื่อง "เรื่อง
ไม่เป็นเรื่อง" หนังสือพิมพ์นิยามิตร รายสัปดาห์ว่า

การเรียนในสมัยนั้นมีประถมสามปี มีมัธยมแปดปี ใช้
เวลาเรียนปีละชั้นตามปกติ ธรรมดาที่เด็กเรียนกัน 11
ปี ก็จะมีมัธยมแปด แต่ข้าพเจ้าเรียนถึง 12 ปี ใค้เพียง
มัธยม 4 เพราะในตอนหลัง ๆ โรงเรียนของข้าพเจ้า
อยู่ที่พิพิธภัณฑสถาน บางทีก็อยู่ในวัดพระแก้วเพื่อครูปรามเกียรติ

²⁰ ประจวบ กาญจนลาภ, "ยาขอบ" สนิทศ ชีวประวัติและงานของโชติ แพร่พันธ์,
หน้า 22.

²¹ สัมภาษณ์ นายสด กุระโรหิต. 31 สิงหาคม 2517.

²² สัมภาษณ์ ม.ล. ตูย ชุมสาย 16 กันยายน 2518.

หรือบางที่อยู่เสียที่โรงปูนมีเบนกับข้างชื่อ ซึ่งสมัยนั้นไกลมาก
 ชาติเขาขึ้นมีขมสอง เด็กสองคนซึ่งเขาโรงเรียนเดียวกัน
 และชั่วโมงเดียวกัน คือคุณชูชาติ และคุณชิตเชื้อ ถ้า
 กำลังจะสอบสอบเข้าซิปลแล้ว เพราะท่านทั้งสองเรียนปีละ
 สองชั้น แต่เขาสอบได้ปีละชั้นก็อยู่²³

โชติไม่เพียงแต่เป็นเด็กซุกซนและหัวดีเท่านั้น เขายังเป็นเด็กที่ไม่เกรงกลัว
 ใครและมีปฏิภาณไวอีกด้วย ดังปรากฏตัวอย่างที่เกิดการโต้เถียงกันในชั้นเรียนระหว่าง
 ตัวเขากับครูนิม เลาหะวิไลย ครูประจำชั้นมัธยมปีที่ 4 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในปัจจุบัน)
 ที่เขาเรียนในขณะนั้นอันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เขาหนีออกจากโรงเรียนโดยไม่ทวนกลับ
 มาอีกเลย เฉลียว เกวตะพิศ เพื่อนร่วมชั้นเรียนของเขาได้เขียนเล่าไว้ในหนังสือ ยาขอบ
อนุสรณ์ว่า

วันหนึ่งในขณะที่ครูนิมกำลังสอนวิชาศีลธรรม ท่านถาม
 นักเรียนในชั้นว่า ธรรมะคืออะไร ทางก็ตอบตามอรรถาธิบาย
 และกัมมัญญา เขาจะเกิด²⁴ มีส่วนยกมือแสดงกัมมัญญา
 ของตนเหมือนกัน จะเกิดก็ขึ้นตอบด้วยทำนองสรภัญญะฉาด
 ฉูด เป็นที่กรีกกรั่นแกเพื่อนทั้งชั้นว่า "ธรรมะคือคุณงาม
 สอนชอบสารท คูกวางประทีปชัชวาล..." ทำท่าจะวาท
 ไปจนจบบทพระธรรมคุณ ตามบทนิพนธ์ของพระยาศรีสุนทร-
 ไหวหาร (น้อย) จะว่าเป็นการตอบถูกต้องทีเดียวก็ได้ แต่
 ขณะเดียวกันจะว่าเป็นพวก แกรวน ก็นับว่าพอไป คุณครู
 นิมก็โพล่งออกมาว่า นักเรียนอะไรอัปปรีย์แบบนี้ เจ้า
 จะเกิดเกิดคคาล ส่วนควันกรูพันที่ว่า ครูระยำคานักเรียน

²³ยาขอบ [โชติ แพรพพันธุ์], "เรื่องไม่เป็นเรื่อง," ปิยะมิตร, 24
 (กุมภาพันธ์, 2495), หน้า 33.

²⁴โชติ แพรพพันธุ์.

อัปปริย ตอนที่ครูณิมจึงประโลมใจศิษย์ซึ่งโกรธแค้นว่า
คำว่าอัปปริย เมื่อแยกศัพท์แล้ว อัป แปลว่า มีด ปุริย ก็
ปัญญา เมื่อแปลเต็มตัวแล้วก็คือ ไม่มีปัญญาหรือโง่เท่านั้น
เอง หากใดถึงไปถึงอัปปริยระยำอย่างนั้นไม่²⁵

คำปลอบของครูณิมไม่ได้ทำให้โชติหายโกรธเคืองได้ เขายังคงก่อเรื่องเพื่อ
ให้สาสมกับความแค้นต่อไปคือ ก่อนเลิกเรียนทุกเย็นวันเสาร์จะมีการประชุมนักเรียนทั้ง
หมดในโรงเรียน ทุกคนจะต้องเข้าแถวเพื่อเตรียมตัวเข้าห้องประชุม ในสมัยนั้นนักเรียน
ต้องแต่งเครื่องแบบซึ่งมีหมวกฟางติดอักษรย่อชื่อโรงเรียนเป็นสำคัญ หมวกของครูประจำ
ชั้นก็แขวนปนอยู่กับหมวกนักเรียนแตกต่างกันคือหมวกครูเป็นหมวกสานหรือหมวกสักหลาด
ครูมีเครื่องแบบคือ นุ่งผ้าม่วง หรือผ้าพื้น สวมเสื้อนอกกระดุม 5 เม็ด และสวมหมวก²⁶
นักเรียนคนอื่นเดินแถวเข้าห้องสมุดแต่โชติซึ่งยังมีความแค้นใจครูณิมตั้งแต่วันก่อน
ไม่ยอมเข้าห้องประชุมแต่เดินไปยังห้องเก็บหมวก ปลดหมวกครูณิมจากที่แขวนโยนลงกับ
พื้นกระหึบและขี้หมวกจนสมกับความแค้น แล้วเดินออกจากโรงเรียนเทพศิรินทร์ไปตั้งแ
วันนั้น

ชีวิตก่อนเป็นนักเรียน

โชติซึ่งมีความคับแค้นใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ และการลงโทษจากทาง
บ้านพระยาบริหารนครินทร์อยู่พักแรก เขาในขณะนั้นเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และซ้ำยังมี
เรื่องกับครูที่โรงเรียนอีก จึงทำให้เขาคิดหนีออกจากบ้านท่านเจ้าคุณฯ พร้อมกับ ชล
เอกะนันท์ เด็กทั้งสองนัดหมายกันในวันที่ได้รับเงินค่าเล่าเรียน โดยใช้เงินจำนวนนั้น

²⁵ เฉวียง เสวตะทัต, "มองโชติ แพร่พันธุ์ ออกไปจากหัวใจแห่งมิตรเก่าและ
แก่," ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 41.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 43.

เป็นค่าเดินทาง ชลอหนีไปหาบิดาที่จังหวัดกบินทร์บุรี ซึ่งเป็นผู้พิพากษาหัวหน้าศาลอยู่ในขณะนั้น แคมบิดาของเขาส่งกลั้มมายังบ้านท่านเจ้าคุณฯ อีก และให้เขาเรียนต่อที่โรงเรียนอัสสัมชัญ²⁷ โชติซึ่งไม่มีผู้บังคับเกิดเกล้าแล้วจึงเลือกที่จะเร่รอนไปเรื่อย ๆ ตามความพอใจ จนกระทั่งเงินค่าเล่าเรียนที่รับมาจากผู้ปกครองร่อยหรอลงไป เขาจึงชวนชายหางานทำเป็นครั้งแรก ดังปรากฏในบทความเรื่อง "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ในนิตยสารปิยะมิตร รายสัปดาห์ ของยาขอบ ว่า

แต่เงิน 40 บาท ไม่ใ้ทำให้เป็นเศรษฐีไ้ค่นานตามความคิดที่เค็้กวาดไว้ พอรอยหรือจะเกลี้ยงเข้ ก็คิดทำงานที่มุ่งกูดวยความนึกมันเข้ียว อยากรองมานานแล้ว คือแห่ล่งกลางส้าหรับการรอรูรวมพวกเพื่อนหนีโรงเรียนสมัยนั้น อยุ่ที่ข้างสะพานพวงศุ่หน้าโรงเรียนไปหน่อย ก็ถึงจู่่งที่เขาเอาขาวเปลือกลง ที่นั้นนกรระจอกชุม จึงถือเป็นที่ซอมหนึ่งสั้กกรอเวลาค้อยพวกไปในตัว และขางนั้นก็เป็นที่ลงจ้วจากตาง-จังหวัดควยเห็นตำตาอยุ่ทุกวัน งานชิ้นแรกขงชีวิตก็คือ การจูงจ้วจากหัวลำโพงไปถนนตก ด้วละสสิ่งกละคองสสิ่ง รับเหมา จูงคู้ เอาเชือกกลามเข้โยงกัน แล้วก็ขี่ไปไม่ไ้ไ้ถึงความอ้ปยศู่ นึกแ่ทว่าขากับสตุ้กับสันก็ค้อกัน วันหล้ง ๆ แ่กเจ้าขงไม่ยอมให้ผูกเข้จ้วสองตัวคิตกัน บังวาเวลาจ้วคืนแล้วขวางทางตัวอื่น ด้ยถูระบวนหมค ถาเหมาสองตัวคองเค็้นจุง จงเค็้นก็ไม้โซสตุ้กับสันนะชิบั้ง ไม้ก็เห้ยเป็นอันเล็กกัน²⁸

จากข้อความข้างบนนี้จะเห็นได้ว่าโชติเป็นเด็กฉลาด มีไหวพริบดี แม้ในการทำงานก็มีความเฉลียวฉลาดในการที่จะทุนแรงตัวเองในขณะที่ปฏิบัติงาน เขาตกลงกับแขก

²⁷ สัมภาษณ์ นายชลอ เกกะนั้นท์ 6 กันยายน 2518.

²⁸ ยาขอบ [โชติ แพร่พันธุ์], "เรื่องไม่เป็นเรื่อง," ปิยะมิตร, 17 (กุมภาพันธ์, 2495), หน้า 37.

เจ้าของวัวว่าจุก แต่พอถึงเวลาทำงานเขาเอาวัวสองตัวผูกเขาเข้าด้วยกันแล้วขี่หลังไปเพื่อจะได้ไม่เหนื่อย แต่ในขณะที่เดียวกันเขาเป็นคนเบื่องานง่าย เมื่อแขกเจ้าของวัวไม่ยอมให้เขาขี่หลัง เขาต้องลงเดินจูงวัวเที่ยวละสองตัวได้ไม่นานเขาก็บอกลีกรับจ้างถึงแม้ว่าโชติจะไม่ได้ไปเข้าชั้นเรียนตามปกติแล้วก็ตาม แต่เขายังมีใจรักและระลึกถึงกีฬาฟุตบอล ที่โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ ดังนั้นเวลาเป็นเมื่อเพื่อน ๆ เลิกเรียนแล้วโชติก็จะกลับไปเล่นฟุตบอล กับเพื่อนที่โรงเรียน และยังคงลงแข่งขันนำชัยชนะมาให้ทีมเทพศิรินทร์เสมอ ๆ พี่น้องตระกูลซุมสายเพื่อนเล่นของโชติทราบเรื่องที่โชติไม่มีที่พักอาศัยจึงชักชวนให้ไปอยู่เป็นเพื่อนเล่นที่บ้านของท่าน โชติตกลงทันทีเพราะมีความสนิทสนมกันมากกับ ม.ล. ต้อย ม.ล. ต้อย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับ ม.ล. ต้อย ซุมสาย เขาได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีเสมือนหนึ่งบุตรของท่าน เจ้าคุณสีหศักดิ์สนิทวงศ์เอง เวลารับประทานอาหารก็ใครวมื้อเดียวกัน มีผู้รับใช้เหมือนกัน เวลาทำนิกก็ลงโทษเสมอเหมือนกัน²⁹ ท่านเจ้าคุณสีหศักดิ์สนิทวงศ์ได้ยกเรือนไม้หลังหนึ่งให้เป็นที่อยู่ของบุตรชายทั้งสามของท่านและโชติ เรือนไม้หลังนั้นจึงกลายเป็นสถานที่ชุมนุมนักเรียนเทพศิรินทร์ที่ชอบหนีโรงเรียนที่กว้างขวางใหญ่โตมาก

ในตอนกลางวันทุกคนไปโรงเรียนตามปกติ โชติอยู่บ้านช่วยคุณหญิงตักแตงสวนคอกไม้จนถึงเที่ยงวัน ตอนบ่ายเขาเตรียมใจดูยานานาบ้านจนเรียบ เพื่อจะได้เล่นโครเก้ตักกันในตอนเย็น บางครั้งก็โรยทรายขอมสนามแบดมินตันหรือขอมโต๊ะบิลเลียด ซึ่งทำขึ้นเอง โดยใช้กระดาษขับแทนสักหลาด แล้วนั่งรอให้ถึงเวลาเลิกเรียน เมื่อเพื่อน ๆ พากันมาชุมนุมเล่นกันอย่างสนุกสนาน การเล่นอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแววของการเป็นนักเขียนของโชติ และ ม.ล. ต้อย มาตั้งแต่เด็กก็คือ การออกหนังสือพิมพ์ฝ่ายนี้ประจำบ้าน เด็กทั้งสองจะช่วยกันเขียนคอลัมน์ต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องภายในบ้าน เรื่องที่เขียนมักเป็นเรื่องว่าเปรียบเปรยคนรับใช้ โดยสมมติชื่อคนเหล่านั้นเสียใหม่ แต่ชื่อนั้น ๆ

²⁹สัมภาษณ์ ม.ล. ต้อย ซุมสาย 16 กันยายน 2518.

กับเอกลักษณ์รูปพรรณสัณฐานของคนทีกล่าวพวกพ้องถึงอย่างชัดเจน บางครั้งมีภาพประกอบ
เรื่องด้วย³⁰

คงเป็นเพราะความเคยชินต่อการเดินทางท่องเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ ตามใจชอบ
โชติจึงเกิดความเบื่อหน่ายต่อชีวิตที่เป็นระเบียบ ราบรื่น สะดวกสบาย ที่เขาได้รับจน
กลายเป็นความจำเจ เขาจึงตัดสินใจออกจากบ้านตระกูลชุมสายไปมีชีวิตรอบรอนเร
พเนจรท่องเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ ตามใจชอบอีกครั้งหนึ่ง เขาบอกเหตุผลกับ ม.ล.ศุภยา
เขาจะไปเยี่ยมญาติข้างมารดาประมาณ 4 - 5 วัน นับแต่นั้นมาเขาไม่กลับมาที่บ้าน
ชุมสายอีกเลย

เมื่อออกจากบ้านชุมสายแล้ว โชติก็ไปอาศัยอยู่บ้านญาติแถวศาลาแดง ญาติของ
เขาเป็นหญิงวัยกลางคน ชื่อจีบ มีอาชีพเป็นนักทรงเจ้าเข้าผี³¹ ที่บ้านของนางจีบ โชติ
มีกิจวัตรประจำวันอย่างหนึ่งที่คงทำเหมือนตอนที่อยู่กับพระยาบริหารนกรินทร์ คือ การ
ที่ต้องอ่านหนังสือประโลมโลก หรือเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ใหญ่ที่มหาเจ้าหรือเพื่อนบ้าน
ใกล้เคียงของนางจีบฟัง นอกจากหน้าที่อ่านหนังสือแล้วบางครั้งโชติถูกบังคับให้เป็นคน
ทรงเจ้า แต่จะทำอย่างไรเจ้าก็ไม่ยอมประทับทรง เขาจึงถูกโยยจนในที่สุดต้องแกล้งทำ
เหมือนเจ้าเข้าทรง ครั้งหนึ่งคนที่มาหาเจ้าถามว่า เจ้ามาจากไหน โชติตอบด้วยไหวพริบ
ของเขาว่า มาจากเขาหลวง ต่อมาเขาเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ในขณะที่แสร้งทำเหมือน
เจ้าประทับทรงให้เพื่อน ๆ ฟัง เพื่อน ๆ จึงถามว่าตอนที่เขาตอบว่า เจ้ามาจากเขา
หลวงนั้นไปได้อะไรมาจากไหน โชติบอกเพื่อนว่าเขาได้ความกิตมาจากการถามและ
ตอบปัญหาไม่รู้จบที่เด็ก ๆ ชอบเล่นกัน คือ เขาไหน เขาหลวง หลวงไหน หลวงพรหม
 ฯลฯ นั่นเอง

³⁰ สัมภาษณ์ ม.ล.ศุภยา ชุมสาย, 16 กันยายน 2518.

³¹ อัน สุนัย, "โชติเคยเป็นเจ้าเขาหลวง," ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 289.

โชติเป็นเด็กชอบเล่นซุกซนโดยนิสัยอยู่แล้ว ประกอบกับความไม่เชื่อถือนในเรื่อง การทรงเจ้าเข้าผีและความโกรธแค้นญาติของเขาที่ลงโทษโยยถ้าเขาไม่สร้างท่าเหมือน เจ้าประทับทรง เขาจึงคิดแก้แค้นด้วยวิธีวิเวการ คือวันหนึ่งขณะที่นางจีบออกไปธุระนอก บ้าน โชติบิดสาวะรดแทนบูชาเจ้า นางจีบกลับมาทันเหตุการณ์พอดี ด้วยความโกรธแค้น นางจีบจึงทุบตีและขับไล่ออกจากบ้าน เขาจึงต้องรอนเรพเนจรอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อก่อนทุ่งศาลาแดงซึ่งเป็นสวนลุมพินีในปัจจุบันนี้ยังเป็นทุ่งนาเว้งว่าง มีคอก ม้าแข่งอยู่หลายแห่งที่โชติได้อาศัยหลบซ่อน โชติมีความรู้เรื่องการขี่ม้าและดูแลม้ามาตั้ง แต่ยังเป็นเด็ก คือตั้งแต่ครั้งที่มารดาพาไปอาศัยอยู่ที่วังพันโท หม่อมเจ้าจุลฑิศา ทิศกุล ในสำเพ็ง เมื่อได้เข้ามาคลุกคลีกับสิ่งที่ชอบและถนัด เขาจึงช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ ในคอกม้าด้วยความเต็มใจ ดังที่เขาได้เขียนเล่าไว้ในบทความเรื่อง "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" นิตยสาร ปิยะมิตร รายสัปดาห์ว่า

คือเล่นกับม้าทุกตัว ทอดหญ้าสดหญ้าแห้ง कराคและ
แปรงทำความสะอาดตัวมา ตลอดจนทำความสะอาดคอก
นวดเขา คัดขาง และขี่เล็บอันเหม็นพุ่งออก ตกเกือก
ตามคราว วิ่งขอม วิ่งจริง สลับกันไป³²

นอกจากเขาจะทำหน้าที่ดูแลม้าและกวาดคอกม้าแล้ว โชติยังรับใช้นักขี่ม้าแข่ง ชั้นดีของสมัยนั้นด้วยการหันกัญชาไว้ให้สูบและรับใช้ในเรื่องอื่น ๆ ตามแต่จะถูกเรียกใช้ จนเป็นที่รักใคร่ชอบพอดและไว้วางใจของจockeyรุ่นพี่ในคอก ในที่สุดโชติก็ได้รับการสนับสนุนให้ได้เป็นจockeyขี่ม้าแข่งอีกคนหนึ่ง ซึ่งทำให้เขาพื้นฐานการดูแลม้าและคอกม้า โชติ ตีใจและภูมิใจที่เขาได้เป็นนักขี่ม้าแข่งซึ่งมีอายุน้อยที่สุดในขณะนั้น (เขามีอายุเพียง 14 ปี) อันเป็นการแสดงถึงความสามารถของเขาว่ามีศักดิ์เทียบกับผู้อาวุโสและประสบการณ์มากกว่าเขา

³² ขาชอบ [โชติ แพร่พันธุ์], "เรื่องไม่เป็นเรื่อง", ปิยะมิตร, 17 (กุมภาพันธ์ 2495), หน้า 37.

ทุก ๆ เข้า โขติจะต้องตื่นตีห้าเพื่อซ้อมขึ้นมาจนถึง 7 นาฬิกา จึงนำมากลับคอก และมีเวลาว่างทั้งวันจนกว่าจะถึงวันแข่งจริง ในขณะที่ซ้อมก็จะมีเจ้าของคอกมาขี่ม้าตาม เพื่อควบคุมการซ้อมอย่างใกล้ชิด ทำให้โขติต้องปฏิบัติตามคำสั่งอย่างเคร่งครัด ไม่มีโอกาส จะควบให้เร็วหรือช้าได้ตามใจชอบ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เขาเบื่อหน่าย อีกประการ หนึ่งการแข่งม้าในสมัยนั้นมีเฉพาะในฤดูฝนเมื่อดินนุ่ม เมื่อฝนฤดูฝนไปแล้ว เขาก็จะขาด รายได้ โขติจึงจำเป็นต้องหารายได้ควยวิธีใหม่ในหน้าแล้ง คือการวิ่งวัวคน เขาได้ เขียนเล่าถึงชีวิตตอนเป็นจอกขี่ม้าแข่งและอาชีพในหน้าแล้งของเขาในบทความเรื่อง "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ในปิยะมิตรรายสัปดาห์ ว่า

งานม้ามีหน้าที่สับเอ็ดทุ่มครึ่งอย่างช้าถึงสนาม เพื่อขี่ ซ้อม เสร็จแล้วก็วางไปทั้งวัน จนกว่าจะถึงวันแข่งจริง และสมัยนั้นแข่งกันเฉพาะฤดูฝน ไม่ค่อยมีตะบันใหม่โอกาส ฉิบหายกันทุกสัปดาห์เหมือนทุกวันนี้ อาศัยที่วันว่างมีคังนี้ เสาร์อาทิตย์จึงมีอาชีพใหม่ คุณพระเจัน สดลรัถ ซึ่ง คนละแวกวิทย์สุลาแดง ถือเป็นเจ้าพอมมาตลอดอายุท่าน นั้น เปิดสนามวิ่งวัวคน³³ และวางพนันขึ้นกลางทุ่งสุลา แแดง คุณพระนายสนามผู้ ลูกหลานของท่าน เรียนเทพศิ- รินทร์ที่นั่น ถารอบไหนไม่มีวัวทางถิ่นเขามาวิ่ง พวกงัว ที่เคยว่าไละตะกันมาที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ก็เปรียบคัง เขาพอให้คนรอบสนาม ได้มีโอกาสเล่นตอรองเค็มพัน³⁴

นอกจากวิ่งวัวในตอนบ่ายแล้ว โขติก็รับจ้างวิ่งรอกวัวเป็นการเพิ่มพูนรายได้ อีกทางหนึ่งในตอนเย็น³⁵ โขติมีความอดทนและมีความสามารถในการวิ่งเร็ว เพราะ

³³ในหนังสือ อักขรภิธานศัพท์ ของหมอบรัดเลย์ (Dictionary of the Siamese Language by Dr. Bradley), หน้า 672 อธิบายคำว่า "วิ่งควาย" ไว้ว่า วิ่งควายคือคนจับเชือกที่ผูกควาย, จุกลากให้ควายมันวิ่งไป เพื่อจะวิ่งแข่งกันนั้น

³⁴ยาขอบ [โขติ แพรวพันธุ์] "เรื่องไม่เป็นเรื่อง", ปิยะมิตร, 17 กุมภาพันธ์ 2495), หน้า 37

³⁵ประจวบ กาญจนลาก, "ยาขอบ" สิบทิศ, หน้า 37

เขาเคยเป็นนักกรีฑารุ่นเล็กและนักฟุตบอล ของโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ เขาเคย
แข่งขันวิ่งเร็วในการแข่งขันกรีฑาระหว่างโรงเรียน³⁶ และได้รับชัยชนะเสมอ

โชติได้เขียนเล่าถึงค่าตอบแทนที่ได้รับจากการวิ่งเร็วและการวิ่งรอกวาวที่เขาได้
รับเพื่อใช้เลี้ยงชีพตัวเอง ว่า

เลิกจากวิ่งเร็วซึ่งจะได้รับค่าวิ่งหรือรางวัล ตั้งแต่ทำลิ่ง
หนึ่ง ไปถึงห้าหกทำลิ่ง สุดแล้ววิ่งกับจุ่มอนเคียวกัน หรือ
วิ่งทางดินที่วิ่งถึงเค็มพันพัน ที่นี้วิชาที่พียงอาศัยล่ำแข่งอัน
แท้จริงในทุ่งศุลาแดงก็ยังเหลืออีกอย่างหนึ่ง คือวิ่งรอก
วาวจุ่ม การวิ่งเร็วบอกนำคนนำหนแห่งการไขก่าสังฆษา
อยู่แล้ว เจ้าของวาวมุกก็มือเรียกให้พวกเราเขาประ-
จำการ เป็นหนึ่ง ๆ วิ่งไคหลายเที่ยว ๆ ละสลึง ฉะนั้น
วันเสาร์วันอาทิตย์ พวกเด็กสังก็ค้อมออกคุณพระเงิน ๆ
จึงมักมีที่ทำเป็นลูกอาสาเสียกันหลาย ๆ คน³⁷

นอกจากขายวันเสาร์อาทิตย์ที่โชติรับจ้างวิ่งเร็วและวิ่งรอกวาว และตอนเช้ามีค
ของวันจันทร์ถึงศุกร์ที่ต้องมีงานซ่อมขี่มาแข่งแล้ว เขาก็มีเวลาวางเกือบทั้งวัน เพราะตอน
นี้ก็ได้ไปเรียนหนังสือแล้ว โชติจึงใช้เวลาว่างเดินท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่าง ๆ
เรื่อยไปอย่างสนุกสนานจนถึงเวลาเย็น จึงกลับไปนอนที่คอกม้า เขาเขียนเล่าเรื่อง
การใช้เวลาวางตอนกลางวันไว้ในบทความเรื่อง "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ในปิยะมิตร
รายสัปดาห์

แต่อย่างไรก็ดี ความเป็นอยู่ที่นอกจากเย็นวันเสาร์
วันอาทิตย์แล้ว ก็มีงานซ่อมมา แต่เฉพาะเขามีคเท่านั้น

³⁶กุหลาบ สายประดิษฐ์ "ในคักนาคแห่งวรรณกรรมไทยได้สูญเสียนกอินทรีย์
ไปตัวหนึ่ง", ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 68.

³⁷ยาขอบ [โชติ แพร่พันธุ์], "เรื่องไม่เป็นเรื่อง", ปิยะมิตร, 24(กุมภาพันธ์,
พ.ศ. 2495), หน้า 17.

นอกนั้นก็ว่างไปทั้งวัน แต่ไม่ว่างต้องไปโรงเรียนยังหนี
 ไล่โอกาสเที่ยวโดยไม่ต้องหนีเช่นนี้ ก็อย่าเสียฝุ่นตลบแขนง
 ไป การเที่ยวเสาะคูที่ไค่นั้น ไม่ทราบความคลาใจอันใด
 ก็คูฆ่า ๆ ซาก ๆ จนเจนนใจ และทำสิ่งนี้เป็นประจำเหมือน
 กับมีใครเขาจางให้ทำ เขาขึ้นวัดสามจีน สมัยนั้นมีแต่หมู่
 สุกปรุก เพราะยังไม่เป็นวัดไตรมิตร คูเรื่อยไปถึงถนนสุสาน
 วาวันนี้สี่ปเหฺรออกโลงศพใหม่อีกก็ไปออกจากนั้นเดินเบื้อย
 ไปวัดเลงเนยยี้ กูคะโคทุกวันตั้งแต่โคที่พวกเสมียนรับ
 เขียนหนังสือไปยังเมืองจีน และการถูกทำพระหรือเทว
 รูปเขียนแถวปากประตูเขาไปถึงรูปหมู่ท้าวจตุโลกบาล
 ถักทะเลที่อุ้ง โล้เฉี้ย ๆ นั้นแน่เจ้าพฤษ์โศกยั้งรำพัน
 ของซุ่มแก ๆ ที่ร้องไห้สู้คิวชอยา โนนอาเจแถมแดงเป็น
 คอกทอทำนามวนควนอยู่หน้าพระเทพกวนอิม นั้นขอลูก
 วันละหลาย ๆ คน เปลี่ยนหน้าทุกวัน คูแลวก็ซันคี้ มีผิว
 ทั้งที่ทองมาขอลูกกับพระ เคินทลที่เขาับพระเสีียงเซียม
 ซี ซอกซอนเขาไปถึงเกงหลัง ๆ หมุดเลงเนยยี้แลวลัดทล
 เขาวัดกันมาตุยาราม เขาสำเพ็งครานขายนกชายลิ่ง
 ออกไปถึงวัดสามปลื้ม ตะเข้ไมกอยศุคใจ ชอบแต่ฮัโรฝาย
 จีนที่นอนหน้าบิคหนาเบื้อย ไหคนตั้งซูลักขณูสอดคี่เลื้อม้ง-
 กรนานาชนิด เรือยเบื้อยไปจนเย็น แต่แหล่งสำคัญคือรูป
 รามุเกียรที่วัดพระแก้วกับพิพิธภัณฑพิทาซางวังหนา ซึ่งเป็น
 แหล่งเจ้าจ่านำสำคัญ ยามเมื่อหนีโรงเรียนนั้นก็ไซจะละ
 หังเสียเลย คงหมันแวะเวียนไปเสมอเหมือนกัน³⁸

จากการที่ชอบเดินท่องเที่ยวไปตามที่ต่าง ๆ ทำให้โชติได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่
 บ้างที่จะเป็นประโยชน์ในการหาเลี้ยงชีพของเขา คือ วันหนึ่งขณะที่เดินไปตามถนนเจริญ
 กรุงแถวสามยอด โชติก็เห็นป้ายประกาศของโรงพิมพ์ชื่อ ไพบูลย์วรรณวิ³⁹ รับเด็ก

³⁸ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

³⁹ ยาชอบ [โชติ แพร่พันธุ์], "เรื่องไม่เป็นเรื่อง", ปิยะมิตร, 2 (มีนาคม,
 2495), หน้า 16

ฝึกหัดเป็นช่างเรียงพิมพ์ ทำให้เขาเกิดความสนใจที่จะเปลี่ยนจากอาชีพเดิมมาลองเป็นช่างเรียงพิมพ์ดูบ้าง เขาจึงเข้าไปดูการทำงานของช่างเรียงพิมพ์ที่กำลังทำงานอย่างคล่องแคล่วว่องไว เขาพอใจมาก จึงสมัครเข้าเป็นช่างเรียงพิมพ์ทันที แต่เขาต้องผิดหวังเพราะทางโรงพิมพ์มีคนมาสมัครเป็นช่างเรียงเต็มแล้ว เขาจึงต้องใช้เวลาว่างในตอนกลางวันเดินเที่ยวต่อไป เมื่อเกิดความเบื่อหน่ายการเดินเที่ยวไปในเส้นทางเดิมที่เดินอยู่ทุกวัน คือถนนเจริญกรุงตอนบน โชติจึงเปลี่ยนเส้นทางเดินเป็นถนนเจริญกรุงตอนล่าง อาจจะเป็นเพราะความบังเอิญหรือเป็นเพราะโชคชะตาของเขาคงจะให้ได้ที่พักพิงแห่งใหม่ เมื่อเขาเดินไปถึงริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา โชติก็ได้ยินคนแจวเรือจ้างกำลังแสดงความคิดเห็น เรื่องการจะนำหลานชายไปฝากให้อยู่ในความอุปการะของพระยาพิทักษ์ภูบาล เพื่อจะได้มีอนาคตที่รุ่งเรือง และเวลาที่เหมาะสมที่สุดที่จะฝากฝังเด็กให้ท่านเจ้าคุณ ฯ เป็นผู้อุปการะ ก็คือตอนที่ท่านตามเสด็จในหลวงไปบางปะอิน แต่ชายแจวเรือจ้างคนนั้นยังเป็นห่วงว่าหลานชายของตนจะต้องขาดเรียนเป็นเวลา 2 เดือน ในการตามเสด็จ ฯ ครั้งนี้ ซึ่งอาจเป็นผลเสียต่อการเรียน จึงตัดสินใจระงับเรื่องการฝากฝังไว้ก่อน โชติได้ทราบเรื่องการได้ตามเสด็จ ฯ ไปบางปะอินจากการสนทนาของคนแจวเรือจ้าง ทำให้เขาเกิดความคิดที่จะเข้าฝากตัวกับพระยาพิทักษ์ภูบาล เพื่อติดตามไปรับใช้ในขณะเดียวกันก็เพื่อจะได้เปลี่ยนสถานที่เที่ยว ประการสำคัญที่สุดคือการที่จะได้ชมพระบารมีในหลวงอย่างใกล้ชิด ถึงแม้ว่าโชติจะทราบจากการไต่ถามคนแจวเรือจ้างเรื่องนี้เสียใจของ ท่านเจ้าคุณ ฯ ว่าเป็นคนชั่วร้ายเหมือนเสือ เขาก็ไม่เปลี่ยนความตั้งใจ โชติเขียนเล่าไว้ในเรื่อง "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ว่า

ไม่มีอะไรยิ่งกว่าสัญญาติญาณของไพรฟ้าประชาชนคนไทยทั่วไปอันสืบเนื่องมาแต่บรรพบุรุษที่ยังมีความนิยมจocos ในบารมีบุญญาของพอรชาติ ความอยากเห็นบางปะอินในยามมีในหลวง จึงเป็นความต้องการที่พลุ่งพล่ง ทั้งที่บางนั้นเคยเป็นแดนหนีเที่ยวมาอยู่เสมอ และทั้งที่คำเล่าชานของพวกคนเรื่อนั้นต้อไปให้โคทราบนิสัยเจ้าคุณผู้นั้นด้วยกับเสือ ก็ไม่ทำให้ทอดอวยประการใดต่อการอยากเห็นพระราชวังบางปะอินกับในหลวงรวมกัน ดุยงกะเสือก

ทำไมใคร ถ้าไม่โง่ให้ตะครุบได้ทุกวัน อนึ่งที่บางปะอิน นั้น แม่นายามหนีโรงเรียนเที่ยววิ่งท่องทอดสายตาให้ไกล เพื่อดูคอยหลบ คอยพอลงรถไฟออกไปหลังสถานีผานตลาด ไม่ก็เล่น เลี้ยวขวาถึงสะพานสูงไซ้ไม้กะคานูแผนเคียว ข้ามคลองขวางไปอีกราวสิบกว่าเสน ที่นั่นบานฉาติข้างแรม มีอยู่ชนิดโกบีนไม่ตกคืน ถ้าจวนตัวเพราะทองบุญเสียคือที่ วังบางปะอิน ถอยเข้าคงญาติเสีย เลือกก็คงไม่มีทางตาม หนี หิงงานมาตอนเขาเสียสองเดือนคงไม่เป็นไร ชาว- เจ้าสำเร็จความตั้งใจที่จะไปบางปะอินครั้งสำคัญนี้จนได้ ไปทางเรือเป็นครั้งแรก และไม่ใช่เรือเมล์เสียด้วย เป็น ขบวนเสด็จพระราชดำเนิรทางชลมารค สนุกและเพลิดเพลิน ถึงจะมีคาเท่ากับเพียง หัวหมักที่ติดไปกับหนู ตามเรือ

ท่านเจ้าคุณที่ชาวตาเสนอหน้าเข้าไปฟังโบบุญนั้นคือ พระยาพิทักษ์ภมวาล เป็นมหาเสวกโท และนายพลเสือป่า เป็นสารวัตรใหญ่เสือป่าและสารวัตรใหญ่ราชสำนัก ก็ หน้าที่ของท่านจึงต้องคอยดูเี่ยวความผิดของคนทั้งหลาย ทั้งภายในภายนอกในเช่นนี้ เรื่องจะให้มีส่วนย้ายมรรัน และคอบปูลอบใจร ๆ คุยเสียดคนใจคี่นั้นเหลือวิสัย หน้าของท่านเป็นแบบอย่างของคนดี มีหน้าประวัติของ ท่านเมื่อหนุ่ม ๆ ยังเกเรอยุควยเหลวและการที่รันทัน แทงนั้น หน้าปากของท่านก็มีปรากฏการณ์อันไม่มีวัน เลือน ก็อบบอบเขาไปเกือบหนึ่งนิ้วควยรอยลูกชลุบ (คือเหล็กหลอมลักษณะกลม ขนาดลูกเทนนิส หรือใหญ่ กว่าเล็กน้อยแล้วผูกเชือกหึงปลายไว้สำหรับกระสันพัน ข้อมือ จับถือให้แกว่งไคสบาย ๆ อันเป็นอาวุธที่นักเลง รุนโบริาเขาชอบใช้เป็นเครื่องมือที่กะบาลกัน ท่าน จากความเป็นพระยาวิเศษฤาไชยเจ้าเมืองชล สมัย ชลบุรียังมีกมนูกรมกับกรุงเทพ ฯ เพียงทางทะเล และ ชลกำลังลือชื่อว่าเป็นเมืองคนดี เป็นตำแหน่งหลังที่สุด มาเป็นพระยาพิทักษ์ภมวาล ราชองครักษ์ และหมวกความ เป็นสารวัตรใหญ่เขาไว้ถึงสองตำแหน่ง พื้นฐานท่าน



เป็นดังนี้ จึงไม่ไยดีใครเอ่ยถึงว่าท่านใจดี⁴⁰

โชติ ไค้เข้ามาพบและแสดงความประสงค์ต่อพระยาพิทักษ์ภูบาลเกี่ยวกับการเข้ารับใช้ตัวท่านในขณะตามเสด็จไปอยุธยา ท่านเจ้าคุณฯ พอใจและรับเขาเป็นเด็กรับใช้ทันทีเมื่อทราบว่าเขาเคยอาศัยอยู่กับพระยาบริหารนครินทร์ (เติม จามรกุล) มาก่อน ซึ่งต่อมาเขาได้เป็นเด็กรับใช้ใกล้ชิดพระยาพิทักษ์ภูบาลมากที่สุด จนได้เป็นสรวัตรประจำตัวท่าน

โชติเป็นคนไม่คู้ค่าง งานรับใช้ทุกอย่างที่เขาทำได้ก็คิดว่า ก็จะทำโดยไม่เกี่ยง ให้เด็กรับใช้คนอื่นทำ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเด็กรับใช้อีกคนหนึ่งซัดท้อปู้ท่านเจ้าคุณไม่เป็นมันรับ ทั้ง ๆ ที่ไม่มีหน้าที่ซัดรองเท้า โชติก็รับทำเสียเองเพราะเคยสวมท้อปู้เป็นประจำเมื่อยังเป็นจอกกัซมาแข่ง จึงรู้จักวิธีการซัดให้เป็นมันรับได้ดี นอกจากนี้เขายังรับอาสาเป็นผู้ใส่และถอดท้อปู้ให้ท่านเจ้าคุณทุกครั้ง เพราะสามารถใส่และถอดได้ด้วยความสะดวกและรวดเร็วกว่า ตามปกติการแต่งตัวให้เจ้าคุณเป็นหน้าที่ของคุณหญิง แต่การตามเสด็จแปรพระราชฐานครั้งนี้คุณหญิงเดินทางกลับกรุงเทพฯ ก่อนกำหนดการเสด็จกลับ การเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวให้เจ้าคุณจึงเกิดเป็นเรื่องอลเวงขึ้น เพราะเด็กรับใช้คนอื่นไม่เคยทำหน้าที่นั้นมาก่อน โชติทราบข่าวว่าถ้าทำให้ไม่ถูกใจเจ้าคุณจะต้องลงโทษพวกเขาแน่นอน ถึงแม้ว่าจะไม่มีประสบการณ์ในการแต่งตัวให้เจ้าคุณ โชติก็สามารถจัดเตรียมเครื่องแต่งตัวประดับยศให้ท่านเจ้าคุณได้ถูกต้อง เพราะการที่เป็นคนมีปฏิภาณและช่างสังเกต ดังปรากฏจากคำบอกเล่าของเขาในหนังสือ "ยาขอบ" สิบทิศ ชีวิตและงานของโชติ แพร่พันธุ์ ตอนที่หนึ่งว่า

จึงคลานเข้าไปปลดเสื้อดูว่ากางลงกับพื้น เปิดกระเป๋าคืนทางกางไว้ และหยิบกล่องเหรียญตราราชอิสริยาภรณ์นั้นมาติดลงไปตามที่จะเห็นสมควร เมื่อคิดเหรียญแถบและตราอิสสระไปไม่กี่ดวง เจ้าคุณสุรวัตรใหญ่ถามว่า "พระยาขอมือตรากี่ดวง" "มีไม่กี่ดวงและมักจะเป็นเหรียญตราฯ แถบเดียว ๆ เกือบไม่มี" "ถ้างั้นเอ็งทำไมติดถูก" โชติแพร่พันธุ์ ซี่ใหญ่กระเป๋าคืนทางที่กางอยู่ และมีรูปเจ้าคุณ

⁴⁰ยาขอบ [โชติ แพร่พันธุ์], "เรื่องไม่เป็นเรื่อง." ปิยะมิตร, 2(มีนาคม, 2495), หน้า 16.

พิทักษ์ ๆ แต่งเต็มยศขุนาคราว 4 นิ้ว เสียบไว้บนหนึ่ง
 "ผมติดคามรูปไว้ที่หนึ่งก่อน แล้วประเดี๋ยวจะเฝ้าพระ
 เสด็จพระองค์เอง" พระยาพิทักษ์ไม่พูดอะไรเลย เดิน
 ออกไปจากเก๋งเรือครหนึ่งแล้วเดินกลับเข้ามา มองดู
 เลื่อซึ่งติดเครื่องราชอิสริยาภรณ์เรียบร้อยและแขวนอยู่
 บนขอฝักเก๋งเรือ หยิบเงินให้ 2 บาท บอกว่า "ขายนี
 ขาไม่อยู่ เอ็งไปเที่ยวไต่ แด่อยากกลับให้เกิน 5 โมง
 เย็น"⁴¹

พระยาพิทักษ์กษัตริย์พอใจในความเฉลียวฉลาดของโชติมาก จึงให้รับใช้ใกล้ชิด
 เมื่อกลับกรุงเทพฯ ท่านเรียกโชติมาไต่ถามเรื่องความเป็นอยู่ที่บ้านพระยาบริหารนครินทร์
 เมื่อเจ้าคุณทราบว่า โชติเคยทำหน้าที่อ่านหนังสือให้พระยาบริหารนครินทร์ฟัง ท่านจึงมอบ
 หน้าที่ให้เขาเป็นผู้รักษาความสะอาดห้องสมุดที่บ้านพัก ซึ่งต่อมาเมื่อเขาเป็นนักเขียนก็ได้
 ใช้ความรู้จากการที่ได้อ่านหนังสือในห้องสมุดของท่านอย่างมหาศาล โชติเขียนเล่าไว้
 ในเรื่อง "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ตอนหนึ่งว่า

เป็นสุขพอสมควรที่เกี่ยว ตื่นตาและตื่นใจเมื่อตามหลัง
 เลื่อ ซึ่งเกี่ยจเรียนแต่รักหนังสือ รักรสของมันดิบเนื่องมา
 แด่อ่านยอพระกดิน ปลายทอง จักร ๆ วงศ์ ๆ ใ้แม่พั้ง
 นั้นก็สนใจในการอ่าน เมื่ออยู่ที่หอสมุดของท่านเจ้าคุณผู้นี้
 ห้องหนังสือของท่านเป็นห้องใหญ่กว่าทุกห้องในบ้าน และ
 เป็นที่หวงห้าม แมแต่พวกเมียเล็ก ๆ ของท่านยังไม่ไ้ไ้
 ก็เฝ้าอยู่เฝ้าเป็นภาระรักษาความสะอาดของข้าพเจ้า แะ
 ละเป็นตนพระราชาธิพนธ์ของพระมงกุฎ ๆ ซึ่งมักเป็นของ
 พระราชทานแก่พวกราชวัลลภ ขอมมีดาไม่ทั้งหมดก็เกือบ
 ทั้งหมด เกิดเป็นคนไม่ไช่แมงสาบ จึงจะไ้คลานแต่อย่าง
 เดียวอยู่บนหนังสือ หนังสือเกา ๆ บางทีก็ไ้เป็นลายมือโ้
 ราณในสมุดข่อย กวาดไปบักไปแล้วก็อ่านไป ทีแรก ๆ

⁴¹ ประจวบ กาญจนลาภ, "ยาขอบ" สิบทิศ, หน้า 54

ท่านเจ้าของก็รู้สึกเขม่นที่ไปปลุกคำของหวงซ่งของท่าน คง
 หมั่นใส่ทำนองที่เห็นสิ่งเล่นแถว จึงถูกควาควารเรื่องหรือ
 ที่หยิบออกมาอ่าน คอบวารุ ทานโหเลาให้ฟัง ฟังแล้วก็นั่ง
 เสื่อมองควยตาซุน ๆ ซอบกต วันหลังโหเลาอีก ที่มีใครรับ
 ของใหม่ เลาฝึกหรือรวิ ๆ ไม่จะแจง เสื่อก็ลงเล็บโดย
 วิธีเชกหัวไปโกให้ไปอ่านมาเลาใหม่ หัวซาพเจ้าแม่เมื่อ
 เด็ก ๆ ก็ไม่ใช่ที่ใครจะมาโขกเล่นไคบอย ๆ ในเรื่อง
 ความที่อมะรือไม่รุจำ หัวของซาพเจ้าเป็นเครื่องเล่น
 อันสนุกของท่านสวรวัทรใหญ่ แห่งราชสำนักสมเด็จ
 พระมหารัชรราชเจ้า ก็ตรงที่หมายมั่นว่าจะเชกแล้ว
 ไม่ไคเชก ซาพเจ้ามีความสุขในกรงเสื่อเพราะเป็น
 เครื่องเล่นอันสนุกของเสื่อเจ้าของกรุง ~~๖๖~~ คือการ
 ไคอ่านเรื่องแปลก ๆ นั้น วันหนึ่งท่านชี้โหอ่านเอง
 อ่านนั้นแน่ ชี้ไปที่สมุดขนาดกระดาษพิมพ์กึก ที่ปกและสัน
 มีไคบอกชื่อไว้ประการไคเลย แล้วก็บอกตามภาษาที่
 ทานโชกับซาพเจ้าว่า แล้วอย่าเสื่อปากสว่างเที่ยวเอา
 ไปละ รั่วแต่พอรู้ เป็นเรื่องยังไม่ถึงคราาเปิดเผย
 หัวชีวิตเจ้าคงหาที่โหนอ่านไม่ไค จูริงของท่าน ต่อแต่นั้น
 มาบัดนี้ ก็ไคอูบสามสิบปียังมีไคพบที่ใครเลย เป็นตัวพิมพ์
 คืดไว้ ฉะนั้นยอมจะมีอีกหลายฉบับซึ่งคงจะอยู่กับบรรดา
 ขาราชการชั้นที่ใหญ่มาก ๆ เป็นเรื่องที่เรียกว่า
 พงศาวดารข้างพระที่ ภายหลังไคฟังอธิบายจากผู้อื่น ๆ
 วิสัยอันเป็นพงศาวดารอันมักเป็นบันทึกเกี่ยวกับกษัตริย์
 รัชกาลหนึ่ง ก็มีผู้ซึ่งมีโหอาลักษณ์หรือเจาหนานที่ไคโดยตรง
 ของทางราชการบันทึกไว้เป็นตนพงศาวดารข้างพระที่
 ที่ไคอ่านนั้น ก็มีเรื่องอันเป็นไปตามวิสัยโลก คือเมียบกับ
 เมียบหรือผิวเมียบทะเลาะกัน ซึ่งถาเป็นเรื่องของท่านผู้อ่าน
 หังหลายหรือของซาพเจ้า ก็คงไม่มีใครเทศนุณเกียรตินบันทึก
 ไว้เป็นแน่ 42

นอกจากการสนทนากัน เรื่องความรู้จากหนังสือในห้องสมุดของท่านแล้ว พระยา

พิทักษ์ภูบาลสอนให้โชติเล่นหมากรุกไทย โดยมีเดิมพันกันคือถ้าเจ้าคุณชนะ ท่านได้
 เชกหัวโชติหนึ่งที แต่ถ้าท่านแพ้โชติก็จะได้เงินหนึ่งบาท ด้วยความพยายามและไหวพริบ
 ที่โชติมีประจำตัวอยู่แล้ว เขาจึงมักหลีกเลี่ยงการโค่นเชกหัวได้เสมอ พระยาพิทักษ์
 ภูบาลพอใจในความเป็นเด็กมีปฏิภาณดีและความสามารถของโชติมาก จึงเมื่อเขาอายุ
 17 ปี บริบูรณ์ ต้องขึ้นทะเบียนทหาร ท่านได้ให้ขึ้นทะเบียนเป็นสารวัตรประจำตัวท่าน
 ดังที่โชติได้เขียนเอาไว้ในเรื่อง "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ตอนหนึ่งว่า

---และพอถึงเดือนกันยายนของปีที่ย้ายครบ 17 เต็ม
 ต้องขึ้นทะเบียนทหาร ท่านสารวัตรใหญ่ก็เร่งให้ไปอำเภอ
 ขึ้นทะเบียนทันที เพื่อเอาตัวเป็นสารวัตร สำหรับจะได้คิด
 ตามท่านใดตลอด แม้นในงานพิธีรีตองที่กีดขวางแก่การเข้า
 ออกของกนสามัญ พวกเพื่อน ๆ หลายต่อหลายคนที่เคยรวม
 โรงเรียนและรวมชั้นคณะเครื่องถูกเสื่อไปเป็นเสื่อป่าไค้
 เพราะท่านได้เข้ามาหาวิทยาลัย ขาพเจ้าก็ตะแคงร้องแบบ
 ลูกเสื่อไปแต่งเสื่อป่าไค้เหมือนกัน โดยฉานเขาไปใน
 วิทยาลัยอาชีวะชางเลา ซึ่งกระทรวงศึกษาไม่มี และไม่
 เคยมี ขาพเจ้าเรียนจากกรมไมชยคาของพระยาพิทักษ์
 ภูบาล

แม่จะเป็นเสื่อป่าไค้ที่อายุน้อยที่สุดในกรมสารวัตร ก็อดได้
 ว่าทำงานเข้มแข็งที่สุด ในเรื่องออกตรวจตราตามหน้าที่
 สารวัตร กากการออกตรวจนั้น เป็นขอร้องไม่ตองตามหลัง
 เจ้าคุณสารวัตรใหญ่เขาวังนั่งโงกอยู่ทั้งเกาทุมสิบทุม แต่
 การอ้างออกตรวจก็ออกตรวจจริง ๆ มิไค้ปคพลิว เพราะ
 จะปคพลิวไปโดยประตูโรงหนึ่งโรงละครเปิดให้สารวัตร
 เขาคูในชั้นหนึ่ง 50 สตางค ฟรุ้ทุกโรง ขาพเจ้ารักมา
 และท่านผู้ใหญ่คุมหัวก็สังกคเหลามา แต่ขาพเจ้ากดับขอ
 เป็น เหลาราชนาวี เพราะเห็นวา หลวบกั้งหลาย
 เมื่อมาเป็นสารวัตร พันแชนแคงใหญ่และแกบ ยังแคงทั้งหัว
 ประเจคประเจอนัก แतरาชนาวีแคงเรียบเหมือนทหาร
 เรือทุกอยาง นอกจากปกคจะเป็นเสนเล็กสามเสน

แทนเส้นใหญ่เส้นเดียว ทั้งความเป็นสารวัตรก็แสดงเพียง:
 ความปลายป็นหอยแอมกับชงแดงโตกว่าเงินบาทเล็กน้อยมี
 เครื่องหมายมหามงกุฎติดแขนอย่างเดี่ยว และราชนาวี
 หรือเสือนำนั้นพอนั้นชั้นนายตั้งแต่พันจ่าก็แต่งแทบดูไม่ออก
 ว่าไม่ใช่ นายทหารเรือ ทำให้เสื่อหัวเราะอะไรเวลา
 เรื่องเล่าดี ๆ แลวก็มีนักเที่ยวจะไม่ไคแต่งตัวเหมือน
 นายทหารเรือ---43

การที่โชติได้รับหน้าที่เป็นสารวัตรประจำตัวของพระยาพิทักษ์ภูบาลก็เพื่อว่า
 ท่านจะได้แบ่งเบาภาระในการที่จะออกตรวจตราดูแลความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่ง
 เป็นงานในหน้าที่ประการหนึ่งของท่าน เมื่อโชติออกตรวจได้เรื่องราวประการใดก็จะ
 นำมาเล่าให้เจ้าคุณชั่งอีกต่อหนึ่ง เรื่องที่นำมาเล่านั้นบางครั้งก็เป็น เรื่องส่วนตัว
 ภายในแต่ละครอบครัว จึงอาจมีเรื่องไม่สุภาพปะปนอยู่บ้าง ดังคำบอกเล่าของ ยาชอบ
 ในเรื่อง "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ตอนหนึ่งว่า

---งานในหน้าที่ประการหนึ่งเมื่ออยู่กับเจ้าคุณสารวัตร
 ใหญ่ในพระราชสำนัก--- คือเมื่อมีเวลาว่างก็ท่องไปตาม
 หมุ่บ้านไทยอิสลาม ทรงชามกรมศุลกากร ออกไปวัด
 สุวรรณทูลไปจนแถวบางเสาธง ปากคลองสาน เพื่อหา
 นิตานุไปมาเสนอเจ้านาย

แต่เปล่า--- เจ้านายคือพระยาพิทักษ์ภูบาลนั้นให้ท่าน
 จะรักความหยาบคายอันใดอยู่ในกระตัก ก็หาไม่ไคเช่นกัน
 แต่หากก็เป็นงานประการหนึ่งของท่าน ที่จะต้องไปเล่า
 ให้ "โคจรคนหนึ่ง" ฟังเหมือนกัน การอยู่ในฐานะราชวัลลภ
 คนสนิทร่วมสำราญอยู่ในที่ระโหฐานของ สมเด็จพระมงกุฎ

⁴³ ยาชอบ [โชติ แพร่พันธุ์] , "เรื่องไม่เป็นเรื่อง," ปิยะมิตร,
 9 (มีนาคม, 2495), หน้า 18.

เกล้าานั้น คือการอยู่กับหน้าอื่นจะต้องมีพระราชประสงค์
 ไซ้ให้ทำอันใดต้องปฏิบัติได้ พระจอมปราชญ์คงจะทรงถือ
 วาพระองค์ยอมทรงปรึกษาพอ ที่จะไม่ทรงไขสอยผู้ใดเกินกว่า
 สติปัญญาสามารถของมนุษย์คนนั้นนั้นจะทำได้ ซึ่งแสดงถึง
 ความรอบรู้อันเลิศ สำหรับการคบคนและไซ้คน เป็นการศึกษา
 ขึ้นเป็นนิจ ที่ราชบริพารสนิทในที่สุดจ้ออกระโหลก จะถูก
 ฟ้างการให้ทำสิ่งหนึ่งประการไรโดยไมรู้ตัว หรือใครรอบรู
 มากกับกิจการนั้นเลย 44

จากการที่ไซ้ได้รับหน้าที่เป็นสารวัตรในครั้งนั้น ทำให้เขาสามารถเข้าออกใน
 พระบรมมหาราชวังได้ตลอดเวลา เขาได้พบเห็นและคุ้นเคยกับความเป็นไปในพระราชฐาน
 มากพอสมควร ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในการเขียนหนังสือของเขาต่อมาเมื่อใดมีอาชีพ
 เป็นนักเขียน จากคำบอกเล่าของเขาในเรื่อง "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ตอนหนึ่งว่า

การได้แต่งเครื่องแบบ ทำให้ได้ดูได้เห็นสิ่งต่าง ๆ อย่าง
 ไม่ต้องซุ่มมอง ๆ เมียง ๆ แม้จะเป็นเวลาแปดทุ่มสามยาม
 ในพระบรมมหาราชวังขณะพระเจ้าอยู่หัวประทับ ไม่มีใครจะ
 ระวังเพื่อกุญแจแกว่ง ฉะนั้นตอนดึกสงัด ทานนายตำรวจ
 หลวงหรือคั้งที่เรียกกันว่าตำรวจนอก ก็ยินดีคุยกับสารวัตร
 นอยซึ้นพลพวกตำรวจนอกชั้นพลญกวางยามคุมตามประตูบน
 พระที่นั่ง เชนบรมทิมนั้นตำรวจชั้นนายจึงจะเดินรอบตาม
 บริเวณ สารวัตรไม่มีเวรยามประจำที่ตามพระราชฐานที่
 ประทับ มีแต่เวรเดิน จึงได้โอกาสดีหลังตำรวจหลวง
 ชั้นนายทั้งทานคุยไป แลถามทานเรื่อยไป จะเป็นเรื่อง
 อะไรบ้างก็เล่าไม่จบ กล่าวไ้แต่วาภูมิภาพและเหตุ
 การที่ได้เห็น ช่างเจ็ดจากับคงความคิดเสียนี้กระไร
 เวลานั้นกหนึ่ง เล่นเมื่อตองการจะเขียนเป็นตัวหนังสือ 45

44 เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

45 เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

โชติ แพร่พันธุ์ ได้อาศัยอยู่กับพระยาพิทักษ์ภูบาลมาเป็นแรมปี และนับได้ว่าเขาเป็นเด็กในความดูแลที่ท่านเจ้าคุณโปรดปรานมาก เพราะสามารถทำหน้าที่สารวัตรประจำตัวท่านเจ้าคุณได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามโชติ แพร่พันธุ์ มีนิสัยไม่ชอบทำงานจำเจ และเป็นคนเบื่องานง่าย ในที่สุดเขาจึงตัดสินใจลาออกจากการเป็นสารวัตรและคิดที่จะกลับไปมีอาชีพเป็นจอกกั๊กี่มาแข่งอีกครั้งหนึ่ง แต่ชะตาชีวิตของเขาเปลี่ยนแปลงไปอย่างไมคาดฝัน คือการที่เขาได้มีความสัมพันธ์กับวงการหนังสือพิมพ์เป็นครั้งแรก ซึ่งเป็นการนำเขาไปสู่การเป็นนักเขียนผู้ยิ่งใหญ่ของเมืองไทย

วันหนึ่งขณะที่โชติ แพร่พันธุ์ เดินไปตามถนนเจริญกรุงและตั้งใจว่าจะไปสมัครเป็นจอกกั๊กี่มาแข่ง เขาก็ได้พบครูประจำชั้นมัธยม 4 (มัธยมศึกษาปีที่ 1 ในปัจจุบัน) คือครูถนอม เลาหะวิไลย ผู้ซึ่งเขาเคยมีเรื่องโต้เถียงกันในชั้นเรียนมาแล้ว สถานที่ที่พบคือ สีแยก เอส.เอ.บี. เมื่อครูถนอม เลาหะวิไลย ทราบว่า โชติ แพร่พันธุ์ กำลังจะไปสมัครเป็นจอกกั๊กี่มาแข่ง ครูไม่เห็นด้วยกับความคิดของเขา และได้นำเขาไปฝากให้ทำงานที่ร้านขายหนังสือและสรรพตำรากฎหมายชื่อ พร่อมกันท์⁴⁶ และเวลานั้นนายพร่อมกันท์เจ้าของร้านพร่อมกันท์ออกหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ สยามรีวิว มีครูถนอม เลาหะวิไลย เป็นบรรณาธิการ นายพร่อมกันท์เป็นเจ้าของและผู้เขียนเรื่องลงหนังสือพิมพ์⁴⁷ โชติ แพร่พันธุ์ ได้เข้าทำงานในหน้าที่เขียนตามคำบอกเรื่องให้นายพร่อมกันท์นำลงตีพิมพ์ในสยามรีวิว เขาทำงานอยู่ที่ร้านพร่อมกันท์ได้ 12 วัน วันที่ 13 ขาดงาน วันที่ 14 ไปทำงานตามปกติ นายพร่อมกันท์เป็นคนเคร่งครัดเกี่ยวกับกฎเกณฑ์และการทำงานมาก เมื่อโชติ แพร่พันธุ์ กลับ

⁴⁶ ยาชอบ [โชติ แพร่พันธุ์] , "คำปราศรัย," รวมอมตะนิยายยาชอบ, (พระนคร : คุรุสภา, ม.ป.ป.), II หน้า 567.

⁴⁷ กุหลาบ สายประดิษฐ์, "ในคัมภีร์แห่งวรรณกรรมไทย---" ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 69.

มาทำงานในวันที่ 14 นายพร้อมคำหนีเขาเรื่องหยุดงานไปโดยไม่ลาพร้อมกับจ่ายเงินค่าแรงให้เขา 6 บาท⁴⁸ ตามเวลางานที่ทำได้ 12 วัน และให้โชติ แพร่พันธุ์ ออกจากงานตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นไป

ความบันดาลใจที่ทำให้เป็นนักเขียน

เมื่อโชติ แพร่พันธุ์ ต้องออกจากงานที่ร้านพร้อมภักดิ์ที่รอนเรไปอย่างไม่มีจุดหมายปลายทาง แต่ชะตาชีวิตของเขาก็กังไม่อัปจน เขาพบเพื่อนที่เคยร่วมชั้นเรียนที่โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์คนหนึ่ง คือ นายเฉวียง เสวตะทัต ซึ่งขณะนั้นเป็นเจ้าของและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ธงไทยรายสัปดาห์⁴⁹ เมื่อเฉวียง เสวตะทัต ทราบว่าโชติ แพร่พันธุ์ ยังไม่มีงานทำเป็นหลักแหล่ง จึงชักชวนให้ทำงานด้วยกันในฐานะผู้สื่อข่าวของหนังสือพิมพ์ธงไทย⁵⁰

โชติ แพร่พันธุ์ ได้รับมอบหมายให้ทำงานชิ้นแรก คือการไปสืบสวนคดีฆาตกรรมนายมูย ที่บางปลาสร้อย จังหวัดชลบุรี เนื่องจากผู้สื่อข่าวคนเดิมของสำนักพิมพ์ธงไทยซึ่งเคยอยู่ประจำชลบุรีถูกฆาตกรรมไปก่อนหน้านี้ โชติ แพร่พันธุ์ จะเข้ามารับงาน เขาจึงต้องทำหน้าที่แทนเขาต้องไขเสดห้เหลี่ยมชั้นเชิง ในการเผชิญภัยกับพวกนักเลงโต ผู้ก่อคดีฆาตกรรม แต่ในที่สุดเขาก็สามารถนำข้อเท็จจริงที่สมบูรณ์เกี่ยวกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นมาเขียนลงหนังสือพิมพ์ธงไทยรายสัปดาห์ได้ นายสด กุระโรหิต กลាយกยของชมเชยการเขียนข่าวชิ้นแรกของโชติ แพร่พันธุ์ ว่า การเขียนข่าวของเขาเป็นแบบใหม่ที่สุด เพราะเป็นการปฏิวัติวิธีการเขียนข่าวในเมืองไทย คือเขาแบ่งข่าวเป็นตอน และแต่ละตอนมีหัวข่าวนำ ตอนแรกสุดของข่าวจะสรุปเรื่องย่อของข่าวทั้งหมดไว้ก่อน แล้วจึงบรรยาย

⁴⁸ เรื่องเดิม, หน้า 568.

⁴⁹ สัมภาษณ์ นายสด กุระโรหิต. 31 สิงหาคม 2517.

⁵⁰ สัมภาษณ์ นายสด กุระโรหิต. 31 สิงหาคม 2517.

รายละเอียดของเรื่องเป็นตอน ๆ ไป ทำให้ผู้อ่านอ่านสะดวก และอ่านด้วยความตื่นเต้น เพราะการบรรยายข่าวน่าสนใจทุกตัวอักษร⁵¹ ทั้ง ๆ ที่โชติ แพร่พันธุ์ ไม่เคยผ่านงานเขียนหนังสือหรือแม้แต่จะสนใจการเขียนหนังสือก็ไม่อยู่ในความกึกก้องของเขาเลย เพราะเขาเป็นเด็กที่ขี้เกียจเรียนหนังสือแต่รักการกีฬาทุกชนิดมากกว่าจนกระทั่งต้องหนีออกจากโรงเรียนรอนเรพเนอร์ไปตามยะถากรรมประกอบสัมมาชีพทุกชนิดที่จะเลี้ยงชีวิตเขาได้ เช่น การเป็นนักขี่ม้าแข่ง แต่ไม่ใช่อ่านหนังสือ ดังคำบอกเล่าของเขาเองในเรื่อง "คำปราศรัย"

ฉันกราบลาพระอาจารย์ทั้งหลายออกมาจากโรงเรียน คว้าความมั่งคั่งในสี่ล้อคันงามระยับของนักขี่ม้าแข่งอย่างใจจืดใจจอตแต่เพียงอย่างเดียว ฉันไม่สนใจในเรื่องราวและสี่ล้อรอรณะของปกหนังสือนวนิยายเลย ฉันเบื่อหนังสือจืดจางที่เคี้ยว เพราะมันเป็นเครื่องที่เคี้ยวธรรมดาในท้องของฉันทั้งที่โงกแล้วโงกอีก เพื่ออ่านให้แม่หรือพวกผู้ใหญ่ฟังกัน คว้าความพอใจของคุณละโลกกับหนังสือนี้ จึงก่อนหน้าที่จะถูกครุฑนิมิต เขาสุวรรณหนังสือฉัน ฉันไม่เคยรู้เลยว่า เพื่อนร่วมโรงเรียนรุ่นราวคราวเดียวกันหลายคน เช่น ศรีบูรพา ศรีเส็นันท์ ป. บุรณศิริ ปิน สด กุรมะโรหิต สุกรี พยัคฆนันท์ เหล่านี้โลกกลายเป็นดวงดาวซึ่งแม่เวลานั้นจะยังรบหรรแต่ก็นับว่ามีแสงพอให้เห็นคุณแล้ว ฉันมองผีไม่ลายมือของพวกเขาเพื่อนเก่งคว้าความตื่นเต้น โลกหนังสือสำหรับฉันขณะนั้นเหมือนทวีปอเมริกา สำหรับโคลัมบัส ฉันไม่กลับไปหาโกลเด้น อานนอยนั้นอีก ตอนที่ (พระภิกษุ) เฉวียง เกวตะทัตฺถุ ทานออกหนังสือรายสัปดาห์ฉบับหนึ่งเหมือนกัน ฉันจึงสองสุมอยู่กับท่าน หนังสือนั้นลงข่าวสารการเมืองไม้ม้วนเทิ่ง พระเฉวียงท่านเขียนคำกลอนทำนายฝันฉันได้มีโอกาสเขียนหนังสือเป็นครั้งแรกที่นี่ คือเขียนชาวนิคที่ดำไกรเป็นตัวละครในชาวกีตองแซงซึก

51 สัมภาษณ์ นายสด กุรมะโรหิต 31 สิงหาคม 2517.

หักกระดูกคนเขียนโฆมงทีเดียว---

ถึงแม้จะใคร่จรรปากกลางบนกระดูกข้างที่เรียกกันว่า
 แดงหนังสือแล้ว แต่ก็ยังมีใครกล่าวร้ายใก้ลการประพันธ
 นวนิยายเขาไปเลยสักนิดเดียว เขียนเรื่องชนิดเฆาชน
 มนุษย์อยู่เช่นนี้ไปเสีย ๆ ก็ก่นกระแทกลงไปอีก เจานาย
 ใหญ่โตพระองค์หนึ่งกริ้วหนังสือของเรา บิดาทานเฉวียง
 เป็นเจ้ากรมของเจานายพระองค์นี้ ทานเลยบังคับให้มา
 เอาตัวทานเฉวียงเขาไปตีตรวนไว้ในวังของทวน ฉันอยู่
 ทางสำนักงานก็บังคับทรวงทำหนังสือออกขายในทองตลาด
 ตามปกติก่อนฉบับหนึ่ง กราวนี้ทานใหญ่ทวมหาคเล็กออกเก็บ
 หนังสือของเราที่วางขายตามร้านไปเสียหมด เป็นอันว่า
 เราต้องยอมวางทรวงหรือให้แกหนังสือฉบับนั้นกันเสียที่
 ทานเฉวียงจึงหลดออกมาจากกำไลเหล็ก⁵²

หลังจากที่หนังสือพิมพ์ของไทยถูกสั่งปิดไปแล้ว โชติ แพร่พันธุ์ ก็ว่างงานลงอีก
 แต่จากการที่ได้ทำงานเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ เขาก็ได้รับความชำนาญในงานเขียนหนังสือ
 พอสมควร และได้มีโอกาสติดต่อรู้จักบุคคลในวงการต่าง ๆ ว่างขวางขึ้น โชติ แพร่พันธุ์
 จึงได้รับการฝากฝังให้เข้าทำงานอีกครั้งหนึ่งในแผนกโฆษณาขายยาของห้างเพ็ญภาค⁵³
 โดยได้รับเงินเดือน ๆ ละ 35 บาท⁵⁴ โชติ แพร่พันธุ์ มีความสามารถในการเขียน
 โฆษณามากจนเป็นที่พอใจของนายจ้างคือ นายเจื้อ เพ็ญภาคกุล⁵⁵ เขาได้รับเงินเดือน
 ขึ้นอย่างรวดเร็วคือเงินเดือนขึ้น 10 บาท ในเดือนที่ 2 และอีก 5 บาท ในเดือนที่ 5
 ต่อมาในเดือนที่ 11 ก็ได้ขึ้นอีก 30 บาท ภายในเวลา 11 เดือนเขาได้รับเงินเดือนขึ้น

II, ⁵² ขาชอบ [โชติ แพร่พันธุ์], "คำปราศรัย," รวมอมตะนิยาย"ขาชอบ",
 หน้า 570.

⁵³ กุหลาบ สายประดิษฐ์, ขาชอบอนุสรณ์, หน้า 73.

⁵⁴ เรื่องเดิม, หน้า 571.

⁵⁵ เรื่องเดิม, หน้า 73.

ถึง 3 ครั้ง จากเงินเดือน 35 บาท เป็น 80 บาท⁵⁶ โชติ แพร่พันธุ์ ทำงานอยู่ที่ห้าง
 เพ็ญภาคประมาณ 4 ปี ก็ต้องออกจากงานเพราะเขาได้เกิดรักใคร่ชอบพอกับน้องสาว
 ของนายจ้าง เขาเขียนเอาไว้ในเรื่อง "คำปราศรัย" ว่า

---ฉันก็ได้เงินเดือนขึ้นมูถึงครั้งที่ 3 เป็น 80 บาท
 นั้นไปจนถึงวันออกงาน ซอนี่ทานผู้โคยยาเห็นเป็นเรื่อง
 แปลกเลย เพราะถึงแมพฤติกวธจะปรากฏว่า นายจ้าง
 เขารักฉันประหนึ่งมือของเขาข้างใดข้างหนึ่ง แต่เขาก็
 เกลี่ยคความที่มีข่าวว่า เจ้ามืออันเป็นที่รักของเขานั้นได้
 กลายเป็นของรักประคองดวงใจของน้องสาวเขาคอย⁵⁷

กำเนิดนามปากกา "ยาขอบ"

โชติ แพร่พันธุ์ ออกจากบริษัทเพ็ญภาคพร้อมด้วยสุขภาพสตรีอื่นเป็นที่รัก แต่เขาก็
 ไม่อับจนในเรื่องการงานเพราะมีเพื่อน ๆ ที่เคยร่วมเรียนในเทพศิรินทร์เป็นนักหนังสือ
 พิมพ์และนักประพันธ์หลายคนก็เต็มใจให้ความช่วยเหลือ ผู้ที่ได้ชักนำโชติ แพร่พันธุ์ เข้า
 สู่วงการประพันธ์คือ ศรีบูรพา หรือ กุหลาบ สายประดิษฐ์

กุหลาบ สายประดิษฐ์ ชักชวนนักเขียนรุ่นเดียวกัน จัดตั้งเป็นคณะสุภาพบุรุษ
 ร่วมกันออกหนังสือพิมพ์ สุภาพบุรุษรายบักษ์ ครั้งแรกใน พ.ศ. 2472 โดยมี
 กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นบรรณาธิการ⁵⁸ หนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษจะมีเรื่องตลกเป็นประจำ
 ทุกเล่ม โดยมีนักเขียนประจำสองคน คือ แสงทอง และฮิวเมอริสต์ เขียนลงคนละฉบับ
 สาเหตุที่ทำให้ โชติ แพร่พันธุ์ ได้เขียนเรื่องลงหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ ก็คือ การที่
 ฮิวเมอริสต์ ไม่ส่งต้นฉบับเรื่องของเขาให้แก่หนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษตรงตามกำหนดนัด

⁵⁶ เรื่องเดิม, หน้า 571.

⁵⁷ เรื่องเดิม, หน้า 73.

⁵⁸ เรื่องเดิม, หน้า 73.

กุหลาบ สายประดิษฐ์ จึงมอบหมายงานชิ้นนั้นให้แก่โชติ แพร่พันธุ์ และเป็นผู้ตั้งนามปากกาให้ควยว่า "ยาขอบ" โดยเสียนมาจาก J.W. Jacob นักเขียนเรื่องตลกในหนังสือพิมพ์ STRAND ของอังกฤษ⁵⁹ โชติ แพร่พันธุ์ เขียนเล่าถึงกำเนิดนามปากกาของเขาไว้ในบทความเรื่อง "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" หนังสือพิมพ์ปิยะมิตรรายสัปดาห์ ตอนที่หนึ่งว่า

---ตามเข็มของหนังสือ สุภาพบุรุษ จะมีเรื่องตลกเป็นประจำทุกเล่ม (รายบ๊าก) เราเชิญท่านอาจารย์ แสงทอง เขียนให้เราเดือนละครั้ง และเชิญบุคคลหนึ่งเป็นครูโรงเรียนสตรี หนาคาขาวสะอาด นางผามวงส์ค้ำยันกินเหล้าไม่เป็นเลยสักอีก--- ท่านรู้จักเขาในนามปากกา ฮิวเมอริสต์ ฮิวเมอริสต์ตอนนั้น ยังมีใครเป็นคนขยันประจำตัวบ้าง ขุนพรหม ส่งเรื่องกระทอนๆ แทน ไม่ใคร่ไหนฉบับตามเวลาอันกำหนด เล่ม นี้ไม่ใคร่รอบของท่านแสงทอง เป็นรอบของฮิวเมอริสต์ จะส่งคนฉบับมาให้เรา ถึงวันท่านฮิวก็ไม่ง ส่งตัวบรรณาธิการคือคุณกุหลาบ กรวิโกธรชใหญ่ "แกเขียน" ข้าพเจ้าปรารถนาในใจว่าจะเขียนไฉน "แกจะให้ฉันเขียนแทนคุณฮิวฉันเขียนไม่ใคร่" แกเขียนได้ แกคุยให้คนหัวเราะได้ทั้งวัน ทำไมแกจะเขียนเรื่องตลกให้คนหัวเราะได้ ข้าพเจ้าจึงถามท่านผู้นั้นว่า ถ้าจะเขียนจะให้ฉันในนามปากกาอะไร ท่านผู้นั้นนึก และตั้งนามปากกาให้

เขามองว่ามีนักเขียนเรื่องตลกอยู่คนหนึ่งอันมีชื่อเสียงของโลก ชื่อเขียนของเขาว่า เจ้ คัมภีร์ ยาคอบ แกเขียนเป็น ยาขอบ โชติ ช. อยุธยาเป็นกอบ
 ดูมาเห็นความเป็นอยู่ในปัจจุบัน เขาใจนามปากกา ข้าพเจ้าไปในทางที่ผิด ชีครานจะตอบชี้แจงจะชี้แจง ความจริงให้ทราบ ท่านเหล่านั้นนึกว่า ข้าพเจ้ามีชีวิตอยู่ ตั้งแต่เด็ก คงจะกินขนมปังของ บริษัทยาคอบ เรือมาจาก

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

ติดอกติดใจชื่อนั้น แต่ได้กล่าวแล้วว่าชีวิตข้าพเจ้าเป็นไพร่
ตั้งแต่เด็กไม่เคยกินครีมแครกเกอร์ ของบริษัทยาครอบนั้น
และได้ใช้ชีวิตถูกลูกงัดมาตามสบายใจ⁶⁰

สมัยรุ่งเรืองที่สุดในชีวิตการเป็นนักเขียน

ในที่สุด โชติ แพร่พันธุ์ ก็ได้เข้าร่วมคณะนักเขียนของคณะสุภาพบุรุษ ซึ่งประกอบด้วย

1. อุเทน(ทองใบ)พหลโกศา เจ้าของนามปากกา
ขอมาลี และนายทวย ที่แปลง
2. ออบ ไชยวสุ เจ้า
ของนามปากกา ฮิวเมอริสต์ และแอลกอธูด
3. ระคน เกษะนันท์ เจ้าของนามปากกา กุศบอย
4. โชติ แพร่พันธุ์ เจ้าของนามปากกา ยาขอบ
5. ขุนจงจัดนิสัย 6. โทยม โรจนวิภาต เจ้าของ
นามปากกา อ.ก. รุ่งแสง และงามพิศ 7. เสนอ
บุญเกียรติ เจ้าของนามปากกาแสงบุหลัน 8. สุกใจ
พฤทธิศาสตร์ เจ้าของนามปากกา บุศราคัม 9. สนิท
เจริญรัฐ เจ้าของนามปากกา ศรีสุรินทร์ 10. บุญทอง
เลชะกุล เจ้าของนามปากกา วรมิตร 11. พิณ เนตรรังษี
12. จรัญ วุชาพิทย เจ้าของนามแฝง ร. วุชาพิทย 13. ชิต
บุรทัต เจ้าของนามปากกา แมวคราว และเจ้าเงาะ
14. หอม นิลรัตน์ ณ อยุธยา 15. กุหลาบ สายประดิษฐ์
เจ้าของนามปากกา ศรีบูรพา ชินใจ และ อิศรชน
16. สติศย์ เสมานิล 17. ขุน ประภาวิวัฒน์ เจ้าของนาม
ปากกา นวนาค⁶¹

⁶⁰ ยาขอบ [โชติ แพร่พันธุ์] , "เรื่องไม่เป็นเรื่อง," ปิยะมิตร.
11(พฤศจิกายน, 2494), หน้า 6-7.

⁶¹ ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 80.

ต่อมาประมาณปลาย พ.ศ. 2473 กุหลาบ สายประดิษฐ์ และคณะสุภาพบุรุษ ได้รับคำชักชวนจาก นายเอก วิสกุล และนายเล็ก โกเมศ ให้จัดตั้งหนังสือพิมพ์ไทยใหม่⁶² เมื่อจัดทำไปได้ระยะหนึ่ง คณะสุภาพบุรุษก็ออกหนังสือพิมพ์รายวันอีกฉบับหนึ่ง ให้ชื่อว่า สุริยา ลงพิมพ์เรื่องเบา ๆ จำหน่ายฉบับละ 3 สตางค์ และได้มอบหมายให้ "ยาขอบ" เป็นบรรณาธิการ และสันต์ เทวรักษ์ ช่วยงานแผนกบันเทิง และ ณ ที่นี้ "ยาขอบ" ก็ได้ ขึ้นสู่ตำแหน่งการฯ⁶³

ในสมัยนั้นหนังสือพิมพ์ไทยแทบทุกฉบับ นิยมตีพิมพ์นิยายอิงพงศาวดารจีนลงเป็น ตอน ๆ ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้อ่าน ต่อมา "พานจันทร์" เป็นผู้ริเริ่มเขียนนิยายอิงพงศาวดารไทย เรื่อง นเรศวรมหาราช⁶⁴ ลงหนังสือพิมพ์ไทย เป็นที่นิยมแพร่หลายอย่างรวดเร็ว เพราะเป็นความแปลก และใหม่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ จึงเกิดความคิดในการเขียนนิยายอิงพงศาวดารมอญ เรื่อง ยอกทหารหาญ ลงในหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ เช่นเดียวกัน เมื่อ "ยาขอบ" ได้ดำรงตำแหน่งบรรณาธิการหนังสือพิมพ์สุริยา กุหลาบ สายประดิษฐ์ จึงสนับสนุนให้เขียนนิยายอิงพงศาวดารแนวเดียวกันกับ ยอกทหารหาญ คือเรื่อง ยอกขุนพล เพื่อลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สุริยา กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้แนะนำให้ "ยาขอบ" ไปอ่าน สังเกต และศึกษาการผูกเรื่อง และดำเนินเรื่องของนิยายต่างประเทศ และมอบหนังสือเรื่อง The Three Musketeers ของ Dumas ฉบับแปลให้ไปอ่าน และให้เอาหนังสือเรื่องนั้นเป็นครูในการเขียน⁶⁵

ในที่สุด "ยาขอบ" ก็ได้เขียน ยอกขุนพล ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สุริยา ซึ่งตัวเขาเองเรียกว่า "นิยายปลอมพงศาวดาร" โดยนำเอาข้อความในพงศาวดารมาเพียง

⁶² กุหลาบ สายประดิษฐ์, ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 74.

⁶³ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 76.

8 บรรทัด ไปเขียนเป็นนิยายเรื่องยาว ซึ่งต่อมา "ยาขอบ" เรียกชื่อนวนิยายของเขา
เรื่องนั้นว่า "ผู้ชนะสิบทิศ"⁶⁶ จึงอาจกล่าวได้ว่า ยอดขุนพล เป็นต้นกำเนิดของ ผู้ชนะสิบทิศ

"ยาขอบ" และคณะสุภาพบุรุษ รวมมือกันทำหนังสือพิมพ์ไทยใหม่และหนังสือพิมพ์
สุริยา ต่อมาอีกไม่นานก็ล้มเลิกกันไปอีก และโยกย้ายไปตั้งคณะไปประจำอยู่ที่สำนักพิมพ์
ไทยพาณิชย์ ซึ่งขณะนั้นยังไม่จดทะเบียนเป็นบริษัท โดยมีนายเทียน เหล็กวรกิจ เป็น
เจ้าของคนเดียว⁶⁷ ที่สำนักพิมพ์แห่งนี้คณะสุภาพบุรุษ ได้ร่วมกันออกหนังสือรายสัปดาห์
ชื่อ "ผู้นำ" โดยมี "เวทาค" เป็นบรรณาธิการ⁶⁸ ในขณะเดียวกันนั้นคือราว พ.ศ. 2475
กุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็ได้จัดตั้งหนังสือพิมพ์ฉบับใหม่ขึ้นอีกคือ "หนังสือพิมพ์ประชาชาติ"
และได้มอบให้ "ยาขอบ" เขียนนิยายปลอมพงศาวดารพม่าอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเคยตีพิมพ์ใน
หนังสือพิมพ์สุริยาของบริษัทไทยใหม่ ชื่อเรื่อง ยอดขุนพล และต้องหยุดชะงักไปเพราะ
คณะสุภาพบุรุษออกจากบริษัทไทยใหม่ แต่เมื่อ "ยาขอบ" เขียนลงในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ
ตั้งแต่ฉบับปฐมฤกษ์ก็ให้ชื่อนิยายปลอมพงศาวดารของเขาตอนใหม่นี้ว่า ผู้ชนะสิบทิศ โดย
เขาได้รับค่าเขียนเป็นรายเดือน ในอัตราเดือนละ 35 บาท⁶⁹

ในสมัยนั้นหนังสือพิมพ์ประชาชาติ นับว่าเป็นหนังสือพิมพ์รายวันที่มีผู้นิยมอ่านมาก
บทประพันธ์ของ "ยาขอบ" จึงมีโอกาสดูออกไปสู่ผู้อ่านได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นผลดีให้
"ยาขอบ" มีกำลังใจในการเขียนเรื่องให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป จนกระทั่งผู้อ่านบางรายเคยเอา
รถมารอเพื่อขอซื้อเฉพาะหน้าห้องเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ซึ่งพิมพ์เสร็จก่อนหน้าปก

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

⁶⁷ ยาขอบ [โชติ แพร่พันธุ์] , "คำปราศรัย," รวมอมตะนิยาย "ยาขอบ"
เล่ม 2, หน้า 577.

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 579.

ไปอ่านก่อน⁷⁰

การปฏิวัติความนิยมของผู้่านิยายอิงพงศาวดารตามความคาดหมายของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ประสบความสำเร็จอย่างงดงามเพราะ เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ซึ่ง "ยาขอบ" บรรจงเขียนอย่างสุดฝีมือเป็นที่ประทับใจของผู้่านทั่วไป และกลายเป็นนิยายที่จำหน่ายได้มากที่สุด และเป็นเรื่องที่ส่งให้ "ยาขอบ" รุ่งเรืองที่สุดในชีวิตการประพันธ์ เขาได้เขียนเล่าไว้ในเรื่อง "คำปราศรัย" เกี่ยวกับรายได้จากการเขียนและผลกำไรจากการพิมพ์นิยาย ผู้ชนะสิบทิศ เป็นเล่มออกจำหน่าย ตอนหนึ่งว่า

ฉันได้ผลโดยตรงจากการเขียนเรื่องนี้เป็นเงิน 35 บาท อยู่จนตลอด 3-4 ปี ที่เขียนในประชาชาติก็จริง แต่โดยอ้อมกลับผลิตมูลอันมีโคหวังไว้คือ นายแพทย์สงัด โรคกิติ เมตตา เป็นเจ๊กี่เจกากรพิมพ์ ยอดขุนพล อันเป็นเรื่องตอนแรกของ ผู้ชนะ ที่เขียนไว้มาก่อนจะมาเขียนในประชาชาติให้ 3,000 เล่ม ขายเล่มละ 1 บาท เห็นกำไรเหยี่ยม 1,000 บาท การขาย ยอดขุนพล หุ่มนในเวลานั้นฉันช่วยให้ ผู้ชนะสิบทิศ ภาคหนึ่งของฉันมีค่าขึ้น คุณพิสิษฐ์ สุขะวณิช ซึ่งกำลังนั้นตั้งสำนักพิมพ์จำหน่าย จึงมาขอซื้อไปพิมพ์ ตกกลงกันเป็นราคา 1,000 บาท วางมีคู่จำวันเซ็นสัญญา 200 บาท การขายบทประพันธ์นวนิยายดังที่เรียกกันว่าเรื่องอ่านเล่นอันไม่สู้เป็นหลักฐานสาระควยราคา 1,000 บาทนั้นในสมัยนั้นเห็นเป็นเรื่องมหัศจรรย์กันมาก โจษกันทั่ว ๆ ไปในวงนักเขียนคณะอื่น ๆ จนกระทั่งมาถึงหุ่มนและพวกเราราว ฉันคมคุณพิสิษฐ์เสียสัจจะควยเรื่องนี้หรืออย่างไรไมทราบคุณพิสิษฐ์ขอเลิกสัญญาฉันเอาหนังสือกลับมาพิมพ์ของฉันทเองพิมพ์ 2,500 เล่ม ขายราคา 3 บาท ใ้ใคร ๆ ไร รารู 4,000 บาท ครั้งนี้จึงเป็นบทเรียนสอนให้ฉันรู้ว่า ฉันไม่ควรจะใจเร็วขายบทประพันธ์ที่แต่งขึ้นใหม่ ยังไม่เคยพิมพ์ให้กัผู้อื่นอีกต่อไป

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

นับว่าผลโดยอ้อมนี้ท่วมผลโดยตรงหลายเท่า⁷¹

"ยาขอบ" เขียนนิยาย ผู้ชนะสิบทิศ ลงในหนังสือพิมพ์ประชาชาติได้ประมาณ 3-4 ปี ก็ลาออกใน พ.ศ. 2489 ซึ่งเป็นปีที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ผู้ชักนำเขามาสู่ความรุ่งโรจน์ที่สุดในชีวิตการประพันธ์ ได้เดินทางไปประเทศญี่ปุ่น⁷² เมื่อเขาไม่มีผู้เหี้ยมวังไว้ให้สร้างชื่อเสียงให้กับตนเองอีกต่อไป เขาก็เป็นอิสระแก่ตัวอีกครั้งหนึ่งที่จะทำอะไรได้ตามใจชอบ นิยาย ผู้ชนะสิบทิศ ของเขาก็ถูกทิ้งค้างไว้ไม่ได้เขียนต่อไป

ความมีชื่อเสียงของ ผู้ชนะสิบทิศ ทำให้ "ยาขอบ" เป็นที่รู้จักกันในทุกวงการแม้แต่ในวงการภาพยนตร์ไทย พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล ผู้อำนวยการบริษัทภาพยนตร์ไทยได้ทรงชักชวน "ยาขอบ" ให้ไปทำงานในหน้าที่เขียนบทภาพยนตร์ โดยประทานเงินเดือนให้เดือนละ 100 บาท⁷³ อันนี้อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เขาหยุดเขียน ผู้ชนะสิบทิศ

เมื่อลาออกจากหนังสือพิมพ์ประชาชาติมาแล้วนั้น "ยาขอบ" ก็ยังเข้าทำงานกับบริษัทภาพยนตร์ไทยยังไม่ได้ เพราะโรงถ่ายภาพยนตร์ยังสร้างไม่เสร็จ เขาจึงว่างงานอยู่ประมาณ 5-6 เดือน แต่ก็มั่งงานเขียนแจ้งความโฆษณาให้บริษัทและห้างร้านเป็นรายชิ้นบ้าง และรายชนิดของสินค้าบ้าง⁷⁴ อย่างไรก็ตาม "ยาขอบ" ก็ไม่อับจนเพราะเพื่อนนักประพันธ์รุ่นเดียวกับเขา 2 คน คือ "เวทวงศ์" และ "ป. บุรณกิลปิน" เป็นบรรณาธิการและผู้จัดการหนังสือพิมพ์รายวันชื่อ "นิวเฮลลิ่ง" ได้ชักชวนให้เขามั่งงานเขียนลงหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นโดยให้ค่าเขียนเดือนละ 80 บาท⁷⁵ "ยาขอบ" จึงเขียนเรื่องยาวเรื่องใหม่ของเขาชื่อ "รักหลังราชบัลลังก์" แต่เขาก็เขียนอยู่ได้ไม่นาน ก็หยุดเขียนเรื่องลงหนังสือพิมพ์ "นิวเฮลลิ่ง" อีก

⁷¹ ยาขอบ [โชติ แพร่พันธ์] , "คำปราศรัย", รวมอมตะนิยาย "ยาขอบ" II, หน้า 580.

⁷² กุหลาบ สายประดิษฐ์, ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 77.

⁷³ เรื่องเดิม, หน้าเดียวกัน.

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 581.

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

ขณะนั้นนายเทียน เหลี้ยววรังกวงศ์ เจ้าของสำนักพิมพ์ไทยพาณิชย์การ เค็มซึ่งเคยออกหนังสือพิมพ์ "ผู้นำ" ก็ได้จัดตั้งบริษัทไทยพาณิชย์การขึ้นใหม่ เริ่มตนด้วยการออกหนังสือพิมพ์รายวันเป็นภาษาอังกฤษอยู่ประมาณปีเศษไม่ไค่ผลดี แล้วจึงออกหนังสือพิมพ์ไทย ชื่อ "สยามนิกร" อีกประมาณ 5 เดือนกิจการก็ยั้งขาดทุนเหมือนเค็ม คณะกรรมการอำนวยการของบริษัทประชุมตกลงมีมติเห็นร่วมกันว่า ควรขายกิจการบริษัท ก็เป็นขณะเดียวกับที่ "ยาขอบ" ออกจากหนังสือพิมพ์ "ผิวเหลือง" และตั้งใจแวะมาเยี่ยมเยียนนายเทียน เหลี้ยววรังกวงศ์ ผู้เคยมีอุปการะคุณต่อเขามาก่อน เขาจึงได้ทราบเรื่องราวการที่บริษัทตกลงขายกิจการ "ยาขอบ" จึงยับยั้งความคิดของคณะกรรมการไว้ก่อนและบอกรับเป็นผู้ที่จะสอบสวนข้อบกพร่องที่ทำให้บริษัทขาดทุน และถ้ายังมีทางแก้ไขให้บริษัทกลับฟื้นคืนตัวได้ เขาก็ยินดีที่จะเป็นผู้รับคำเนิการแก้ไขด้วยตนเอง เพราะเขาไม่อยากจะเห็นหนังสือพิมพ์ซึ่งผู้มีคุณต่อเขามีส่วนเป็นเจ้าของฉบับนั้นมีอันเป็นไปถึงกับจะต้องเลิกเมื่อนายเทียน เหลี้ยววรังกวงศ์ ได้นำเรื่องการอาสาสมัครที่ "ยาขอบ" รับจะช่วยแก้ไขหนังสือพิมพ์สยามนิกรให้กลับฟื้นคืนตัวได้อีกต่อคณะกรรมการอำนวยการของบริษัทแล้วที่ประชุมได้ลงมติมอบหมายให้ "ยาขอบ" ดำเนิการกิจการของ "สยามนิกร" ทั่วไปโดยอิสระตามความเห็นของเขา และลงมติให้เขาได้รับส่วนแบ่ง 50 เปอร์เซ็นต์ ของผลกำไรที่จะได้รับในอนาคต⁷⁶

เมื่อ "ยาขอบ" เขารับหน้าที่ผู้ปรับปรุงแก้ไขหนังสือพิมพ์ "สยามนิกร" เขาก็ได้พบว่าผู้อ่านยังไม่ให้ความสนใจกับสาระสำคัญของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้มากเท่าที่ควร และอีกประการหนึ่งก็เพราะว่าในสมัยนั้นหนังสือพิมพ์เมืองไทยยังออกกันก็ฉบับก็ได้ไม่มีใครห้ามหรือจากัดฐานะของหนังสือพิมพ์⁷⁷ การจัดทำหนังสือพิมพ์จึงเป็นไปในลักษณะของการแข่งขันกัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ "ยาขอบ" เกิดความคิดที่จะโน้มน้าวจิตใจของผู้อ่านให้หันมาสนใจเนื้อหาสาระของ หนังสือพิมพ์สยามนิกรให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยการทำในสิ่งที่หนังสือพิมพ์ฉบับอื่นในเมืองไทยยังไม่เคยทำมาก่อน กล่าวคือการส่งผู้สื่อข่าวของหนังสือพิมพ์ไปยัง

76 เรื่องเดียวกัน, หน้า 585. ^(ดูวง)

77 เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

ต่างประเทศเพื่อจะได้ประสมเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในต่างแดนด้วยตนเอง "ยาขอบ" ได้เขียนเล่าไว้ในบทความเรื่อง "คำปราศรัย" ตอนหนึ่งว่า

ในคราวหลังต่อมาเมื่อเริ่มศึกจีน-ญี่ปุ่น สยามนิกร ก็ส่ง ยูแทน สุภา ศิริमानนท์ ตัวบรรณาธิการ เดินทางไปจีน เหนือ เพื่อรายงานกระแสข่าวอันเป็นประวัติการณ์ของ หนังสือพิมพ์เมืองไทย ที่ส่งนักสื่อสารของสำนักตนเอง ออกไปประจำในแนวรบต่างประเทศ เรายอมลงทุนเพื่อ ชื่อ "ความหันมามอง" ของประชาชนอย่างไม่กลัวสิ้นเปลือง เช่นนี้ การขายของเราก็มีโอกาสวิ่งขึ้นในรูปร่างของรถแข่ง เขาทุกที วันแรกของการแก้ไขรูปงาน สยามนิกร เขียนวิ่ง เร็วขึ้นกว่าเกา 3 เทาตัว ในเดือนแรกเริ่มประเดิมชัย ที่เดียว⁷⁸

ความพยายามของ "ยาขอบ" เป็นผลสำเร็จ หนังสือพิมพ์สยามนิกรกลับเป็นที่ นิยมแพร่หลายทั่วไปอย่างรวดเร็ว ทำให้บริษัทไทยพาณิชย์การได้รับผลกำไรอย่างท่วมท้น เมื่อย่างเข้าเดือนที่ 3 ของการช่วยแก้ไขปรับปรุงงานของหนังสือพิมพ์สยามนิกร "ยาขอบ" ก็ขอยกเลิกส่วนแบ่ง 50 เปอร์เซ็นต์จากผลกำไร แต่ขอรับเพียงเดือนละ 60 บาท⁷⁹ โดยอ้างเหตุผลแก่คณะกรรมการของบริษัท เมื่อกิจการของหนังสือพิมพ์สยามนิกรอยู่ในระดับ มาตรฐานแล้ว ตัวเขาเองก็ไม่ได้มาอยู่ดูงานที่บริษัททั้งวัน เขาจะแวะไปดูงานเพียงวันละ 1-2 ชั่วโมงเท่านั้น จึงทำให้รู้สึกว่าเป็นการเอาเปรียบบริษัทเกินไป ในที่สุดคณะกรรมการ ก็ยอมตกลงตามคำขอของ "ยาขอบ" แต่เพิ่มข้อเสนอว่าเขาจะต้องเขียนเรื่องยาวลง หนังสือพิมพ์สยามนิกรด้วย โดยกำหนดค่าเขียนให้เดือนละ 80 บาท รวมกับเงินเดือนอีก 60 บาท รวมเป็น 140 บาท เวลาที่เหลือจากนั้น "ยาขอบ" ก็รับงานเขียนบทภาพยนตร์

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 586.

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 587.

ไทย โดยมีรายได้อีกเดือนละ 100 บาท⁸⁰

"ยาขอบ" ทำงานในหน้าที่เขียนบทภาพยนตร์อยู่ได้เกือบปีก็เลิกไป และกลับมาทำงานกับหนังสือพิมพ์สยามนิกรเพียงแห่งเดียว คณะกรรมการบริษัทไทยพาณิชย์การ จึงขึ้นเงินเดือนให้อีกจากเดือนละ 60 บาท เป็น 120 บาท รวมค่าเขียนเรื่องยาวอีก 80 บาท รวมเป็น 200 บาท ต่อมาได้อ่านเรื่องที่เขียนลงพิเศษอีกฉบับค่าหละครั้ง ๆ ละ 35 บาท รวมเป็นเงินที่ได้รับทั้งสิ้นเดือนละ 400 บาท⁸¹ ด้วยรายได้ประจำแต่ละเดือนจำนวน 400 บาท นี้ "ยาขอบ" น่าจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข แต่การดังกล่าวเป็นตรงกันข้าม เพราะเขามีหนี้สินที่ต้องชำระภักตาคารและสโมสรอยู่เป็นประจำ จนในที่สุด เขาก็ต้องตัดสินใจพิมพ์ นิยาย คุณนะสิมทิศ ออกขายอีกครั้งหนึ่งเพื่อนำเงินมาชำระหนี้สิน

"ยาขอบ" ทำงานอยู่ที่บริษัทไทยพาณิชย์การ ต่อมาจนกระทั่งหนังสือพิมพ์สยามนิกรถูกสั่งปิดเพราะ "ยาขอบ" ได้เขียนบทความเกี่ยวกับการเมืองโจมตีรัฐบาลในสมัยนั้นรุนแรงมาก⁸² และหนังสือพิมพ์สยามนิกรจะได้รับอนุญาตให้เกิดใหม่ได้อีกครั้ง ถ้าไม่มี "ยาขอบ" ประจำทำงานอยู่ด้วย "ยาขอบ" เขียนเล่าเรื่องการทำหนังสือพิมพ์สยามนิกรถูกสั่งปิด ไว้ในบทความเรื่อง "ปากกาพูด" ตอนหนึ่งว่า

เมื่อราว 6 ปี ถอยหลังไปจากนี้ ข้าพเจ้าถูกหนังสือพิมพ์รายวันสำนักใหญ่ ๆ จำนวนที่ ๓ ในขณะนั้นยังไม่มียุโรปก็พยายามวิ่งเต้นกันที่จะเอาคอเขาไปหาปลอกไม้นอยกว่าสีหาแห่ง รุมกัน ซอม ทั้งสวนตัวและสวนงาน ตลอดจนหนังสือพิมพ์ที่ปรากฏรูปโฉมออกมาเป็นช่องทางราชการ คือ

80 เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

81 เรื่องเดียวกัน, หน้า 588.

82 สัมภาษณ์ นายเอก วิสกุล 19 พฤศจิกายน 2517.

ยุทธโกษา สมัยนั้นถึงกับลงทุนควมบทุบรรณาธิการเอง กล่าว
 แนะนำตอบบรรดาผู้มาชักชวน (ซึ่งมีนายทหารบกเกือบ
 จะทั้งประเทศ) ว่าข้าพเจ้า เป็นบุคคลที่ไม่ควรคบควม มี
 พฤติกรรมสอนำใจไปในทางศิกรรยศรัฐบาล คาทักอยชู้ค
 คอยยุทธโกษา มีใ้พหลวมเรื่องลัทธิว่าไรวาทุมกัน และไม่
 เติคทนความคิคทานณนำของเขาค ในเรื่องทุมเทพำรุงการ
 ทหาร ครั้งนั้นมุลเหตุยังเกิดขึ้นอีกจากหลายเหตุ แต่ที่เป็น
 เหตุนี้ว่าสำคัญ และทำไหหนังสือพิมพ์ชนิดนี้มีปลอก ลูก
 พริบขึ้นมาพุดรวมกัน โดยถูกลมูเปามาจากขางในทีใดทีหนึ่ง
 เนื่องมาแต่หนังสือในมือของข้าพเจ้า ลงชาววายุคอกการ
 ไครับเงินพระราชทานมา 500,000 บาท พุดกหนังสือ
 ในปลอกทั้งหลายประมาณหนังสือในมือข้าพเจ้าว่าเป็น
 เลียนทานมณณกิน และสวนตัวข้าพเจ้าเอง ก็เป็นคณชัว
 สวารเลวนัก ทีไคมอบนามคอกการอันเป็นนามของบุคคล
 ประเภทซึ่งมีคณแกชาติบ้านเมืองยิ่งยวดเขนนั้น หนังสือ
 พิมพ์ใสปลอกชวณกันลงเนื้อเห็นวาค จะไหเชือกระไรไค
 วามีอันมีเกียรคิของคอกการนำมาซึ่งรัฐธรรมนูนนั้น จะ
 ไปเกียรของคอบโลอยกับเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ นอกจาก
 พุดคู้ศุทรณไม่ประสงคคิ จะพุดเพื่อไหเกิดความเขวใจ
 ญิคทานนเอง เมื่อหนังสือพิมพ์หลายฉบับเขวชือเอาวาค
 ข้าพเจ้าเป็นคณวางเพลิงการเมืองเขนนี้ ทีนี้ผลของมนี้ก็คือ
 พุดกทีเรียกกันวาคสายลับก็เที่ยวเลนจะเอกับข้าพเจ้าเรื่อย
 ไปไคโดยไมเลือกกฏลและสถานเป็นจำนวนมากชืนกวาคคิม
 แลวหนังสือพิมพ์ทีข้าพเจ้าเป็นคณเสนียคุดประจำอยนนั้น ก็
 ถกส้งบิคลงในเวลาไกล ๆ กัน แมในที่สุดเบคใหม่อีกไค
 ก็มีเงื่อนไขมาแต่คุดรองอำนาควาคจะตองไม่มีตัวข้าพเจ้า
 อยในงานอันนั้น⁸³

⁸³ ยาคอบ [ไซคิ แพรพันธุ] "ปากกาพุด" รวมอมตะนิยาย "ยาคอบ"

(พระนคเร : คุดงคิเกษา), II , ม.ป.ป., หน้า 370-72.

ผลทางอ้อมที่ "ยาขอบ" ได้รับความจากการเขียนนวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ซึ่งเป็นเรื่องที่จำหน่ายได้มากที่สุด และส่งผลให้เขาแต่งเรื่องที่สุดในชีวิตการประพันธ์ คือการที่ใคร่รู้จักกับ นางชลอ รังควร คหบดีคนผู้มั่งคั่งเจ้าของโรงพิมพ์อักษรนิติ ผู้ซึ่งติดตามนิยาย ผู้ชนะสิบทิศ มาตลอด ถึงกับไปรออ่านต้นฉบับที่พิมพ์ออกมาใหม่ ๆ จากแท่นพิมพ์ เมื่อ "ยาขอบ" วางงานลงและไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง นางชลอ รังควร ก็ได้ชักชวนให้เขาไปอยู่ที่โรงพิมพ์อักษรนิติ โดยให้ความอนุเคราะห์เสมือนบุตรของตนเองทั้งค่าน้ำที่อยู่อาศัยและการเงิน โดยมีความหวังเพียงเพื่อให้ "ยาขอบ" ได้มีเวลาเขียนเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ต่อให้จบ และจะได้เขียนบทประพันธ์ชิ้นอื่น ๆ ต่อไปตามความปรารถนา

"ยาขอบ" รักเคารพและเทิดทูนบูชา นางชลอ รังควร มากที่สุดในชีวิต และเรียกเธอว่า "แม่" นอกจากแม่ผู้บังเกิดเกล้าแท้ ๆ ของเขาแล้ว นางชลอ รังควร เล่าให้ฟังว่า

ใคร่รู้จักกับโชติเมื่อมาเขียน ผู้ชนะสิบทิศ ที่ประชาชาติ ตามไปอ่าน ผู้ชนะสิบทิศ ถึงโรงพิมพ์ เนื่องจากออกไปตรงๆ เวลา โดยรออ่านที่ละแผนตอนที่โชติเขียนเสร็จ แล้วต่อมาก็ขอพบตัวโชติ โชติบอกว่าไม่มีที่อยู่ ก็ชวนมาอยู่ด้วยที่โรงพิมพ์อักษรนิติ มีความลำบากอะไรก็มาปรึกษาและเล่าให้ฟัง นับถือเป็นแม่ รักและเคารพเหมือนแม่... เลี้ยงมาเหมือนกับลูกคนหนึ่ง... โชติรักและบูชาแม่ (นางชลอ รังควร) มาก แม่ก็เลี้ยงดูสูงสุดเหมือนกัน ให้ข้าวเดือนละกระสอบ ให้เงินในวันละ 10 บาท แม่ (นางชลอ รังควร) ก็ไม่เคยคิดรังเกียจแต่อย่างใดเลย⁸⁴

⁸⁴ สัมภาษณ์ นางชลอ รังควร 14 กันยายน 2517.

การงานในด้านอื่น ๆ

งานเขียนโฆษณา

นอกจากงานเขียนนวนิยาย ผู้ชนะสิบทิศ เป็นประจำอยู่แล้วนั้น "ยาขอบ" ยังมีงานเขียนโฆษณาให้ทางชายยามบูรพา⁸⁵ และงานเขียนโฆษณาสินค้าเคมีภัณฑ์ และยาของห้างวิจิตรโรสของขุนวิจิตรสุขการ⁸⁶ งานเขียนโฆษณาของห้างเพ็ญภาค⁸⁷ และ ณ ที่นั่นเองที่เขาได้พบกับสุภาพสตรีอื่นเป็นหนึ่งในคู่ชีวิตหลายคนของเขา

งานที่มีผลสืบเนื่องมาจากความสามารถในกิจการหนังสือพิมพ์

แม้ว่าจะเป็นครั้งแรกในชีวิตของการก้าวเข้าสู่วงการหนังสือพิมพ์ "ยาขอบ" ยังได้แสดงความสามารถในการเขียนบทความชิ้นแรกของเขา คือ บทความความฉาดกรรม นายมูย ที่บางปลาสร้อย จังหวัดชลบุรี ลงหนังสือพิมพ์ "ธงไทย" นั้น เฉวียง เศวตะทัต จึงได้มอบหมายหน้าที่สำคัญให้แก่เขาทันที คือ ดำรงตำแหน่งบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ "ธงไทย"⁸⁸

ต่อมา กุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็ประจักษ์ในความสามารถในกิจการด้านหนังสือพิมพ์ของ "ยาขอบ" จึงสนับสนุนให้เขาดำรงตำแหน่งบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ "สุริยา" อีกครั้งหนึ่ง เมื่ออายุประมาณ 24 ปี⁸⁹ เมื่อเขามาประจำทำงานอยู่ที่บริษัทไทย-

⁸⁵ สัมภาษณ์ นายขอบ มดีน้อย, 23 กรกฎาคม 2517.

⁸⁶ เทียน เหลียววิภาวศ์, "แค่คุณโชติ ๆ ผู้ได้มาแล้วซึ่งญาณวิถึ," ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 24.

⁸⁷ กุหลาบ สายประดิษฐ์, ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 73.

⁸⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 72.

⁸⁹ ยาขอบ [โชติ แพร่พันธุ์], "เมื่อข้าพเจ้าขึ้นศาล," รวมอมตะนิยาย "ยาขอบ" (พระนคร : มกุฎกนิษฐา), II, บ.ป.ป., หน้า 668.

พาณิชย์การของ นายเทียน เหล็ยวักวงศ์ ซึ่งออก "สยามนิกร" ยุคแรก เขาก็ได้รับ
แต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์ "สยามนิกร" และได้เป็นผู้เริ่มออกหนังสือพิมพ์
"สยามนิกรวันจันทร์" จำหน่ายในราคาถูก เพียงราคาฉบับละ 3 สตางค์ และตั้งชื่อให้
ใหม่ว่า "สยามนิกรฉบับยิวอี้ม"⁹⁰

จากผลงานและความสามารถในการเขียนบทความ เขียนบทโฆษณา เรื่องสั้น
และเรื่องยาวลงหนังสือพิมพ์ของไทย สุริยา ผู้นำ สุภาพบุรุษรายักษ์ ไทยใหม่ นิวเหนือ
สยามอุโฆษ สยามนิกร และประชามิตรรายสัปดาห์ ซึ่งปรากฏแกมบุคคลในวงการหนังสือ
เขาจึงได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2489⁹¹
และในปีเดียวกันนั้นเอง "ยาขอบ" ก็ได้รับเชิญเป็นกรรมการจัดวางหลักสูตรวิชาการ
หนังสือพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับหม่อมเจ้า รัชฎาภิเศก โสณกุล ศาสตราจารย์
รอง ศยามานนท์ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร ชวลา สุขุมลันท์ และหม่อมเจ้าประสมสุข
สุขสวัสดิ์⁹²

พ.ศ. 2490 "ยาขอบ" ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการบริหารของหนังสือพิมพ์
"ประชามิตร" แทนกุหลาบ สายประดิษฐ์ ซึ่งเดินทางไปศึกษาต่อที่ประเทศออสเตรเลีย⁹³

ชีวิตนักการเมือง

ในปีเดียวกันที่ "ยาขอบ" ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการบริหารหนังสือพิมพ์

⁹⁰ เวทาค์ [เกียรติศักดิ์ บุญยเสถียร] "แคว้นพิภพผู้ยากไร้แต่เพียงเรือนกาย," ยาขอบ
อนุสรณ์, หน้า 133.

⁹¹ ประกาศสำนักบรรณกิจ (ผู้รวบรวม), ประวัตินักประพันธ์ (พิมพ์ครั้งที่ 2 : พระนคร:
แพรวพินทยา, 2516), หน้า 292.

⁹² สัมภาษณ์ นายรอง ศยามานนท์, 27 กันยายน 2517.

⁹³ สด กุระมะโรหิต, "37 ปี ของมิตรภาพ," ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 60.

ประชามิตร แทนกุหลาบ สายประดิษฐ์ คือ พ.ศ. 2490 นั้น เขาคัดสินใจเล่นการเมือง โดยการสมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร ตามคำชักชวนของ นายเลียง ไชยกาล⁹⁴ แต่ "ยาขอบ" ถูกโจมตีจากเพื่อนร่วมงานของเขาเอง คือ นายจิตตะเสน สุขวนิช ผู้ทำหน้าที่บรรณาธิการและผู้ควบคุมงบประมาณค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของหนังสือพิมพ์ประชามิตร เพราะ "ยาขอบ" เคยมีเรื่องความคิดเห็นขัดแย้งกันในเรื่องงบประมาณการรับรองแขกของหนังสือพิมพ์ "ประชามิตร" กล่าวคือ "ยาขอบ" พิจารณาตามแบบฉบับของเขา คือ ความเป็นผู้นำใจกว้างขวางต่อมิตรสหาย แต่นายจิตตะเสน สุขวนิช พิจารณาอย่างนักธุรกิจ คือ ใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น ดังนั้นเมื่อ "ยาขอบ" สมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร นายจิตตะเสน สุขวนิช จึงเขียนบทความโจมตีว่า "ยาขอบ" ใช้อิทธิพลในการโฆษณาหาเสียง นายสค กูรมะโรหิต ทราบดีเรื่อง "ยาขอบ" ถูกโจมตีโดยหนังสือที่เขาทำหน้าที่เป็นกรรมการบริหารอยู่เอง จึงคัดสินใจเขียนบทความแก้ข่าวให้ทั้ง ๆ ที่ นายสค กูรมะโรหิต เองก็ไม่เห็นชอบด้วยกับการที่ "ยาขอบ" จะเล่นการเมือง เพราะมีความเป็นห่วงว่าการเมืองจะดึง "ยาขอบ" ลงมาจากมลลิ่งของความเป็นศิลปิน⁹⁵ มิตรของเขาอีกเป็นจำนวนมากก็ไม่เห็นด้วยกับการเล่นการเมืองของ "ยาขอบ" ได้พยายามทักท้วงห้ามปรามเขาไว้แต่ก็ไม่ไฉน นายพัฒน์ เนตรรังษี ได้เขียนเล่าเรื่องที่เขาคัดค้านความคิดของ "ยาขอบ" ที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้ในหนังสือ ยาขอบอนุสรณ์ ตอนหนึ่งว่า

ครั้งหนึ่งในชีวิตของโชติ ซึ่งเขาจะทำผิดหรือถูกก็ตาม
แต่เขาสารภาพว่าทำไปเพราะเห็นแก่เพื่อนฝูง นั่นคือ
ตอนที่สมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นตัวแทนราษฎร สมัยเดียว

94 สัมภาษณ์ นายสค กูรมะโรหิต 31 สิงหาคม 2519.

95 สค กูรมะโรหิต, "37 ปี แห่งมิตรภาพ," ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 61.

กับที่นายรินทร์ (กลิ้ง) สมักร เข้าพบเขาที่อาศรม
 ของเขาบางขุนพรหม เขาถามว่ามีความเห็นอย่างไรบ้าง
 เขาตอบว่า ไม่เห็นชอบด้วยอย่างยิ่ง และขอเป็นฝ่าย
 กวนตลอดกาลสำหรับความคิดของเขา ทั้งยังบอกต่อไปว่า
 ถ้าหากภูมิลาเนาอยู่จังหวัดพระนครก็จะไม่เลือกนายโชติ
 แพรพันธุ์ เขาไปเป็นตัวแทนราษฎรเป็นอันขาด ที่มาแก้จะมา
 แสดงความเสียใจด้วยตนเอง

เขานั่งอยู่ครู่หนึ่ง ทาทางเต็มไปด้วยอารมณ์ครุ่นคิด
 อารมณ์สนุกสนานในตัวของเขาตามฉายาบุรุษเจ้าสำราญ
 ไม่มีเลยในขณะนั้น เขาบอกว่า เขาเจ้าเป็นคนที่สองที่
 โดดแสดงความไม่เห็นชอบโดยเปิดเผย⁹⁶

อย่างไรก็ตาม "ยาขอบ" ก็ไม่ได้รับชัยชนะในการสมัครเข้ารับเลือกตั้งสมาชิก
 สภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร ชีวิตของเขาจึงกลับมาสู่วงการหนังสืออีกครั้งหนึ่ง การ
 หันเข้าสู่วงการเมืองครั้งนั้นจึงนับเป็นครั้งแรกและครั้งสุดท้ายของเขา

ผลงานประพันธ์และนามปากกา

เนื่องจาก "ยาขอบ" เสียชีวิตตั้งแต่มิถึงวัยอันควร ผลงานประพันธ์ของ
 เขาจึงมีไม่มากนัก และอีกประการหนึ่งเพราะว่าเขาเป็นนักเขียนที่มีความประณีตบรรจง
 ในการร้อยกรอง ไม่ว่าจะเป็นนวนิยายหรือเรื่องสั้น ผลงานชิ้นแรกของเขาคือ การ
 เขียนข่าวคดีฆาตกรรมนายมูย ที่บางปลาสร้อย จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นผลงานสำคัญที่ก่อ
 ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเขียนข่าวในวงการหนังสือพิมพ์ของเมืองไทย⁹⁷ และนับเป็น
 ก้าวแรกของเขาที่เข้ามาสู่โลกแห่งการประพันธ์ ผลงานชิ้นสุดท้ายของ "ยาขอบ" คือ

⁹⁶ พ. เนตรรังษี [พัฒน์ เนตรรังษี], "บันทึกความจำ," ยาขอบอนุสรณ์,
 หน้า 109.

⁹⁷ สัมภาษณ์ นายสกล คุรุมะโรหิต 31 สิงหาคม 251๗.

นวนิยายเรื่องยาว ผู้ชนะสิบทิศ ซึ่งประทับใจและติดตรึงใจผู้อ่านตราบนานเท่านานนี้

ผลงานประพันธ์

ผลงานของ "ยาขอบ" แบ่งออกได้เป็น 9 ประเภท คือ นวนิยาย เรื่องสั้น บทกวี บทละคร จดหมาย บทร้อยกรอง เรื่องแปล ข่าว การเขียนโฆษณาสินค้า

ประเภทนวนิยาย

นวนิยายที่ทำให้ "ยาขอบ" มีชื่อเสียงโด่งดังที่สุด รุ่งเรืองที่สุด และว่า รวยที่สุด คือ ผู้ชนะสิบทิศ⁹⁸ นวนิยายเล่มอื่น ๆ คือ สามก๊กฉบับวิจิตร มหาภารตะ พราयสวาท

ประเภทเรื่องสั้น

บทประพันธ์ประเภทเรื่องสั้นมีมากกว่านวนิยาย แต่เมื่อเทียบกับนักประพันธ์ร่วมสมัยคนอื่น ๆ แล้ว "ยาขอบ" ก็ยังมีผลงานน้อยกว่าคนอื่น ๆ คือ เชื้อเกากัมมหากวี รักดังราชบัลลังก์ เป็นไทยต้องสู้ หลอนชั่วเพราะชาย เมียน้อย มารหัวใจ มูมมิด กามวาสี รอยไครรอยเกวียน สวรรค์ของคนยาก รักแท้ เพื่อนแพง มัลลิกา อารมณ์ หลังจากผู้ชาย เรื่องธรรมดา บันทึกของกุ่มภรรยา นายแฉะผู้ฆ่าตัวตาย มาเล่นรักกันเถอะ เชือกทองการมีดอกไม้สีม่วงในมือ เมื่อข้าพเจ้าขึ้นศาล เรื่อง อ่านเล่น ๆ จากเรื่องจริง รักและร้าง แม่หม้ายที่ยังไม่เคยมีตัว ผู้ควมเพื่ออุทิศแด่ รัก ชื่นจิต สนมพระจอมเกล้า กามเทวะนิยาย กามนิต

ประเภทบทความ

"ยาขอบ" เขียนบทความลงหนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ และรายบ๊วกซ์ เป็นครั้งคราวเท่านั้น ในขณะที่เขียนนวนิยายและเรื่องสั้นเป็นประจำอยู่แล้ว ผลงานประเภทบทความก็มีไม่มากและไม่จำกัดอยู่ในหัวเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะ มีดังนี้คือ

⁹⁸ สัมภาษณ์ นางชุลลิต แพร่พันธุ์ 11 สิงหาคม 2517.

"เรื่องไม่เป็นเรื่อง" "ปากกาพูดได้" "เราได้อะไรจากเขา" "โลกกลาง" "แม่
ทองประศรีกับแม่เทพทอง" "ประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์" "สินในหมึก" "หนังสือและ
ผู้แต่ง" "มีพรสวรรค์อันใดในนักประพันธ์หรือ" "คำปราศรัย" "แลหลังครั้งเป็น
นักเรียนเทพศิรินทร์" "หนูมาดลูกใคร" "ที่ว่าไป-ไปนั้นประการใด" "คำอธิบาย
ของนักประพันธ์" "ลมยอมเลือกทางพักใจเอง" "ท่านผู้อ่านที่รัก" "เหตุที่ถูกลืม
ไม่ได้แต่งงาน" "ถามใจ ๆ"

ประเภทละคร

งานประพันธ์ประเภทละครของ "ยาขอบ" มีเพียงเรื่องเดียว คือ
ผชนะสิบทิศ (ภาคละคร)

ประเภทจดหมาย

ผลงานประพันธ์ประเภทจดหมายของ "ยาขอบ" ที่ตั้งใจเขียนให้เป็นงาน
ประพันธ์คือ จดหมายเจ้าแก้ว ประมาแห่งความรัก ส่วน จดหมายรักในชีวิตจริงของ
"ยาขอบ" นั้น มีผู้รวบรวมขึ้นภายหลัง คือ นายเทียน เหลียวรักวงศ์ ผู้ซึ่งเคยเป็นทั้ง
เพื่อนและผู้ให้ความช่วยเหลือ "ยาขอบ" ในกิจการงาน เขาได้รับมอบจดหมายรักของ
"ยาขอบ" ที่เขียนโต้ตอบกับสุภาพสตรีผู้ร่วมงานในบริษัทไทยพาณิชย์การของนายเทียน
เหลียวรักวงศ์ เมื่อครั้งที่ "ยาขอบ" ไปช่วยงานหนังสือพิมพ์ "สยามนิกร" ก็ได้พบและ
รักกับ นางสาวพนิศา ภูมิศิริทัต นายเทียน เหลียวรักวงศ์ ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ใน
การรวบรวมและจัดพิมพ์ จดหมายรักในชีวิตจริงของ "ยาขอบ" ว่า เพื่อต้องการลดคำ
กล่าวหาของบุคคลทั่วไปเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของ "ยาขอบ" และนางสาวพนิศา
ภูมิศิริทัต ที่ว่า "ยาขอบ" คงได้ล่วงเกินเธอในระหว่างที่รักกัน และเพื่อยืนยันความรัก
อันบริสุทธิ์ใจของคนทั้งสอง โดยที่นายเทียน เหลียวรักวงศ์ ได้รับมอบจดหมายจาก
นางสาวพนิศา ภูมิศิริทัต พร้อมกับคำขอร้องจากเธอให้นายเทียน ช่วยจัดพิมพ์จดหมาย
ทั้งหมดที่เธอขอคืนมาจาก "ยาขอบ" เผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไป⁹⁹

⁹⁹เทียน เหลียวรักวงศ์ (ผู้รวบรวม), จดหมายรักในชีวิตจริงของ "ยาขอบ",
(พระนคร : แพร่พิทยา, 2516), หน้า 5.

ประเภทรอยกรอง

ผลงานประพันธ์ที่เขียนเป็นบทรอยกรองแบบกลอนสุภาพมีเพียง 2 ชิ้น คือ "อะไรเอ่ย?" และ "ยาขอบ สอนตัวเอง"

ประเภทแปล

ผลงานแปลของ "ยาขอบ" ไม่ได้ปรากฏเป็นรูปเล่ม เพราะขณะที่ "ยาขอบ" กำลังแปลวรรณคดีจีนเรื่อง จินผิงเหมย จากฉบับภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ก็เป็นเวลาเดียวกันที่ นางเนียน กุรมะโรหิต ภรรยาของนายสกล กุรมะโรหิต แปล จินผิงเหมย จากฉบับภาษาจีนเก่าเป็นภาษาไทย ลงในหนังสือพิมพ์แสนสุข โดยใช้ชื่อเรื่องเป็นไทยว่า คอกเหมยในแจกันทอง¹⁰⁰ โดยที่นักประพันธ์ทั้ง 2 ต่างก็ไม่ทราบความตั้งใจของแต่ละฝ่ายมาก่อน คุยเหตุบังเอิญครั้งนี้ทำให้ "ยาขอบ" เข้าใจผิด นายสกล กุรมะโรหิต ว่าต้องการจะแข่งขันและเปรียบเทียบผลงานประพันธ์¹⁰¹ "ยาขอบ" จึงล้มเลิกงานแปลของเขา จินผิงเหมย ฉบับแปลจากต้นฉบับภาษาจีนเก่าของ เนียน กุรมะโรหิต ซึ่งลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์แสนสุขได้ระยะหนึ่งก็เกิดเหตุขัดข้อง ทำให้ลงพิมพ์ไม่จบเรื่อง อย่างไรก็ตามต่อมาอีกหลายปีที่ สกล กุรมะโรหิต โค้ชแจงสาเหตุของความบังเอิญในการแปลเรื่อง จินผิงเหมย ของภรรยาของเขาและ "ยาขอบ" ให้ "ยาขอบ" เข้าใจได้ว่าเขาไม่ได้มีเจตนาจะแข่งขันหรือเปรียบเทียบผลงานประพันธ์กับ "ยาขอบ" เลย¹⁰²

นอกจากนี้ "ยาขอบ" ยังได้คำริจะแปลหนังสือของ F.W. Bain ทิ้งชุด แต่ยังมีได้ทำสำเร็จเป็นรูปเล่ม "ยาขอบ" ได้ปรารภการที่จะแปลและเรียบเรียงไว้ในบทความเรื่อง "หนังสือและยูแ่ง" ว่า

¹⁰⁰ สัมภาษณ์ นายสกล กุรมะโรหิต. 31 สิงหาคม 2517.

¹⁰¹ สัมภาษณ์ นายสกล กุรมะโรหิต. 31 สิงหาคม 2517.

¹⁰² สัมภาษณ์ นายสกล กุรมะโรหิต. 31 สิงหาคม 2517.

ที่อยู่ในระยะพักฟื้น ไม่ได้เขียน แต่คุณก็รู้อยู่แล้วในขณะที่
ไม่ได้เขียนแล้วนั้น พื่อาน เติญในระยะนี้พระองค์ชาย
เฉลิมพลทิมมพร, ประธานหนังสือของ F.W. Bain มา
ทั้งซุค และที่ก็อ่านหนังสือเพื่อจะล้มความกังวลอื่น ๆ แต่
ทว่าอ่านแล้วยังเกิดความกังวลอันใหญ่ยิ่ง หนังสือของ Bain
ไคมีผู้แปลออกเป็นภาษาไทยหลายท่าน เป็นคุณ คุณอรุณ
นฤกรทรพร และท่านอาจารย์แสงทอง ที่จะทำใหม่โดย
ใช้ทำนองเรียงความของพี่ ไม่วางเล็บปีกงเล็บเปิดใน
คำพูดๆเกี่ยวกับคุณนะสิบทีศนั้น¹⁰³

ประเภทข่าว

ผลงานข่าวชิ้นแรกที่ไคส่งให้ชีวิตของ "ยาขอบ" เข้าสู่วงการการประพันธ์
คือ "ข่าวคดีฆาตกรรมนายมุย ที่บางปลาสร้อย ชลบุรี" ในหนังสือพิมพ์ "ธงไทย" ของ
นายเฉวียง เสวตะทัต หลังจากนั้นเขาก็เขียนรายงานข่าวมวย ข่าวฟุตบอล และข่าว
กีฬาอื่น ๆ เป็นครั้งคราว¹⁰⁴

ประเภทโฆษณาสินค้า

นอกจากการเขียนบทความ เรื่องสั้น และนวนิยายแล้ว "ยาขอบ" ยังมี
ความสามารถพิเศษในการเขียนโฆษณาสินค้าต่าง ๆ เขาเคยทำหน้าที่เป็นผู้เขียนโฆษณา
สินค้าของห้างขายยาบุญรัตเวช¹⁰⁵ ห้างวิจิตโรสด¹⁰⁶ และห้างขายยาเพ็ญภาค¹⁰⁷

¹⁰³ ยาขอบ [โชติ แพร่พันธุ์], "หนังสือและผู้แต่ง," รวมอมตะนิยาย
"ยาขอบ" (พระนคร : คุงศึกษา, ม.ป.ป.), หน้า 524.

¹⁰⁴ ฤทลาบ สายประคินธุ์, ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 179.

¹⁰⁵ สัมภาษณ์ นายขอบ มณีน้อย. ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๑๗.

¹⁰⁶ เทียน เหลียวรักวงศ์, ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 24.

¹⁰⁷ ฤทลาบ สายประคินธุ์, ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 73.

นามปากกา

"ยาขอบ" ใช้นามปากกาเพียง 4 ชื่อ คือ "ช." "ช.ข้าง" "โชติ แพรพันธุ์" และ "ยาขอบ" "ช.ข้าง" และ "โชติ แพรพันธุ์" ใช้กับงานเขียนประเภทบทความ และข่าว "ยาขอบ" ใช้กับงานเขียนประเภทเรื่องสั้น นวนิยาย และบทอุบายกรอ "ช." ใช้กับงานเขียนประเภทจดหมาย

ลักษณะการเขียนหนังสือ

"ยาขอบ" เป็นนักเขียนที่รักและทุ่มเทจนมทประพันธ์ของเขา เขาจะบรรจงเขียนแต่ละประโยคออกมาด้วยการกลั่นกรองแล้ว คึงที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เพื่อนร่วมงานของเขากล่าวไว้ในหนังสือ ยาขอบอนุสรณ์ ว่า

เมื่อไ้คลึงมือเขียนแล้ว เขาจะเขียนด้วยความตั้งใจที่จะเขียนให้ดีที่สุด และไม่วันเสี้ยวที่เขาจะยอมเขียนอย่างสุกเอาเผากิน "ยาขอบ" ทุ่มเทจนตัวหนังสือประคุดจวามันเป็นบุตรของเขา และกล่าวไ้ไ้ว่า ทุกบรรทัดที่เขาจรดปากกาลงไป มันหลังไ้ไหลมาจากความรักของเขา¹⁰⁸

"ยาขอบ" เป็นคนพิถีพิถันในการเขียนบทประพันธ์ของเขาทุกประเภท เขาเขียนด้วยลายมือหวัดแกมบรรจงที่เป็นระเบียบด้วยหมึกสีน้ำเงิน บนกระดาษสีชมพูอ่อนเนื้อละเอียด ซึ่งตัดมาเป็นพิเศษจากโรงพิมพ์ และบนมุมกระดาษทุกแผ่นจะต้องมีชื่อ "ยาขอบ" อยู่ด้วย¹⁰⁹

มิตรผู้ร่วมงานของเขาอีกคนหนึ่งคือ เทียน เหลียววิฑูวงศ์ ไ้กล่าวชมเชยความประณีตบรรจงในการเขียนงานประพันธ์ของ "ยาขอบ" ไว้ในหนังสือ ยาขอบอนุสรณ์ ว่า

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 78.

¹⁰⁹ สัมภาษณ์ นางชอุค แพรพันธุ์ 11 สิงหาคม 2517.

ในการเขียนบทประพันธ์ของคุณนั้น คุณไม่ยอมทำอย่างสุด
เอาเผากิน แต่ละคำแต่ละประโยคคุณจะใช้สมองอย่าง
เงี้ยวขริม คอย ๆ บั่นเป็นตัวอักษรลงบนแผนกระดาษสี่ชมพู
อ่อน นิสัยประณีตบรรจงในการร้อยกรองของคุณ ไฉนจะ
เป็นเรื่องยาวอย่าง คุณนะสิมทิศ หรือเรื่องสั้นเบ็ญเตล็ด
จนแบกระทั่งจดหมายสักฉบับหนึ่ง คุณก็จะไม่ยอมให้มันหลุด
ออกไปจากมือคุณในลักษณะหูกจันอานไม่ออก หรือซีกขาตก
หล่น และเกี่ยวโยงกันอย่างวนวาย แต่จะเป็นตัวอักษรงาม
เรียบในแบบหูกจันบรรจง วรรคตอนจะกะทุกบรรทัดเป็น
เส้นตรงโดยไม่ว่าจะมีเส้นบรรทัดอยู่เบื้องใด เห็นแล้วชวน
อาน ชวนเก็บแม่แต่เป็นเศษกระดาษชิ้นเล็ก ๆ ¹¹⁰

"กุหลาบขาว". เพื่อนสนิทของ "ยาขอบ" อีกคนหนึ่งที่ยกย่องชมเชยวิธีการ
เขียนบทประพันธ์ของ "ยาขอบ" ที่มีลักษณะเด่นเป็นของตัวเองในด้านการจัดตัวละคร
คือการที่เขาไม่เติมแต่งบทบาทของตัวละครในบทประพันธ์ให้มีบุคลิกผิดไปจากธรรมดา
ตามัญชน และตัวละครที่เป็นผู้หญิงจะไม่เคยถูก "ยาขอบ" ว่ากล่าวดองเกินหรือปรักปรำ
ซ้ำเติมถ้าเป็นตัวละครที่รับบทเป็นตัวร้าย "กุหลาบขาว" เขียนชมเชยไว้ในหนังสือ
ยาขอบอนุสรณ์ ว่า

ตั้งแต่อ่านหนังสือที่คุณโชติ เขียนมาก็มาก เธอเป็นว่าที่
หลงเหลือแต่ไมไ่ค้ออันคงจะมีส่วนน้อยกว่าที่ไค้ออัน เห็น
วิธีเขียนเรื่องของคุณโชติที่ถนัดชอบหนึ่ง ก็คือคุณโชติเป็น
นักประพันธ์ที่ไม่ยอมเขียนตัวละครในเรื่องของเธอเอง
เคยเห็นนักประพันธ์อาชีพบางคนเกี่ยวเขียนระบายสีตัว
ละคร ซึ่งหมายถึงเป็นตัวโกงในเรื่องเสียโชคโชน เพื่อ
จะยกตัวละครที่แสดงนำเรื่องให้มีบุคลิกผิดธรรมดาตามัญ
ชน หรือมีบุคลิกบุคคลธรรมดา ไม่สามารถจะรวบรวมไว้
ได้ในคนคนเดียว คุณโชติไม่ยอมทำอย่างนั้น จากสี่ดา

¹¹⁰ เห็น เหลียววงศ์, ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 29.

ของตัวละครที่แสดงออกด้วยวาจา ค่ายท่าทาง ไม่จำเป็น
ต้องบอกเล่า ผู้อ่านจะโคตรามว่า เขาเป็นตัวโกง ตัว
มารยา ตัวประกอบ หรือตัวนำเรื่อง ไม่ใช่หน้าที่ผู้ประพันธ์
จะต้องทุ่มเทความน่าชิงชังให้แก่ตัวละครของตนจนเกือบ
นอกขอบ

ยิ่งกว่านั้นที่ไม่มีในบทประพันธ์ของคุณโชติก็คือ คุณโชติ
ไม่เคยเขียนหนังสือลงเกินยูทูบ ฟุคง่าย ๆ คุณโชติไม่
เขียนหนังสือคาถา ยูทูบ เพียงแต่จะคอนเล่นก็ไม่มี ยูทูบ
ของคุณโชติทั้งหลายทั้งสิ้นที่แสดงตัวในของเรื่องไม่ว่าจะ
เป็นตัวโกงตัวแกนอย่างไรก็มีความเป็นยูทูบ ความนิยม
ยูทูบของคุณโชติมีค่าสูง จนถึงว่าถ้ามีใครว่ายูทูบทำผิด
ทำไมก็ คุณโชติขอเกลือบแกลงเขาไวก่อนว่า ที่ว่าไม่คั้น
ไหนหนอ ? ยูทูบหรือจะไม่คั้น นอกจากจะมีอะไรกคั้น
หรือเห็นยววัง¹¹¹

"ยาขอบ" ได้วางหลักเกณฑ์ในการเขียนบทประพันธ์ของเขาไว้อย่างกว้าง ๆ
ส่วนใหญ่เป็นคำแนะนำที่เขาเขียนต่อนักประพันธ์รุ่นน้อง เช่น ช่อม บัญจพรรค และ
พินดา ภูมิศิริทัต ซึ่งได้นำมาประมวลไว้ดังต่อไปนี้

"ยาขอบ" มีความเชื่อว่าการจะเป็นนักเขียนที่ดีได้นั้นจะต้องอ่านมาก และรู้
จักวิธีอ่านเพื่อจะให้ได้อะไรที่ต้องการ จะเป็นนักเขียนที่ดีโดยอ่านน้อยนั้นไม่ได้ การอ่าน
ต้องแบ่งอารมณ์ไว้สองชนิดว่า เรื่องนี้เราจะอ่านเอาเรื่องหรือเอาสำนวน เมื่อตั้งใจ
อย่างใด เผลอให้หนักไปทางค่านนั้น¹¹²

¹¹¹ กุหลาบขาว [พร้อม วิเศษวิเศษ], "ผู้ใดอยู่บ้านไกลไปถึงก่อน," ยาขอบอนุสรณ์,
หน้า 218.

¹¹² เทียน เหลียววิรกวงส์ (ผู้รวบรวม), จดหมายรักในชีวิตจริงของ "ยาขอบ"
(พระนคร : แพร่พิทยา, 2516), หน้า 335.

ในขณะที่อ่านหนังสือ "ยาขอบ" ให้ขอแนะนำว่าจะต้องอ่านในที่เงียบสงัด
จริง ๆ เพื่อให้เกิดสมาธิในเรื่องที่กำลังอ่าน เขากล่าวไว้ในบทความ "สินในหมึก"
ตอนหนึ่งว่า

ชีวิตฉันเกลียดความเงิบที่สุด จนกระทั่งในเวลาเขียน
หนังสือซึ่งคนทั้งหลายเขาชอบหรือแสวงหากัน ฉันก็ยังชอบ
เขียนในเวลาที่มีเสียงจุกแจกสนทนา แมฉันจะรักความ
อีกทีกเฮฮาถึงปานนี้ แต่เวลาอ่านแล้วกลับต้องการความ
เงิบ ต้องการความสงบ ต้องการอยู่ลำพัง ถึงกับไม่ประ
สงค์ให้ใครเข้ามาอยู่ในห้องเดียวกับที่ฉันกำลังอ่านหนังสือ
นั้นเลยทีเดียว¹¹³

"ยาขอบ" ยังแนะนำต่อไปว่า ขณะที่อ่านหนังสือ ผู้อ่านจะต้องปล่อยอารมณ์
ของตนให้ตามไปกับเรื่องที่กำลังอ่าน อย่าเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นเป็นอันขาด เขากล่าวว่า

ฉันไม่หลอกตัวฉันเองในเวลาที่ย่านหนังสือ ฉันได้
จากความเข้มแข็งที่ฉันหลอกตัวเองว่ามีอยู่เป็นอันมากนั้น
ออกกันไปหมด แล้วก็ปล่อยตัวเองให้เหลือแต่ความว่างเปล่า
ที่ไม่มีอะไรเลย ที่หนังสือที่ฉันกำลังอ่านก็มีโอกาสเป็น
เจ้าใหญ่เหนือจิตใจของฉันทั้งหมด ฉันจะเป็นอะไรใหม่
ในตอนนี้ก็สุดแต่อิทธิพลของหนังสือเหล่านั้นจะบันดาลให้
เป็นไป ฉันอาจปิดหนังสือแล้วสูบบุหรี่อยู่หลาย ๆ มวน
ควยความหดหู โศกเศร้า และพลอยเห็นตัวละครในทอง
เรื่อง พฤติกรรมที่โศกโอยอาศูรเหล่านั้น ถ้าช่วยให้หายาก
รองให้ควย ฉันก็มีไคฝันนำตาของฉันไว้ เพราะเหตุนี้เมื่อ
ฉันอ่านหนังสือ ฉันจึงไม่ต้องการให้มีมนุษย์อยู่รวมโลกกับ

¹¹³ "ยาขอบ" [โชติ แพร่พันธุ์], "สินในหมึก," รวมอมตะนิยาย "ยาขอบ",
(พระนคร : ๘คุงศึกษา, ม.ป.ป.), II, หน้า 501.

ฉันเลย 114

...ทั้งนี้ เพราะฉันไม่ต้องการเปิดเผยบุคลิกลักษณะของตนเองในคานที่ไม่น่าจะเปิดเผยออกไปให้ปรากฏแก่สายตาของใคร ฉันผู้ซึ่งอยู่กับเพื่อนชายเป็นคนเฮฮาหรือไมก็ เจรจาบารุระห่า โดยไม่กลัวกระเทือนคนใหญ่คนโตใครก็ดี หรือเมื่ออยู่กับสหายหญิงก็คุยกับคนใจไม่ใจหिन ใครจะรัก ใครจะอยู่ ใครจะไปไม่งอก็ดี แต่กับเวลาอ่านหนังสือแล้ว ฉันไม่มีสิ่งที่คุนทั้งหลายเคยเห็นวาดฉันมีเลย 115

...สำหรับบุคคลที่ฟังหัวเขาไปในวงการประพันธ์แล้ว การตื่นความรูสึกในขณะอ่านตามทรรศนะของฉันได้ประโยชน์น้อยกว่าไม่ตื่น เพราะเป็นธรรมดาอยู่เองเมื่อตื่นไว อรรถรสของเรื่องทีอ่านก็ยอมแผ่อธิพิล ซาบซ่านเข้ามาในความเคลิบเคลิ้มของ เรานอยลงไปกว่าที่อ่านโดยมิได้ตื่น 116

...การอ่านนวนิยายซึ่งเป็นแบบฉบับให้อรรถรสนั้น สำหรับฉันจะเริ่มทางประพันธ์อ่านโดยคอยตื่นความรูสึก ถ้าทำไก็ยิ่งควรจะทำแต่ในทางที่จะช่วยให้ความรู้สึกเคลิบเคลิ้มในขณะอ่านนั้นเพิ่มพูนขึ้นไป 117

ผู้ที่ริเริ่มการประพันธ์จะต้องรู้จักวิธีอ่านหนังสือให้แตกต่างไปจากที่บุคคลธรรมดาอ่าน ซึ่งอ่านเพียงเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินเท่านั้น "ยาขอบ" ได้ให้เหตุผลที่นำเชื่อถือในเรื่องหลักการอ่านสำหรับผู้ริเริ่มการประพันธ์ว่า

114 เรื่องเดียวกัน, หน้า 502.

115 เรื่องเดียวกัน, หน้า 501.

116 เรื่องเดียวกัน, หน้า 502.

117 เรื่องเดียวกัน, หน้า 505.

ทำไมผู้ที่ตั้งต้นการประพันธ์ จึงจะต้องอ่านหนังสือให้ใคร่ส
 ติคแยกแวกต่างไปกว่านักอ่านสามัญถึงเพียงนี้ เพราะนักอ่าน
 สุามัญนั้น ความมุ่งหมายในการอ่านก็อยู่ที่ประสงค์ความพัก
 ผ่อนหย่อนใจของท่านชั่วคราวช่วยยามเท่านั้นเอง ไม่ สู้สักก็ว่า
 สุนกจะเกิดคววมเมตตาคคนเขียนก็ชม แต่การอ่านอย่างนัก
 ประพันธ์ ไม่ได้อ่านเอาความพักผอนหย่อนใจ แต่อ่านเพื่อ
 พรวนสมองของตนเอง สำหรับจะไปสร้างคววมพักผอนหย่อน
 ใจให้แก่พวกผู้อ่านต่อไป ผู้ที่รักการประพันธ์จะตองอ่านโดย
 เพื่อปลุกภาพคึก ¹¹⁸

หนังสือเล่มที่ไ้รับการคัดเลือกจากผู้ที่จะเริ่มการประพันธ์ เพื่อนำไปอ่านเป็น
 ตัวอย่างเพื่อให้ใคร่รรตสและเกิดภาพคึกนั้น ผู้อ่านจะตองอ่านไม่ต่ำกว่าสามเที่ยว โดย
 ที่ "ยาขอบ" ไ้ชี้แจงถึงวิธีการอ่านและผลของการอ่านแต่ละเที่ยวไว้ในบทความ
 "สินในหมึก" ดังนี้

การอ่านบทประพันธ์นั้นเหิงเรียงมย์ ที่เป็นแบบฉบับ เพื่อ
 เป็นบทเรียนหรือตัวอย่างให้เรวไ้ได้ไ้เป็นขอพินิจเบิกทาง
 ให้ความคึกเห็นของเราเองกว้างขวางออกไปอีก ในทาง
 การประพันธ์นั้น ถ้าเราอ่านจบก็ยวก็เหมือนพบภูมิประเทศ
 แห่งหนึ่งแห่งใดครั้งเดียวโดยเพียงอ่าน มิไ้หยุดชม หยุด
 เที่ยว ไ้รูไ้เห็นไกลซิด ซึ่งจะไ้รู้จักประวัติหรือความคึก
 งามอันไ้ไ้สมกับค่าจริงในภูมิภาพแห่งนั้นก็หามิไ้ ฉะนั้น
 หนังสือที่เรวไ้เลือกกว่าเรื่องนี้แหละ เราจะได้เป็นบทศึกษา
 เรวก็ควรจะได้อ่านไม่นอยกว่าสามจบ จบแรกออย่างคน
 ธรรมดาสามัญ คือเอารสหรือความมหุหรรมันเหิงจากทอง
 เรื่องนั้น โดยบวคความตองการของนักประพันธ์ลงไปนิด
 นอย เพียงทาบตามคววหนังสือนี้จะมีอะไรคึกพอที่จะให้เรว

¹¹⁸ เรื่องเกี่ยวกับ หน้าเดียวกัน.

ยึดเป็นแบบฉบับสำหรับฝึกฝนความต้องการของเราได้บ้างหรือไม่ ถ้าเห็นว่าเป็นเรื่องนั้น ๆ มีอะไรดี ๆ อยู่ในนั้น เราก็ยอมเสียเวลาไปในการอ่านจบที่สอง โดยไม่ต้องกังวลเสียค่าเวลาที่เสีย และในจบที่สองนี้เราก็จะอ่านควยวิธีอ่านอย่างแข็งค้ำวิธีที่พูดกันมาแล้ว คือมอมใจถวาย อารมณ์แก่หนังสือเล่มนั้นจนหมดสิ้น เพื่อเอาให้ใครรรถรส และเบื้องหลังของตัวอักษรแห่งเรื่องราว นั้นก็ถึงจบสามอ่านอย่างแสร้ง อยางคนพาลสิ้นคานขัว เกือบหรือซัดคอกุหนังสือเล่มนั้นตะพึดตะพือไป ที่ไหนที่เราเห็นว่าดีในครั้งนี้อ่านจบลง ที่นั่นเราจึงจะคิดว่าจะหาทางออกให้จงได้ ว่าตอนนั้นยังไม่เหมาะสมหรือดีพอ ควรจะต้องเป็นอย่างนี้หรือไม่ก็อย่างนั้น¹¹⁹

การอ่านในจบที่สามคืออ่านอย่างแสร้งนั้น เป็นการกระทำที่ "ยาขอบ" ได้เตือนให้ผู้นิพนธ์เริ่มการประพันธ์พึงระวังเป็นอย่างยิ่ง คืออย่าใช้การยกตนข่มท่าน หลงเข้าใจผิดว่าตนสามารถจับผิดคนอื่นได้แล้ว จะมีความสามารถมากกว่าเจ้าของบทประพันธ์นั้น แต่ให้ใช้ข้อคิดที่เราได้จากการอ่านจบที่สามมาเป็นเครื่องสร้างสรรค์บทประพันธ์ที่ตัวเราเองจะเขียนให้ดียิ่งขึ้น "ยาขอบ" ได้ให้คำเตือนไว้แก่ผู้จะเริ่มการประพันธ์ว่า

เราต้องการวิธีอ่านอย่างแสร้ง ทั้งนี้เพื่อปลูกภาพคติมิใช่เพื่อนำมาอวดโอ้อวด เราฉลาดสามารถเป็นคนเก่ง เพราะฉะนั้นเราจะยอมให้วิธีอ่านอย่างแสร้งของเรา รุ่งโรจน์ฉาบไว้อยู่แต่ในแง่ที่ปลูกภาพคติเท่านั้น เราจะไม่พูดถึงความคิดอย่างนี้เพื่อศิลปะหรืองานของเราเท่านั้น เราจึงจะไม่ยอมให้ความคิดของตนนี้แสดงออกไต่ทางไหนนอกจากทางงาน คือนำมันมาไขแก่การสร้างสรรค์ศิลปะในเชิงประพันธ์ของเรา¹²⁰

¹¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 515 - 17.

¹²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 519.

"ยาขอบ" กล่าวว่าการอ่านอย่างแงร้ายจะทำให้คุณค่านั่นในการที่จะนำไปสู่ความมีชื่อเสียงของผู้ริเริ่มการประพันธ์ใหม่โดยทางอ้อม กล่าวคือ ในขณะที่อ่านอย่างแงร้ายไปนั้นเราก็จะพิจารณาอย่างรอบคอบเพื่อหาข้อบกพร่องในแบบการประพันธ์ที่เราถือเป็นครู แล้วนำมาแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้ผู้ริเริ่มการประพันธ์ไม่ดกเลียนแบบของนักประพันธ์ที่เป็นแม่แบบมาทั้งหมด แต่กลับจะทำให้ดีกว่าเสียอีก และในที่สุดเราก็จะไม่เป็นที่สองรองใคร และจะมีเอกลักษณ์ของตนเองตลอดไป "ยาขอบ" ได้กล่าวสนับสนุนผลดีทางอ้อมในการอ่านอย่างแงร้ายไว้ว่า

... คุณค่าสำคัญของมันที่จะเป็นเครื่องส่งเสริมกำลังใจให้คุณเกิดสนใจว่าการอ่านอย่างแงร้ายนี้แหละ จะเป็นทางลัดอีกทางหนึ่งที่ดีตรงไปสู่ความมีชื่อเสียง ในทางไมช้าหรือเป็นที่สองรองใคร ด้วยผู้สนใจริเริ่มการประพันธ์นั้น ไม่วายที่จะแอบรักทำนองเขียนตลอดจนสำนวนโวหารของนักประพันธ์คนใดคนหนึ่งไว้ เราจะพยายามตามนักประพันธ์ที่เป็นผู้อยู่ในที่นิยมชมชอบของเรา ในที่สุดเราก็จะถูกทำนองเขียนและสำนวนโวหารของผู้ที่เราพยายามเอาเป็นแบบอย่างกลืนเราไปโดยเราไม่มีโอกาสจะรู้ตัว เราหลงเขาไปในทางที่เขาเป็นเอกทัตะของเขาอยู่แล้ว เพราะถ้าเขาไม่ดีพอเราก็คงไม่หลง เมื่อเป็นเช่นนี้ วิธีทางประพันธ์ของเราก็ยากที่เราจะโคเคินไปโดยไม่มีใครอยู่ข้างหน้า อย่างดีที่สุดเราก็จะเป็นที่สองรองทำนองเขียนของนักประพันธ์ผู้เป็นวีรบุรุษของเราคนนั้นอยู่ตลอดไป แต่การอ่านอย่างแงร้าย คือการอ่านอย่างชนิดที่ถือให้พอของเราเป็นนักประพันธ์เอก เราก็ยังพยายามจะอ่านตัวหนังสือของพอเราให้พบว่า เรายังมีที่แก้ไขให้เป็นเอกไปกว่านี้ได้ เราก็เท่ากับโคอัสัยนักประพันธ์ที่เป็นวีรบุรุษของเรา คอยถือประทีปส่องทางให้เรา แต่ทำนองเขียนและสำนวนโวหารของเขาหากกลืนเราได้ไม่ ฉะนั้น ถ้าเราทะลุดูไปตรงไปพบทางของเราบ้าง เราก็มีโคก่าสั่งเดินอยู่ในทาง

ที่ข้างหน้ายังมีวีรบุรุษของเราเองนำอยู่ เราจะเป็นผู้นำของ
ตัวเราเอง¹²¹

หลังจากที่ผู้ริเริ่มการประพันธ์ได้อ่านเรื่องที่อยู่ในความนิยมของเขาโดยปฏิบัติ
ตามขั้นของการอ่านดังกล่าวแล้วข้างต้น ก่อนที่จะเริ่มเขียนอย่างหนึ่งอย่างใดนั้น ยังมี
หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเขียนที่จะต้องทราบเพื่อนำไปเป็นแนวในการเขียน "ยาขอบ"
โคซี่แจงเกี่ยวกับการใช้สำนวนในการเขียนงานประพันธ์แก่ ช่อม บัญชาพรค์ ใน
"จดหมายยาขอบถึง ช่อม บัญชาพรค์" และพินิจา ภูมิศิริทัต ใน จดหมายรักในชีวิตจริง
"ยาขอบ" เกี่ยวกับการใช้สำนวนในการเขียน ดังต่อไปนี้

สำนวนเป็นอุปกรณ์สำคัญยิ่งของการเขียน โครงเรื่องเป็น
เพชรทั้งก้อน จะคงงามล้ำค่าขึ้นอีก ก็อาศัยการเจียรระไน
อันขึ้นอยู่กับฝีมือ¹²²

สำนวนต่างกับโวหาร สำนวนคือการร้อยกรองถ้อยคำ
เพราะพริ้งวันหุ ส่วนโวหารคือคำแหลมคม โวหารต้องเรียนรู้
จากการช่างคิดในสิ่งที่พบเห็นมาแล้วก็อุปมาให้แยบคาย อันนี้
นานไปก็เกิดขึ้นเอง...

สำนวนกลายคนตรี บางทีคราวก็ร้องเป็ออกเย็นไพเราะ
บางทีกระชั้น ๆ ก็เกิดความไพเราะ แต่ถาคราวดูหรือกระชั้น
ไปเสียทั้งเพลง ก็หาความไพเราะมิได้ เพราะฉะนั้นเมื่อ
เขียนแล้ว เวลาอ่านทวน เราต้องตั้งใจไปทวน ว่าตรงนี้ถา
เราเติมให้ยาวอีกนิด หรือตัดที่เขียนเยื้องออกเสียหน่อยจะดีไหม
ชั้นแรกจะต้องเสียเวลาขณะอ่านเกลามาก จนกว่าเขียน
มาก ๆ ไปแล้ว ความเคยชินชำนาญขึ้น ก็ช่วยให้ดีขึ้นเอง¹²³

¹²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 520 - 21.

¹²² ช่อม บัญชาพรค์, "ระหว่างช่อม บัญชาพรค์ กับ 'ยาขอบ'", ยาขอบ
อนุสรณ์, หน้า 162.

¹²³ เขียน เหลือวรรกวงค์ (บุรุษบวรม), จดหมายรักในชีวิตจริง "ยาขอบ",
หน้า 363 - 64.

"ยาขอบ" ได้อธิบายการเขียนนิยายว่าไม่ควรคำนึงถึงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับ
ไวยากรณ์เพราะจะทำให้เสียอารมณ์ การเขียนเรื่องอ่านเล่นไม่ควรกังวลถึงกฎเกณฑ์
ควรเขียนอย่างคนธรรมดาไม่ควรเขียนอย่างนักวิชาการ เขากล่าวว่า

...การเขียนเหมือนเรียงความ อาจหวังไวยากรณ์หรือ
หลักเกณฑ์ตามวิสัยบูรทางอักษรศาสตร์ การเขียนเรื่องอ่าน
เล่นต่างกับการเขียนทางวิชาการ เป็นการแสดงออกของ
อารมณ์ เพราะฉะนั้นปล่อยให้ลอยเผลออยู่ค่า ส่วนวนจงเป็นไปตาม
ธรรมชาติของสามัญมนุษย์ เขียนอย่างไรก็ใจเราจะคิดคำนึง
ตามธรรมชาติ อย่าเป็นหวังไวยากรณ์หรืออื่นใด เมื่อเราเขียน
เรื่องอ่านเล่น เราเป็นเจ้าของใหญ่อยู่กับหน้าที่ของเรา
เราไม่ต้องแยแสต่อกฎเกณฑ์ใด ... ในคราวแต่งเรื่อง จง
โยนความรูทางอักษรศาสตร์ไป เก็บไว้แก่อารมณ์ของคน
ธรรมดา¹²⁴

ถึงแม้ว่าในการเขียนนวนิยาย ควรเขียนอย่างคนธรรมดา แต่ก็จำเป็นต้องคำนึงถึง
ถึงถึงความไพเราะของภาษาและส่วนวนที่ใช้ "ยาขอบ" ได้แสดงความคิดเห็น และยก
ตัวอย่างประกอบจากบทประพันธ์ของ ช่อม บัญจพรรค เรื่อง ขลุ่ยใจที่รัก ไว้ในจดหมาย
"ยาขอบ" ถึง ช่อม บัญจพรรค ว่า

ในทางหนังสือ ภาษาของร้อยแก้วต้องการความละมุนละมัย
ไพเราะ เป็นอย่างเดียวกับภาษาร้อยกรอง แต่ทางร้อยกรอง
เสียอีกยังง่าย ซึ่งมีกฎบังคับหรือหน้าเราไปสู่ความไพเราะนั้น
ส่วนร้อยแก้วไม่มี ขอเปรียบง่ายที่สุด เหมือนอากาศหรือออก
ซิเจน เราไม่เห็น จับไม่ได้ แต่ทำไมเรา เราทราบว่านี่อากาศ
คือ ที่นั่นไม้คี่ ฉนั้นโคฉนั้นนั้น ตามความเห็นของอุซึ่งอาจผิด
ส่วนวนเรียบและง่าย น่าจะทนทานดำรงอยู่ได้ดีกว่าส่วนวน

124 เรื่องเกี่ยวกับ หน้าเดียวกัน.

โลดโผน หรือคั้งที่เรียกกันว่า ส่วนวนสะวิง แต่ในความ
เรียบและงายซึ่งไม่ว่าจะมี "อะไร" เป็นที่น่าตรึงใจนี้
เราจะมี "อะไร" เล่าที่จะตรึงใจคน อาจะยกตัวอย่าง
จากของจริง คือส่วนวนของตนเอง

เช่นในวรรคสองของการตั้งตนเรื่อง คุณเขียนว่า "หน้า
ตาทุกไมแจ่มใส หากความโยคีต่อชีวิตแบบคนน้อยก็ไม่ได" ถ้า
เผื่อจะแกเป็น "หน้าตาทุกสูญสิ้นความแจ่มใส มีแต่วิรุธ
ของการหมดอายุโยคีต่อชีวิต" ความอันเดียวกัน แต่จะดู
นุ่มนวลขึ้นอีกในน้อย และต่อไปของคุณ "เชอก็มีใครเกี่ยวคอง
อะไรกับเขา ไม่ใช่ลูกเมียเขา จะไคมานั่งหลังนำตาอาศัย
อาวรณในการจากไปไม่มีวันกลับของเขา" มี "เขา" ถึง
สามคำในประโยคนี้ ถ้าเผื่อจะแกเป็น "เชอก็มีใครมีส่วน
เกี่ยวคองอันใด ไม่ใช่ลูก ไม่ใช่เมีย จะไคมานั่งหลังนำตา
อาศัยอาวรณในการจากไปไม่มีวันกลับของเขา" เราตัด
"เขา" ลงไปไคถึงสอง "เขา" เหลือไว้แต่ตรงสุดท้าย
ประโยคทั้งคำว่า "ไม่ใช่ลูกเมีย" ก็ดูกระดางกว่า "ไม่ใช่
ลูกไม่ใช่เมีย" อันเป็นความที่ควรรำพันรำพึงของหัวอกหรือ
ส่วนวนธรรมคาสาณนี้ นี่แหละเป็นความไพเราะของรอย
แกว หรือ "จะตองคอยนับวันกลับ" หากกลับกันเสียว่า
"จะตองคอยนับวันกลับของตัว" จะนุ่มขึ้นอีกกว่าเดิม "วัน
กลับชญาใจจา ตัวจะลงจากเครื่องบิน" ถ้าเติมลงไปอีก
คำเดียว ประโยคนี้จะยิ่งขึ้นคือ "วันกลับนะชญาใจจา"¹²⁵

การใช้ถ้อยคำให้เหมาะสมแก่ฐานะตัวละคร "ยาขอบ" ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก
เพราะคำพูดแสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของตัวละครด้วย ผู้เขียนงานประพันธ์จึงต้องระ
มัดระวังเป็นพิเศษ ที่จะไม่ใช้ถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมกับตัวละคร อันอาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจ
ลักษณะของตัวละครของผู้เขียนผิดไปจากที่ผู้เขียนตั้งใจ ตัวอย่างที่ "ยาขอบ" ได้ชี้แจง

¹²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 164 - 65.

ไว้แก่ พนิดา ภูมิวิริทธิ์ ในเรื่อง "เมื่อตะวันลับ" คือ

โชดอยคำใบสูงสมแก่ฐานะของตัวละครนี้ก็เหมือนการพูด
ทำไมเราจึงเห็นบางคนพูดหยาม บ้างคนพูดไพเราะน่าฟัง
ทั้งที่ความหมายของคำที่พูดนั้นเป็นอย่างเดียวกัน...ฉันทำ
หน้าสงบเสงี่ยม"...แต่ฉันก็ทำใจเพียงตีสีหน้าไมยยี่น
ราย" คำสองคำนี้ ทำให้นางเอกต่ำและดูเป็นเด็กเจ้า
มารยาไป ฉันแรกนั้นควรแสดงให้เห็นว่าความสูงบุเสงี่ยม
นั้นเป็นนิสัยแท้จริงของตะวัน* แต่การทำหน้าซื่อสุคชชาย*
นั้นคือก จึงจะเป็นการแสร้ง คังนั้นนางจะเขียนว่า "ฉันไม่
เคยทำหน้าซื่อสุคชชายเหมือนคนอื่น ๆ ฉันคงสงบเสงี่ยม
ควยใจเบียมควยความเคารพูเมื่ออยู่ต่อหน้า และรับไซงาน
ของเขา" อันที่สอง การตีหน้าเป็นลักษณะที่เขากจากกันใ
การหลอกลวง หรือหมายไปข้างราย ลุงเพื่อยังไมมอบหรือ
ปรารถนาจะมอบสิ่งที่มีค่าสูงของเธอ แกชชายที่เหลวแหลก
คนนั้น แม่เธอจะรัก แทนไซที่หน้าเป็นบันหนักเบาและ
สูงจีน แกตาจะโหดตรงนี้ควรเป็น "แต่ฉันก็พยายามไม่ให้สี
หน้าบังเกิดควยยี่นราย"

...ภาษาสะแลงหลีกไกลของหลีก เช่น คำว่ารูปหล่อ หรือ
หล่อ เป็นต้น 126

"ยาชอบ" กล่าวไว้ คำว่าที่ใช้ในการประพันธ์ก็มีผลทั้งในค่านีและรายแกบท
ประพันธ์นั้น ทั้งมียอมขึ้นอยู่กับความตั้งใจและไม่ตั้งใจของผู้เขียน คังที่ "ยาชอบ" ได้ยก
ตัวอย่างจากเรื่อง เมื่อตะวันลับ ให้เห็นพร้อมกัขี้แรงเหตุผล คังต่อไปนี้

* ตะวัน นางเอกในนิยายเรื่อง เมื่อตะวันลับ ของ "ดวงสมร".

* สุคชชาย พระเอกในนิยายเรื่อง เมื่อตะวันลับ ของ "ดวงสมร".

126 เรื่องเดิม, หน้า 361 - 63.

ขอเตือนถึงการใช้คำซ้ำกัน... คำซ้ำนี้มีการยกเว้น ภาษากันก็เหมือนคนตรี บ้างที่ซ้ำคำเพื่อเพิ่มความไพเราะ แต่โดยทั่วไปซ้ำเอง ซ้ำไมรู้ตัวไปเพราะเลย คุณเราอาจมีคำที่ชอบใช้ติดปากติดมือ ซึ่งเราเองก็รู้ตัว จึงเมื่อเรารับตัวว่าติดคำใหญ่ พอเขียนถึงคำนั้นต้องสะดุดใจทันทีว่าเราใช้คำนี้มาก โกล ๆ กับคำที่ใช้อยู่เดี๋ยวนี้หรือเปล่า ตัวอย่าง

...การใช้คำว่า "อย่าง" ดังนี้ "อย่างเงี้ยม ๆ หิ้งฆ่า หิ้งคนเดินเรื่อย ๆ นಾಯางเกี้ยวจราน" "ชายหนุ่มถอน หุยาใจอย่างเสราหมองแล้วพลิกอานขอความเหล่านี้อย่าง ซา ๆ" ... ลองเถลาคำซ้ำ ๆ ... จะรู้สึกมันไพเราะรักกุ่ม ขึ้นอีก จงระวังการใช้คำซ้ำ ให้สลดใจ เมื่อใช้คำที่เคยมีอยู่ แต่คำซ้ำที่ตั้งใจซ้ำ มีขอยกเว้น ตัวอย่าง ... "ควยตาที่ เฝ้ามดูฉัน ควยมือถือแก้วเหลา และบางครั้ง ควยหูหญิง อื่นที่อยู่ข้างตัว" การใช้ "ควย" โดยตั้งใจไม่ใช่สะเพร่า ใช้บ่อยไป ย่อมโคความแนบและไพเราะ ดังนี้

... คำที่ใช้เสมอจนต้องซ้ำกันบ่อย ๆ คือ ที่ คำนี้มีคำที่มีความเดียวกันอยู่สามอันคือ ที่ ซึ่ง อัน เมื่อจำเป็นต้องใช้ ลองเถลาเปลี่ยนให้อย่างใหญ่ซ้ำกันที่สุดที่จะหลีกเลี่ยงได้ ถาพยายามในคราวที่ต้องใช้ "ที่" สามแห่ง เราอาจใช้มัน เพียงแห่งเดียว

คำซ้ำที่แน่จะห่างกันมาก ก็ต้องระวังอีกอย่างหนึ่ง คือ คำซ้ำทั้งใจแก่ตอนยอหน้า มันทำให้เห็นงาย ตัวอย่าง "จากเพื่อนฝูง" พอยอหน้าใหม่ "จากคำเลาถือ"

... คำซ้ำนี้นอกจากซ้ำความเคยชินของเราแล้วต้องระวังคำที่ซ้ำกับคุณทั้งหลาย และอาจมีความหมายเป็นอีกทางหนึ่ง ต่างจากที่เราต้องการกาย... คำที่ฉันระวังอยู่ 3 คำ หน้าที่ ซาเย็น อันเคย เรื่องของเราจะก็รักด้วยเรามีอำนาจ จับมือเขาไว้กับตัวหนังสือของเรา อยาให้อะไรมาพองพูน ให้เขาเกิดอวกแวก "หน้าที่เสรา" จะทำให้เขาคิดถึงหน้าที่ การงาน ไม่ใช่ใบหน้าซึ่งเศรา "ซาเย็น" ทำให้คิดถึงหน้าซากาแก่ ถาใช้ "เย็นซา" ไม่ทำให้ผู้อ่านเสียความรู้สึก เขารู

ที่เกี่ยวกับน้ำเสียงหรือกิริยาอันเคยทำให้คิดถึงชื่อโบราณคดีหนึ่ง¹²⁷

การใช้คำเชื่อมความหรือเชื่อมประโยค ก็เป็นสิ่งสำคัญ เพราะคำที่นำมาเชื่อม นั้นจะต้องเลือกเสียก่อนว่า ใช้เชื่อมความหรือประโยคที่ขัดแย้งกันหรือเป็นเหตุเป็นผลกัน "ยาขอบ" ยกตัวอย่างประโยคพร้อมคำอธิบาย ดังนี้

...การทูลเนื่องหรือเชื่อมความ "ทุกสิ่งห่อหุ้มคุ้มครองจะ
เพิ่มความเศร้าให้ แต่กระนั้นชายหนุ่มก็คงกบฏหน้าอาณควย
หัวใจอันเศร้าและหฤห" ...ถ้าเชื่อมความกวย "แต่กระนั้น"
มันต้องเป็น "ถึงทุกสิ่งจะทำให้ความเศร้าเกิด แต่กระนั้น
ชายหนุ่มก็ไม่ยักกะเศร้า" จึงจะถูก¹²⁸

"ยาขอบ" กล่าวว่า การที่จะจบประโยคหรือข้อความแต่ละครั้ง ควรระมัดระวัง ที่จะเขียนให้ชัดเจนแจ่มแจ้ง ว่าเป็นใคร อะไร อย่าให้คนอ่านต้องนึกเดาเอาเองว่า ผู้เขียนหมายถึงอะไร เช่น

...เขียนเหมือนกับที่เรียกกันว่า พุกใบหมักเป็ดดีด "ฉัน
จึงหยุดพักกับสุดชาย เขาใจสายตุ๊กควาดหัวร้าง" ราษฎร
ไมบอก ตรงนี้ถึงจะพอเข้าใจควาราง "ตะวัน" แต่ถา
ระบุไปว่า "รางของฉัน" ก็จงคงาม¹²⁹

"ยาขอบ" ถือว่า ตอนที่สำคัญที่สุดของเรื่องที่เขาเขียน คือตอนจบ ผู้เขียนจะต้อง
ถึงอารมณ์ผู้อ่านให้ติดตามเรื่องอย่างใกล้ชิด ชาบซึ้ง และกล้อยตามไปจนถึงจุดสูงสุดของ
เรื่อง เขากล่าวว่า

¹²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 356 - 58.

¹²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 366.

¹²⁹ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

...ตอนที่สำคัญที่สุดของการเขียนหนังสือ คือตอนจบ ก็
เราจะต้องเร่งเรื่องให้ถึงขั้นระดับสูงสุดที่จะสุดใจ ถ้าเป็น
เรื่องเศร้าก็ตองเอาใจคนอ่านใจหิวๆ แหมอยากจะจบเท่า
ตัวละครของเรา เราอาจทำเช่นนี้ไม่ได้ทุกเรื่อง แต่เราก็
ต้องพยายามทำและประณีตมันในตอนนี้จะจบมัน ควรวางปากกา
ทำความรู้สึกนึกคิดให้แจ่มใส แต่แจ่มใสในที่นี้หมายถึง แจ่มใส
ได้ในทุกทาง ถ้าเป็นเรื่องเศร้า ก็ต้องให้มันแจ่มใสลงไปใน
ภาพที่เราเองก็อยากรองไว้ในภาพที่เราซึ้งนึกเห็นของเรา
เองนั้น¹³⁰

...การเขียนเรื่องโศรกและกินใจ เราต้องเขียนกต
อารมณ์คนอ่านลงไป ๆ ยิ่งใกล้จบยิ่งแทบหายใจไม่ออก แล้ว
ก็จบลงโดยให้เขาตองเอาหนังสือพวกตักและนั่งเหม่อตาลอย
คิดเศร้าไปตามเรื่องของเรา¹³¹

เวลาในการเขียนหนังสือ

"ยาขอบ" เขียนหนังสือได้ทุกเวลาที่มีอารมณ์จะเขียน จะเป็นเวลากลางวัน
หรือกลางคืนก็ได้ เพราะเมื่อเกิดอารมณ์แล้วจะมีสมาธิดีมาก¹³² เพื่อนร่วมงานผู้ใกล้ชิดกับ
หนึ่งของเขาซึ่งอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน ได้สังเกตเวลาในการเขียนหนังสือของ "ยาขอบ"
และเขียนเล่าไว้ใน ยาขอบอนุสรณ์ ตอนหนึ่งว่า

เมื่อตองการจะเขียนหนังสือจริง ๆ แล้ว คุณโชติ จะไม่
นอนคึกนั้ก แลวแอบลุกขึ้นมาประมาณ 3.00 น....ขณะ
เขียนหนังสือสับสนหรือจึกมาก มวนตอมวน และดัดคัวันบหรือ
อย่างแรง ๆ คุณโชติ จะนั่งเขียนอยู่ถึงตี 5 หรือ 6 โมงเช้า

¹³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 366 - 67.

¹³¹ ขอม บัญจพรรค, ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 162.

¹³² สัมภาษณ์ นางชอุก แพร่พันธุ์, 11 สิงหาคม 2517.

จึงจะยุติการเขียน หลังจากนั้นจะเข้าครัว ค้นหาอะไรที่เหลือ จากมือเขียน เมื่อวานนี้พอจะรับประทานได้ ชาวสก็งกรังจาบพอ อิมแลวก์เขานอนต่อ จนตื่นขึ้นมาอีกครั้ง ก็เป็นเวลาประมาณ 10.30 น. ถ้าสบายใจและงานเขียนค้างอยู่ ก็จะลงมือเขียนต่อไปจนเที่ยง¹³³

"ยาขอบ" มักจะไม่จำกัดเวลาและสถานที่ในการเขียนหนังสือของเขา เมื่อไรก็ตามที่เขาอารมณ์ก็จะเขียนทันที และมีสมาธิดีมาก ไม่ว่าจะมีความเหนื่อยหรือไมก็ตาม เขากล่าวไว้ในบทความ "สินในหมึก" ตอนหนึ่งว่า ชีวิตฉันเกลียดความเงี้ยวที่สุด จนกระทั่งในเวลาเขียนหนังสือ ซึ่งคนทั้งหลายเขาชอบหรือแสวงหากัน ฉันก็ยังชอบเขียนในเวลาที่มีเสียงจอกแจกสนทนา¹³⁴

มีคนเป็นจำนวนมากที่เข้าใจว่าก่อนที่ "ยาขอบ" จะเขียนบทประพันธ์ของเขา เขาจะต้องคิ่บสุรานั้นไปเป็นความจริงดังคำกล่าวยืนยันของเพื่อนร่วมงานอย่างใกล้ชิดของเขา คือ

ข้าพเจ้าได้เขียนหลายท่อน ที่ใครสักคนโศกอย่างแท้จริง เข้าใจว่าคนโศกต้องคิ่บสุราก่อน แล้วจึงเขียนหนังสือใด และเขียนโศกคิ่บนั้น ข้าพเจ้าขอคัดค้านว่าไม่เป็นความจริงเลย แมแต่บ่อย ตลอดเวลาหลายปีที่คนโศกอยู่รวมชายคาเดียวกับข้าพเจ้า ตลอดจนยามอยู่ที่โรงพิมพ์อักษรปริทัศน์บางขุนพรหม เมื่อคนโศกคิ่บแล้ว ถ้ายังไม่ถึงขนาดก็จะคุย ถ้าโตขนาดแล้วเป็นทองขอตัวไปนอน...ข้าพเจ้าขอยืนยันอีกครั้งหนึ่งในที่นี้ว่า ไม่มีการคิ่บแมแต่เพียงหยกในขณะที่คนโศกเขียนบท

¹³³ ประสาน มีเฟื่องศาสตร์, "มุมหนึ่งในชีวิตของ 'ยาขอบ'", ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 125.

¹³⁴ "ยาขอบ" [โชติ แพร่พันธุ์], "สินในหมึก", รวมอมตะนิยาย "ยาขอบ", (พระนคร: ฅดงศึกษา, ม.ป.ป.); II; หน้า 501.

ประพันธ์¹³⁵

นางชลอ รังควร ผู้ซึ่ง "ยาขอบ" ให้ความนับถือเสมอมา เรา ได้ให้ความอนุเคราะห์แก่เขาในทุก ๆ ด้าน และอยู่ดูแลใกล้ชิดในขณะที่เขาไปพักอยู่ที่โรงพิมพ์อักษรนิติ กล่าวหา เวลาโชติกินเหล้าไปแล้ว ท้อ เขียนหนังสือไม่ได้¹³⁶ นางชลุค แพรพันธ์ ศรีภริยาผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุขคนหนึ่งของ "ยาขอบ" กล่าวยืนยันว่า ที่บางคนพูดว่าโชติต้องดื่มเหล้าก่อนเขียนหนังสือ นั้นไม่จริง¹³⁷ จากคำกล่าวของเพื่อนและผู้ใกล้ชิด และผู้ที่เคยร่วมชีวิตกับ "ยาขอบ" ย่อมเป็นเครื่องยืนยันได้แล้วว่า "ยาขอบ" ไม่ได้ดื่มสุราก่อนที่จะเขียนบทประพันธ์ของเขา

ถึงที่โลกกล่าวแล้วว่า "ยาขอบ" เป็นนักประพันธ์ที่จะเขียนหนังสือใดก็ต่อเมื่อมีอารมณ์จะเขียน โดยไม่ต้องกำหนดเวลาและสถานที่ ที่จะเขียนเป็นกฎตายตัวที่จะต้องปฏิบัติ หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์หรือรายวันฉบับที่ "ยาขอบ" เขียนเรื่องลงประจำจึงต้องออกนิตเวลาเสมอ เพราะต้องคอยเรื่องของเขาที่จะนำลงตีพิมพ์และเขามักจะส่งช้ากว่านักเขียนคนอื่น ๆ ผลงานประพันธ์ของ "ยาขอบ" ที่ทำให้หนังสือพิมพ์ออกล่าช้ากว่ากำหนดเสมอ จนกระทั่งมีผู้อ่านต้องมายืนรออยู่หน้าโรงพิมพ์ เพียงเพื่อจะได้อ่านนิยายเรื่องนั้นเพียงเรื่องเดียวคือ ขุนนะสิบทิศ นายสังข์ เปล่งวานิช เพื่อนร่วมงาน "ยาขอบ" คนหนึ่ง ได้เขียนเล่าถึงเรื่องการเขียนบทประพันธ์ของ "ยาขอบ" ไว้ว่า

ผมได้เคยพบเหตุการณ์บ่อย ๆ ที่คุณโชติถูกขวางเรียงพิมพ์ตะโกนเตือนให้รีบเขียน ขุนนะสิบทิศ ต่อกจากที่ลงพิมพ์ไว้แล้ว

¹³⁵ เรื่องเคิม, หน้า 234.

¹³⁶ สัมภาษณ์ นางชลอ รังควร. 14 กันยายน 2517.

¹³⁷ สัมภาษณ์ นางชลุค แพรพันธ์. 11 สิงหาคม 2517.

ในวันก่อน และก็ได้เคยเห็นความใจเย็นของเพื่อนคุณนี้ที่ทำ
งานเหมือนทองไม่รอรอนจนวินาทีสุดท้าย จึงจะเข้านั่งโต๊ะ
เขียนคนฉบับ คุณนะสิบทิศ ส่งใหญ่แกขวางเรียงควยวิธีพอเขียน
โค 4 - 5 บรรทัด ก็ฉีกส่งให้ขวางเรียงซึ่งมายืนคอยรอรับ
อยู่ข้าง ๆ นำไปห้องเรียงพิมพ์ซึ่งอยู่ข้างล่างในโรงไม้ แต่
ตัวสำนักงานอยู่บนจุกชั้นบน จึงเป็นเรื่องที่ทราบขวางเรียง
มิใช่โดย เพราะกลัวจะโกรธกับคนฉบับพอที่จะเรียงโคครบหน้า
หนังสือพิมพ์ ขวางเรียงก็ตองเดินขึ้นลงกว่า 10 เที้ยว ต่อมา
จึงใช้วิธีซึ่งเชื่อมระหว่างอาคารทั้งสองหลังนี้ คือผูกผูกตะ
กรงใส่คนฉบับ 4 - 5 บรรทัดนั้น ชักรอกส่งไปให้ขวางเรียง
เพราะเพื่อนของเราไม่ยอมเปลี่ยนแปลงวิธีเขียน

...บางตอนของเรื่อง คุณนะสิบทิศ คุณโชติถูกปมใจให้มีเงื่อน
งำจนเจ้าตัวเองก็หาทางออกแก่เงื่อนที่ตนเองผูกไว้ไม่ได้ ผม
เคยถูกชวนให้นั่งรถเล่นตากอมเย็นไปตามถนนต่าง ๆ หัวกรุง
โดยไม่มีจุดหมาย คุณโชติชี้แจงว่า เป็นวิธีการทำให้สมอง
โปร่ง หาทางออกแก่เงื่อนงำนั้น ๆ ได้ บางคราวคิดได้ก็คุย
ให้ฟัง และเมื่อคิดได้เช่นนี้แล้ว ก็เป็นอาหารใจให้คุณโชติเขียน
ไปได้อีกหลายวัน บางคราวคิดยังไม่ออก คุณโชติก็ใช้วิธีเขียน
วกเวียนไม้ให้เขาถึงจุดที่ต้องการจนกว่าจะคิดหาทางออก
ได้¹³⁸

ชีวิตส่วนตัว

"ยาขอบ" หรือนัยหนึ่ง "จะเค็ด" แห่ง คุณนะสิบทิศ ผู้ไม่เคยตายจากความ
ทรงจำของผู้อ่าน เป็นยอดคิดป็นผู้บรรยายและรุ่งเรืองที่สุดในระยะเวลาของการเป็นนัก
เขียนเพียงไม่กี่ปี มีชีวิตส่วนตัวที่พิศดารกว่านักเขียนร่วมสมัยคนอื่น ๆ ซึ่งจะแยกกล่าวใน
คานต่าง ๆ ดังนี้

¹³⁸สังัด เปล่งวาณิช, "ยอดขุนพลฉบับพิมพ์ครั้งที่หนึ่ง", ยาขอบอนุสรณ์,
หน้า 97 - 8.

บุคลิกลักษณะและอุปนิสัย

"ยาขอบ" ไม่ใช่ชายรูปงามแต่มีเสน่ห์เป็นที่พึงใจของบุรุษ สตรี และผู้พบเห็น เพราะเขามีลักษณะเด่นประจำตัวที่ทำให้เกิดความประทับใจ คึงคำบรรยายลักษณะของเขา ซึ่งเพื่อนร่วมงานคนหนึ่งได้เขียนไว้ในหนังสือ ยาขอบอนุสรณ์ ตอนหนึ่งว่า

ร่างผอม เล็ก กำ ไบหน้าเป็นคนเก๋ คมคาย อุ่มหยักเป็นลอน หนาผากกว้าง อันเป็นลักษณะของคนที่หัวใจกว้าง ทรงเข่าวปฏิภาณ กิ่งหนาคก นัยนตามีประกายแจ่มใส และมุกแฉวแจฐ จมูกเป็นสันตรงบอกถึงลักษณะจิตใจ ปากโคสวนและยิ้มแย้มอยู่ทุกโอกาส เป็นคนที่มีกิริยาจะประีระเปรๆ เวลาพูดมีเสียงคัง ประกอบด้วยกิริยาอาการไปควย แต่ไม่ใช่ลักษณะของนักรบดูลาหาญ แต่เป็นลักษณะของคนที่สุภาพ อ่อนหวาน เติมไปควยคารมที่คมคาย มีเหตุผลที่น่าฟังและมักจะมีเรื่องแปลก ๆ อันชวนแต่ให้ความสนุกสนานทั้งสิ้น¹³⁹ เป็นชายหนุ่มที่มีเสน่ห์รุ่มร่ามพิลึก มีผิวเนื้อไทยแท้ รูปร่างค่อนข้างเตี้ย ทวมเล็กนอย หน้าตาคมขำ ที่แกมมีลักษณะนัยนตาคอก ชนิดมองหญิงใดแล้วสายตานั้นจะชำแรกแทรกซึมเข้าไปถึงทั่วหัวใจ ท่าทางสุภาพเรียบร้อย จะพูดจะจาเพราะพริ้ง แฝงความอันรื่นหลึง ชนิดที่สาว ๆ มักจะตองเก็บไปคิดหลาย ๆ วันนั้นทีเดียว¹⁴⁰

ความสุภาพอ่อนโยนของ "ยาขอบ" เป็นที่ประทับใจของผู้ใกล้ชิดและมิตรสหายนางชุลุก แพร่พันธ์ุ คุชิวักคนหนึ่งของเขาแล้วว่า คุณโชติ พูดจาอ่อนหวานเสมอ ไม่ว่าจะอยู่ในอารมณ์ใด เช่น เมื่อจะวานให้อ่านหนังสือให้ฟังก็จะพูดว่า 'ทูนหัวจา' อ่านหนังสือ

¹³⁹ เวทวงศ์ [เลขรตคกต บุษบเสณ] แควณิพกผู้ยากไร้แต่เพียงเรือนกาย", ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 124.

¹⁴⁰ พจน์ เกกะนันท์, "ผงเข้าตา ยาขอบ" ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 227.

เล่มนี้ให้ผิวแห้งน้อยสีจะ' หรือเมื่อทำผิดก็จะพูดขอโทษอย่างอ่อนโยน เช่น 'ทูนหัวจำ
ขกโทษให้ผิวสักครึ่งเดือนจะ' พอไปนี้ผิวจะไม่ทำผิดอีกแล้ว' 141

"ยาขอบ" มีมิตรสหายทุกรุ่นทุกวัย ทุกอาชีพ เกือบจะทั่วทุกแห่ง เพราะเขา
เป็นคนมีอารมณ์สนุกสนาน เป็นนักประพันธ์เจ้าสำราญ ไม่แยะแสดงความคับแค้นยากจน
ไปประหวั่นพรันพริ้งต่อความตาย มีน้ำใจกว้างขวางเผื่อแผ่ไปถึงเพื่อนมากกว่าตัวเอง
มีสติปัญญาแหลมคม และมีเสน่ห์ทั้งที่ฝีปากและปากกา 142 ตัวอย่างของความมีน้ำใจ
กว้างขวางของ "ยาขอบ" จะเห็นได้จากคำบอกเล่าของ นางชลอ รังควร ผู้ซึ่งเขา
นับถือเหมือนมารดาและเรียกว่าแม่ เป็นผู้ให้ความอุปการะในทุก ๆ ด้าน จึงทราบเรื่อง
ความมีน้ำใจของเขาต่อเพื่อนฝูง นางชลอ รังควร เล่าว่า

ให้เงินใช้เป็นวัน วัลละ 10 บาท ไม่เช่นนั้นให้เพื่อนหมด
โทขาวเดือนละกระสอบ ต่อมาขอเพิ่มเป็นสองกระสอบ และ
เขากว้างไว้ที่หน้าประตูบาน ขางละกระสอบ เวลาเพื่อนมาก
สักใสดึงไหกลับไปบ้าน วันไหนเงินหมดก็มีเพื่อนมาหาเพื่อขอ
ยืมเงิน โชคดีที่มีคางอะไรคิดตัวอยุ่ก็จะถอดให้เพื่อนไปแม่
แต่ปากกาที่ทองไขเขียนบทประพันธ์ก็ยอมยกให้ เมื่อของมีค่า
ในหัวหมดแล้ว นาฬิกาข้อมือ สร้อยคอของภรรยา ก็ถอดให้
เพื่อนจนหมด จักรเย็บผ้าของภรรยา ก็ยกให้เพื่อนไปจำนำ
ของมีค่าอะไรในบานที่หยิบให้ไคทันที โชคดีจะให้ไปอย่างไม่
รีรอ เมื่อของมีคางอย่างอื่นหมดแล้ว ชนเงินกลางหน้าประจำ
ตัวก็ยกให้เพื่อนเอาไปจำนำ บางครั้งแม่แตรองเท้าที่สวมคิด
เทายูดูเด็ยวก็ยังคงถอดให้เพื่อนไป ตัวเองเดินเท้าเปล่า 143

141 สัมภาษณ์ นางชลุค แพรพันธ์, 11 สิงหาคม 2517.

142 ชาญ หัตถกิจ, " 'ยาขอบ' กับปัญหาที่ข้าพเจ้ายังไม่ตอบไม่ได้",
ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 167.

143 สัมภาษณ์ นางชลอ รังควร. 14 กันยายน 2517.

นอกจากความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันแล้ว "ยาขอบ" ยังเป็นคนที่มองคนอื่นในแง่ดีเสมอ เขาไว้วางใจแม่จะเป็นคนที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน เมื่อเขาพอใจจะให้สิ่งที่มีอยู่แม่แทนแปลกหน้า เขาก็ให้ไปโดยไม่ได้นึกถึงเงา ดังตัวอย่างเรื่องที่เกิดขึ้นเมื่อเขามีรายได้จากการเขียนบทประพันธ์คือ วันหนึ่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เขามอบเงิน 100 บาท ให้คนขับสามล้อซึ่งเขาไม่เคยรู้จักมาก่อนให้ไปหาซื้อเตาหุ้ย ซึ่งหารับประทานไม่ได้เลยระหว่างสงคราม โดยที่เขาไม่คิดว่าคนขับสามล้อจะยกยอกเงินเขาไป หลังจากนั้นประมาณ 1 ชั่วโมง ชายผู้นั้นกลับมาพร้อมควยเตาหุ้ย 2 กระปุก และเงินทอน 88 บาท "ยาขอบ" พอใจในความซื่อสัตย์ของเขามากจึงมอบเงินที่เหลือจากซื้อเตาหุ้ยให้แก่ชายผู้นั้นไป 80 บาท เหลือติดตัวไว้เพียง 8 บาท¹⁴⁴

"ยาขอบ" เป็นคนมีความเชื่อมั่นในตนเองในเรื่องหาเงิน เขามีความคิดว่าถึงจะใช้จ่ายหมดไปวันนี้ พรุ่งนี้ก็ยังมีหาใหม่ได้ เขาจึงไม่ใคร่คนออกดอกหรือสะสมทรัพย์สินสมบัติเงินทองใด ๆ แตกต่างเป็นคนชอบใช้จ่ายสุรุยสุรายโดยการซื้ออาหารและสุราเลี้ยงเพื่อนเป็นประจำ และการซื้อสุราอาหารทุกครั้งเขาซื้อมากจนกล่าวได้ว่าเทกระเป๋าสเงินซื้อทีเดียว เพื่อให้เพียงพอกับจำนวนผู้รับประทาน จนบางครั้งอาหารเหลือต้องทิ้ง เขาก็ไม่เคยนึกเสียดาย นายสงบบ สวัสดิ์ริ กล่าวไว้ในคำานความเป็นเพื่อนแล้ว การขนานนามโชติ แพร่พันธุ์ ว่า "อาบู่หะชันเมืองไทย" ข้าพเจ้าถือว่าเป็นการยกย่องน้ำใจของเขาอย่างสุดซึ้ง¹⁴⁵ "ไทยน้อย" เพื่อนร่วมงานอีกคนหนึ่งของ "ยาขอบ" ได้เขียนเล่าถึงเรื่องความมีน้ำใจกว้างขวางต่อแม่แก่คนทั่วไปของเขาไว้ในบทความเรื่อง "ยาขอบสืบทิศ" ตอนหนึ่งว่า

¹⁴⁴ ขอน สุวรรณประทีป, ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 36.

¹⁴⁵ สวัสดิ์ริ [สงบบ สวัสดิ์ริ], "โชติ แพร่พันธุ์ อาบู่หะชันเมืองไทย", ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 209.

... ความใจกว้างปานแม่น้ำของเขา ซึ่งนอกจากเสื้อผ้า
ที่ห่อหุ้มร่างกายอยู่แล้ว "ยาขอบ" แทบจะเฝ้าทุกสิ่งทุกอย่าง
แก่คนที่จะต้องการอะไรจากเขา คุณชอุบลบอกเขาว่าเมื่อ
เราสนทนากัน ... ไม่ใช่แต่สวนครัวของโชติเท่านั้น แมแต่
เครื่องแต่งตัวของดิฉันเอง ปิยามาสวย ๆ จากปิ่น นาฬิกา
ขอมือเรือนงาม ๆ ซึ่งใคร ๆ เคยมาขอซื้อ ดิฉันไม่ให้โชติ
ก็โชติความพยายามเข้าไปโฉบไป ถึงถูกหนาวเสวตเตอร์ที่ ๆ
ที่สะสมไว้ ลูกสาวของเพื่อน เปียเพื่อนไม่มีสวม โชติก็ให้กะ
โชติให้โดยไม่คิดคำนึงว่า เปียของตัวจะมีโชติหรือเปล่า
แล้วโชติก็บอกว่าไม่ตองเสียค่าย ห่าใหม่ได้ มันเป็นของ
นอกร่างทั้งนั้น โชติก็คือ "เวสสันดร" ก็ ๆ นี้เอง¹⁴⁶

นอกจากจะซื้อสุราอาหารเลี้ยงเพื่อนฝูงเป็นประจำแล้ว "ยาขอบ" ยังจัดเตรียม
เงินสำรองไว้สำหรับเพื่อนที่เดือดร้อนขาดเงิน โดยใส่กระป๋องบุหรือวางไว้บนโต๊ะหน้าที่พัก
ในโรงพิมพ์อักษรนิติ บางขุนพรหม เพื่อนผู้ที่เดือดร้อนเรื่องเงินก็จะมาหยิบไปใช้ เมื่อเงิน
หมดเขาก็จะนำมาใส่ไว้ให้เต็มกระป๋องเหมือนเดิม

ที่ทำเนียบบางขุนพรหม มีกระป๋องบุหรือใส่เงินไว้บนโต๊ะ
ยาวซึ่งโชติทั้งกินข้าว กินเหล้า และเขียนหนังสือเสร็จ
... เวลามีใครเดือดร้อนเรื่องเงินก็มาหยิบไปได้ วันหนึ่งมี
สตรีคนหนึ่ง ซึ่งเคยมาขอเงินบ่อย ๆ เดือดร้อนเรื่องเงิน ตก
โชติก็ยอมให้ไปจนหมด จนกระทั่งตัวเองไม่มีอะไรจะกิน¹⁴⁷

"ยาขอบ" เป็นคนรักเพื่อนมาก ไม่เคยทิ้งข้อรังเกียจในการช่วยเหลือแม้ว่า
เพื่อนคนนั้นจะเป็นโรคคิดตออย่างร้ายแรง เช่น วัณโรค ดังคำบอกเล่าของเพื่อนร่วมงาน

¹⁴⁶ ใทยน้อย [นามแฝง], "ยาขอบสิบทิศ", ภาพไทยรายปักษ์, 1
(พฤศจิกายน, 2490), หน้า 5.

¹⁴⁷ หนู ยืนยง, "ทำเนียบบางขุนพรหม", ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 243.

ของเขาคนหนึ่ง

ในเรื่องความรักเพื่อน โชติเป็นคุณรักเพื่อนจริง ตัวอย่างนี้มีมากและบ่อย ครั้งหนึ่งเพื่อนคนหนึ่ง ซึ่งความจริงก็มีใครสนิทกันมากมายอะไร เป็นวัณโรคอย่างหนัก ถึงลมหมดนอนเสีย มาพักอยู่กับโชติแรมเดือน ขณะนั้นโชติเองก็มีสุขภาพไม่สู้ดี...ที่พักของโชติก็ไม่ใช่ใหญ่โตกว้างขวาง จึงเป็นการไม่สะดวกเลย ที่จะต้อนรับผู้ป่วยกายโรครายชนิดนั้น แมบานของโชติได้ปรารถนาเรื่องนี้ แต่โชติคอยห้ามปรามไว้เสมอ จนกระทั่งเกิดโศกเศร้ายันอย่างรุนแรง เพราะโชติเห็นไม่ควรจะเลือกโสคนเจ็บหนักออกไปขณะนั้น¹⁴⁸

นักประพันธ์ผู้มีชื่อเสียงโด่งดังอีกท่านหนึ่งที่ประทับใจในจิตใจอันประเสริฐของ "ยาขอบ" คือ "รพีพร" เมื่อตัวเขาป่วยเป็นวัณโรคก็ได้รับการช่วยเหลือในด้านการรักษาพยาบาลจากนายแพทย์ประจำตัวของ "ยาขอบ" เขากล่าวไว้ในหนังสือ ชีวิตในความทรงจำ ตอนหนึ่งว่า

นักประพันธ์ใหญ่อีกคนหนึ่ง ได้ก้าวเข้ามาในชีวิตระยะที่ฉันนอนรักษาตัวด้วยวัณโรค ท่านผู้นี้คือ "ยาขอบ" (โชติ พรหมพันธุ์) ... "ยาขอบ" เป็นเพื่อนเกลอกับพี่ๆ เรียกพวเรา "พี่ตระกูล" ฉันเรียกท่านว่า "อาโชติ" วันแรกที่ขอพา "อาโชติ" ไปที่บ้าน ฉันกำลังนอนแบบลุกไม่ไหว ใจออกมาเป็นโลหิตสด ๆ 3 - 4 กระโถน (ขนาดเล็ก)...อาโชติลากเอาเพื่อนรักของทานมาด้วย เป็นนายแพทย์ผู้ชำนาญโรคปอดโดยเฉพาะคือคุณหมอมารดา ศรีตะจิตร์¹⁴⁹

¹⁴⁸ พ. เนตรรังษี [พัฒน์ เนตรรังษี] , "บันทึกความจำ", ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 110.

¹⁴⁹ สุวัจน์ วรศักดิ์, ชีวิตในความทรงจำ (พระนคร; โรงพิมพ์กราฟิกอาร์ต, 2517), หน้า 134.

เบญจมิตร นักร้องชื่อดังคนหนึ่งของเมืองไทย ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพนักร้องก็เพราะความช่วยเหลือของ "ยาขอบ" ก่อนที่เบญจมิตร จะได้เป็นนักร้องก็ว่างงานอยู่พักหนึ่ง ได้ไปอาศัยอยู่กับ "ยาขอบ" แล้วต่อมา "ยาขอบ" จึงได้ฝากฝังให้เป็นนักร้องในคณะละครแม่เลื่อน หรือจิว คอกจันทร์¹⁵⁰ นามเบญจมิตร จึงปรากฏอยู่ในวงการศิลปะของไทยตั้งแต่นั้น

"ยาขอบ" เป็นคนรักสัตว์ สัตว์ที่เขาเลี้ยงส่วนมากเก็บมาจากข้างถนน หรือที่ไม่มีเจ้าของ เขาเลี้ยงหมี่ สุนัขหลายตัว และลิง¹⁵¹ สุนัขเป็นสัตว์ที่เขาโปรดปรานมากที่สุด และจะตั้งชื่อมันตามฐานะานุกรูปร่าง เช่น ตัวที่ถูกกรดทับขาคว้น เรียกชื่อ นางคว้น ตัวที่เก็บได้จากข้างถนนชื่อ ไอ้ถนน หรือเด็กชายถนน แพรพันธุ¹⁵² มีบางตัวที่ตั้งชื่อให้ไพเราะ เช่น นางสาวจินตนา นางสาวออยศรี ฯลฯ และสุนัขเหล่านี้ "ยาขอบ" ให้อาศัยกินชามชก "แพรพันธุ" ทั้งหมด¹⁵³

ความรักสัตว์เลี้ยงของ "ยาขอบ" โดยเฉพาะอย่างยิ่งสุนัขของเขา ครั้งหนึ่งเคยทำให้เขาต้องเกิดเรื่องเข้าใจผิดกับคนขายอาหาร โดยที่ "ยาขอบ" ถูกกล่าวหาว่าหมิ่นประมาทอาหารที่พ่อค้าจำหน่าย กล่าวคือ วันหนึ่ง "ยาขอบ" ซื้อกระดูกงูยี่สิบเนื้อเปื่อยของเจ๊กเจ้าประจำคนหนึ่ง โดยสั่งเอาเฉพาะเนื้อล้วน ๆ หนึ่งชามแล้วเรียกไอ้แค้นสุนัขตัวโปรดของเขาให้มาทานพร้อมกับคนละคราม เจ๊กชายกวยเตี๋ยวดั้นนั้นก็โกรธมากรีบสาธยายเนื้อในชามลงบนพื้นดินพร้อมกับบอกว่า "ยาขอบ" ว่าถูกกล่าวหาที่เขา

¹⁵⁰ เบญจมิตร [นามแฝง] , "คิดถึงคุณโชติ", ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 300.

¹⁵¹ หยู ยืนยง, "ทำเนียบบางขุนพรหม", ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 244.

¹⁵² ฉำพูน เทียนเงิน, "งานชิ้นสุดท้ายของ 'ยาขอบ'", ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 250.

¹⁵³ ลาวักเย่ โขทานระ, "นางคว้นกับคุณโชติ", ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 278.

ทำชาย แล้วเจกชายกวยเที่ยววกยกทาบเดินหนีไปโดยไม่เข้าใจในความรักและเมตตาสัตว์
ของ "ยาขอบ"¹⁵⁴

อุคมกติ

"ยาขอบ" ยึดถืออุคมกติอยู่ 3 ประการ คือ

1. มีชีวิตอยู่เพื่อวันนี้ มีหวังใหม่เสมอสำหรับวันพรุ่งนี้ อุคมกติของ "ยาขอบ"
ในข้อแรกเป็นที่ทราบกันทั่วไปในหมู่มิตรสหายของเขา เห็นได้จากเขาเป็นคนที่ใช้จ่ายเงิน
เพื่อยสุรุยสุรายไม่ว่าจะมีเงินมากมายเพียงใดก็จะต้องใช้ให้หมดภายในหนึ่งวันโดยไม่ได้
คิดถึงวันพรุ่งนี้ว่าจะมีกินหรือไม่ เพราะเขามีความมั่นใจในตนเองเรื่องการหาเงิน เพื่อน
ของเขาคนหนึ่งเขียนไว้ใน ยาขอบอนุสรณ์ ว่า

เจ้าสำราญ ปานโต ไกรภู่
ทาเจ้าชู กรุ่มกริม ยิ้มขยัน
ถือคติ ชีวิตปัจจุบัน
เฉพาะวัน มีน้ำพา อบาทต¹⁵⁵

2. มีความซื่อสัตย์ กตัญญู กตเวที ต่อผู้มีพระคุณ

3. เพื่อน คือสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิต

อุคมกติของ "ยาขอบ" ในข้อสองในการมีความซื่อสัตย์ กตัญญูต่อผู้มีพระคุณนั้น
จะเห็นได้จากการที่เขาได้คัดสรรใจมอบลิขสิทธิ์นวนิยายที่เขารักมากที่สุด เรื่อง

¹⁵⁴ ลำโพง [นามแฝง] , " 'ยาขอบ' ถูกทาหมิ่นประมาท", ยาขอบอนุสรณ์,
หน้า 295.

¹⁵⁵ ส.บุตยเกียรติ [นามแฝง] , "มิตรานุสรณ์", ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 310.

คุณนะสิบทิศ ให้แกนางชลอ รังกร ผู้มีอุปการะคุณแก่เขามากที่สุดในชีวิตนอกเหนือจากมารดาของตัวเอง และนวนิยายอีกเรื่องหนึ่งคือ สามก๊กฉบับวิพาก เขาก็ได้มอบลิขสิทธิ์ให้กับนายเทียน เหลียวรังกงศ์ เพื่อนรุ่นพี่ผู้มีพระคุณต่อเขามากเช่นเดียวกัน เพื่อนร่วมงานของเขาคนหนึ่งเขียนไว้ว่า

เมื่อข้าพเจ้าได้ถนัดถึงลิขสิทธิ์ "คุณนะสิบทิศ" ... ยายชอบบอกว่าโดยลิขสิทธิ์นี้เป็นของขวัญในวันเกิดของคุณชลอ วรกีจุมรรหาร ผู้ซึ่ง 'ยายชอบ' รักและนับถือท่านผู้นี้อย่างแนบแน่นและที่สาวรวมกัน ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลว่า หากเขาจะไคว่ขายลิขสิทธิ์ลงในอบาคต วิญญาณก็คงจะเป็นสุขเพราะแมนแก่ใจว่าเจ้าของลิขสิทธิ์คนใหม่นั้นมีใจเมตตาหนัก คงจะไม่นำวรรณกรรมของเขามาซุกเลือดซูดเนื้อ เสพยหามลประโยชน์อันยิ่งใหญ่ ลืมขี้ลืมตา ส่วนวรรณกรรมชิ้นสำคัญอีกชิ้นหนึ่ง ก็คือ "สามก๊กฉบับวิพาก" นั้น ยายชอบว่าโดยมอบหมายไว้ให้แก่คุณเทียน เหลียวรังกงศ์ ซึ่งเป็นผู้มีจิตใจไม่แตกต่างไปกว่าท่านที่กล่าวนามข้างต้นนี้¹⁵⁶

อุดมคติในข้อที่ 3 ของ "ยายชอบ" เกี่ยวกับการถือเอาเพื่อนเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิต ก็เพราะเขาได้มีชีวิตรอดปลอดภัยมาตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ มีชื่อเสียงในหน้าที่การงานด้านการประพันธ์และหนังสือพิมพ์ก็เพราะเพื่อน จึงเมื่อเขามีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นจากรายได้การเขียนบทประพันธ์ เขาจึงเกื้อกูลเพื่อนของเขาทุกคนที่ต้องการความช่วยเหลือ โดยไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนหรือความสุขของคนในครอบครัวมาก่อนเลย และเพื่อนที่ "ยายชอบ" รักมากที่สุดในชีวิต คือ นายชอบ มดน้อย¹⁵⁷

¹⁵⁶ ไทน้อย [นามแฝง] , "ยายชอบสิบทิศ", ภาพไทยรายักษ์, 1 (พฤศจิกายน, 2490), หน้า 21.

¹⁵⁷ สัมภาษณ์ นางชลุค แพร่พันธุ์ 11 สิงหาคม 2517.

นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์สำคัญที่สุดในชีวิตของ "ยาขอบ" ที่แสดงให้เห็นว่าเขา รักเพื่อนมากที่สุดในชีวิตคือ ตอนที่เขาเจ็บหนักจนจะสิ้นชีวิตอยู่แล้ว มิโยเพื่อน ๆ จะ รมเร้าพาไปโรงพยาบาล เขากลับปฏิเสธและยืนยันว่าเขาจะตาย อยาได้ คิดพาเขาไปไหนเลย เขาสมใจขอสิ้นใจตายอยู่ใกล้เพื่อนคนหนึ่งชื่อทิพย์ เพื่อนรุ่นน้อง ของเขาเขียนไว้ก่อนหนึ่งใน ยาขอบอนุสรณ์ ว่า

...เป็นคำพูดที่แสดงถึงความรักในเพื่อนคิมคำสำคัญยิ่งนัก
 พี่ชิตกำลังจะตาย แต่พี่ชิต แพรพันธุ์ (ยาขอบ) ไม่โค
 กรวญถึงเมียรัก หรือลูกรัก พี่ชิตเอยถึงเพื่อน ขอตายอยู่
 ใกล้เพื่อนคนหนึ่งชื่อทิพย์¹⁵⁸

ชีวิตรัก ครอบครั

"ยาขอบ" เป็นคนมีเสน่ห์ เจ้าชู้ กิริยาสุภาพอ่อนโยน วาจาไพเราะ เป็นที่ ประทับใจของสุภาพสตรีทั่วไป เขาจึงเป็นผู้ไม่อับจนในเรื่องความรัก เขามีชีวิตที่ได้ รมทุกขุสขกันเป็นระยะเวลาบาง สั้นบาง และนับว่าเป็นภรรยาถึง 4 คน นอก เหนือไปจากจำนวนที่กล่าวนี้ก็คงเป็นสตรีที่ผ่านเข้ามาเพียงชั่วขณะหนึ่งในชีวิตของเขา เท่านั้น "ยาขอบ" เขียนไว้ในบทความ "สมยอมเลือกทางพิถีไ้เอง" ตอนที่หนึ่งว่า

จริงอยู่ ไซว่านักประพันธ์จะไม่มีเสียที่จะแนแนในเรื่อ
 รัก มีรักเคี้ยวและเมียเคี้ยว เป็นต้น เพื่อนเขียนหนังสือร
 ราวกราวเดียวกับข้าพเจ้าหลายท่านมีรักเคี้ยวและเมียเคี้ยว
 แต่ฉัน สำหรับความกตมณษนิคเปรตเซนข้าพเจ้าเห็นว่า
 ไม่ไช่บุญ หากเป็นกรรมเกา ท่านจึงถูกจำจองไว้กับไชของ
 ความรัก ถ้าเป็นบุญอย่างข้าพเจ้านี้ดีเป็นบุญ เมียที่นับว่าเป็น

¹⁵⁸ พวงพยอม [นามแฝง] , "พี่ชิต " ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 240.

ตัวเป็นคน เปลี่ยนมาสักยี่สิบ ทำไมจะไม่รู้จักความรัก¹⁵⁹

การมีภรรยาและการมีสครีเข้ามาเกี่ยวข้องกับตัวพันในชีวิตของ "ยาขอบ" เป็นจำนวนมาก ทำให้เป็นที่ตำหนิติเตียนของบุคคลทั่วไปว่าเขาได้ใช้เล่ห์เหลี่ยมของการพูดจาไพเราะ หลอกลวงสตรีเหล่านั้นให้ตกหลุมรักของเขาอยู่เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด "ยาขอบ" เขียนไว้ในจดหมายรักในชีวิตจริง "ยาขอบ" ตอนหนึ่งว่า

...เพราะฉันเต็มไปด้วยความน่าเกลียด น่าชัง ทุกรูขี้
แฉียง ทั้งความเป็นมาจากอดีตและในปัจจุบัน มีเมียแล้ว
แล้วก็ยังมีใหม่โดยลักๆ และอยู่กับอย่างที่คุณเห็นว่าฉันควรซื้อ
ตุ้มตุ๋นเมียคนนั้นอยู่อย่างยิง ก็มาริยาทำบอนมีเมสนี้สัก จนเกิด
รำหยา กับเมียเก่า หิงตัวลงไปในความเหลวแหลกเมามาย
งานไม่เป็นงาน เป็นหนี้เขารอบโลก ทั้งส่วนตัวของฉันคือผู้ไม่
ล้ายมือในการ เขียนนั้น เลาก็กลายเป็นของปรักปรำผู้หญิงที่
เขามายอมตายกับฉันเสียอีก วาอายุหมอนี่มันปากดี จึงทำให้
ผู้หญิงยอมตายกับมันได้ ทั้งที่เลวแสนเลว¹⁶⁰

อย่างไรก็ตาม "ยาขอบ" ก็ได้อธิบายเหตุผลของการที่เขาต้องมีภรรยา
มากมายคนว่า เพราะเขาคั่งปถิธานของนางในฝัน คือคู่ชีวิตของเขาไว้สูงมาก มากกว่า
สตรีธรรมดาจะขึ้นได้ถึงระดับที่ตั้งไว้ เขาจึงจำเป็นต้องแสวงหาไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะ
พบสตรีคนที่ขึ้นถึงระดับที่เขาตั้งไว้ได้ เขาเขียนไว้ในจดหมายรักชีวิตจริง "ยาขอบ"
ตอนหนึ่งว่า

¹⁵⁹ ยาขอบ [โชติ แพร่พันธุ์] , "ลมยอมเลือกทางพัดไค้เอง", ปิยะมิตร
รายสัปดาห์, 15 (มิถุนายน, 2495), หน้า 29.

¹⁶⁰ เตียน เหลียวรักวงศ์ (ผู้รวบรวม) , จดหมายรักชีวิตจริง "ยาขอบ",
(พระนคร: แพร่พิทยา, 2516), หน้า 480.

... ทั้งที่ใครเข้าใจว่าฉันเป็นโจร รู้จักแต่การที่ต่ำและ
 หยาม แต่ในคุณค่าความรัก ฉันมีแต่ความมุ่งหวังอันหมดจด ละ
 เลียด เกินกว่าที่คนทั้งหลายจะนึกว่าฉันมี ฉันตั้งนางในฝัน
 ของฉันไวสูงเกินกว่าที่เบียดของคนเป็นอันมากจะขึ้นได้ถึง
 เป็นการยากที่สุดสูง ถ้าไม่ใคร่เกิดมาสำหรับเป็นธงชัยของ
 ฉันจะขึ้นถึง คนเข้าใจว่าความรักของฉันคือการโอ้อวด
 การรักคือรักเพศที่จะให้ความสุขแก่ฉันในทางที่กอดจูบ
 ลูบคลำได้ มีใครที่จะคิดว่าฉันตั้งผู้ที่จะเป็นเยอครรักฉันไว้ใน
 ตำแหน่งแม่ของฉันด้วย ไม่มีมนุษย์จะคิดไม่มีมนุษย์จะนึกว่า
 ฉันเลื่องลวงความรักของฉันในทีประดีตบรวง และในความ
 กิดที่เป็นมุลละเอียดยิ่งไร เพราะฉะนั้นฉันพูดได้ว่า ฉัน
 มิใคร่รักใคร่จริงใจ ไม่มีใครเขามาถึงทวารแห่งความจริงใจ
 ของฉัน¹⁶¹

ถึงแม้ว่า "ยาขอบ" จะมีชีวิตถึง 4 คน แต่เขาก็มีทายาทเพียงคนเดียวกับ
 ภรรยาคนแรกชื่อ นางจรัส แพร่พันธุ์ คือ นายมานะ แพร่พันธุ์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง
 บรรณาธิการหนังสือพิมพ์บ้านเมืองรายวัน¹⁶² ความสัมพันธ์ของทั้งสองพอถูกเห็นทาง
 กันมาก "ยาขอบ" แทบจะไม่ใคร่พูดแต่เสียงกลูกของตนเองเลยตั้งแต่เล็กจนกระทั่งเติบโต
 เป็นผู้ใหญ่ นายมานะ แพร่พันธุ์ กล่าวหาว่า เขาพ่อเรียกพ่อของเขาว่า "โธ่" ¹⁶³
 เพราะเขาพ่อไม่เคยเรียกพ่อว่า "พ่อ" เลย เขาพ่อเรียกเขาวว่า "โธ่" เจย ๆ
 นับแต่จำความได้จนกระทั่งบัดนี้¹⁶³ เป็นที่น่าสังเกตุว่าถึงแม้ "ยาขอบ" จะไม่ได้เลี้ยง
 ครอบชูบุตรชายคนเดียวของเขาก็ตาม แต่วิถีชีวิตในช่วงที่เป็นปีกแฉนของคนทั้งสองเหมือน
 กันคือ การดำรงอาชีพนักหนังสือพิมพ์

¹⁶¹ เรื่องเดิม, หน้า 480.

¹⁶² สัมภาษณ์ นายมานะ แพร่พันธุ์ 16 กรกฎาคม 2517.

¹⁶³ สัมภาษณ์ นายมานะ แพร่พันธุ์ 16 กรกฎาคม 2517.

"ยาชอบ" เป็นนักเขียนที่ร่ำรวยจากผลงานประพันธ์ของเขา แต่เขาก็ไม่มีทรัพย์สินสมบัติหลักฐานบ้านของที่เป็นของตนเอง เพราะเขาเป็นคนไม่สะสมอะไร หาเงินมาได้มากเพียงไรก็เลี้ยงเพื่อน และช่วยเหลือผู้อื่นจนหมดตัวทุกครั้งไป เขาใช้ชีวิตส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่ที่สำนักงาน หรือโรงพิมพ์ ซึ่งอาจจะมีห้องเพียงห้องเดียว หรือมีที่ให้นอนเท่านั้น และบางครั้งเขาก็ไปอาศัยอยู่กับเพื่อนร่วมงานเป็นครั้งคราว ชีวิตครอบครัวของเขาจึงไม่แน่นอนแล้วแต่อารมณ์ เพราะเขาจะนอนที่ไหนหรือรับประทานอาหารอะไรก็ได้ เป็นคนที่มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ¹⁶⁴

ลักษณะพิเศษเกี่ยวกับอาหาร

อาหารรสจัดทุกชนิด เป็นสิ่งที่ "ยาชอบ" โปรดปรานที่สุด ถ้าเป็นรสเผ็ดก็เผ็ดจัดจนคนอื่นร่วมรับประทานไม่ได้ ชอบทานผลไม้รสเปรี้ยวจัดจิ้มเกลือหรือน้ำจิ้มเหมือนสกรู และยังมีนิสัยชอบทานยาหอม เพื่อร่วมงานและเคยร่วมชีวิตความเป็นอยู่ด้วยเขาเขียนเล่าว่า

...คุณโชติเป็นคนชอบอาหารที่ปรอสจัดอยู่ในชั้นนักคนธรรมดา-
 ความสำเร็จ และจัดในทุก ๆ รส อยากรเปรี้ยวเหมือนสกรูแพ
 หอง เช่นผ่านมะคั้นจิ้มเกลือ ชอบเผ็ดจัดขนาดถวายน้ำพุริก
 โครรวมควายไม้ไค่ ถ้าอยากจะลองกินควายก็ต้องถึงอาปาก
 สักกัที่เคี้ยว เค็มก็เค็มจัด แลวกก็ยังชอบหวานจัดควย
 ปรากฏว่าคุณโชติปีโรคเมาหวานแหมกอย่างแรงขณะป่วย
 เพราะฉะนั้นเรื่องทองเสี้ยจึงเป็นเรื่องธรรมดาของคุณโชติ
 เหลือเกิน จนไม่เคยกินยาแก้ทองเสี้ย พุดถึงเรื่องกินยา
 คุณโชติเป็นคนชอบยาหอมไทย กินเป็นประจำเหมือนคนแก่ ๆ
 ซ้อมทั่วไป ¹⁶⁵

¹⁶⁴ สัมภาษณ์ นางชอุ่ม แพรพันธ์ 11 สิงหาคม 2517.

¹⁶⁵ ประสาน มีเฟื่องศาสตร์, "มุมหนึ่งในชีวิตของยาชอบ", ยาชอบอนุสรณ์,
 หน้า 235.

นางชอุค แพรพันธุ์ คุชวิตกคนหนึ่งของ "ยาชอบ" เถาว่า คุณโชติ เป็นคนทาน
ง่ายไม่มีดีที่ติดอะไร ทานอะไรก็ได้ นอนตรงไหนก็ได้¹⁶⁶

นางชลอ รังควร ผู้ปกครองคนหนึ่งของ "ยาชอบ" กล่าวว่า โชติชอบทาน
บะหมี่ราคะหน้าปู เวลาแม่ออกไปข้างนอก ซ้อมมาฝากเขา ๆ ก็ชอบ แต่ต้องไม่ลืมใส่พริก
คอง พริกชี้หนูปนมาให้เขาด้วย¹⁶⁷

งานอดิเรก

"ยาชอบ" ไปรดปรานกีฬาแทบทุกชนิดมาตั้งแต่เด็ก และนับได้ว่ามีพรสวรรค์
ในการกีฬา เพราะเล่นไคคี่มีฝีมือ เป็นที่ประจักษ์แก่มิตรสหายในขณะที่ยังเ็กมาอยู่ที่
โรงเรียนเทพศิรินทร์ เขาก็ได้รับเลือกเป็นนักกรีฑา วิ่งแข่ง และนักฟุตบอล รุ่นเล็ก
โดยเล่นเป็นกองหน้า และในปีนั้นทีมของโรงเรียนชนะเลิศได้รับรางวัล¹⁶⁸ กีฬาขี่ม้า
ก็เป็นงานอดิเรกที่ "ยาชอบ" ไปรดปรานมากตั้งแต่เด็ก เพราะมารดาเขาเคยพาไป
หัดขี่ม้าที่วังคำรงค์สสิตเสมอ ๆ¹⁶⁹ และต่อมาเขาก็ได้ใช้ความสามารถในการขี่ม้าประ
กอบอาชีพเป็นจ็อกกี้ขี่ม้าแข่งอยู่ระยะหนึ่ง

กีฬาเทนนิส ก็นับได้ว่าเป็นที่โปรดปรานของ "ยาชอบ" หลังจากเลิกงานแล้ว
เขามักตรงไปที่สโมสรนักเรียนเก่าเทพศิรินทร์ เพื่อเล่นเทนนิสในตอนเย็นกับมิตรสหาย
เป็นประจำ¹⁷⁰

¹⁶⁶ สัมภาษณ์ นางชอุค แพรพันธุ์ 11 สิงหาคม 2517.

¹⁶⁷ สัมภาษณ์ นางชลอ รังควร. 14 กันยายน 2517.

¹⁶⁸ กุหลาบ สายประดิษฐ์, "ในกัศยานต์แห่งวรรณกรรมไทย....",
ยาชอบอนุสรณ์, หน้า 68.

¹⁶⁹ ม.จ.ศุภรพวรรณกิจ กิติกุล, ยาชอบอนุสรณ์, หน้า 89.

¹⁷⁰ สัมภาษณ์ นางชอุค แพรพันธุ์ 11 สิงหาคม 2517.

นอกจากที่กลางแจ้งแล้ว "ยาขอบ" ยังเล่นกีฬาในร่ม คือ หมากรูก และ บิลเลียด หมากรูกนั้น ฝึกเล่นมาตั้งแต่เด็กสมัยที่ยังอาศัยอยู่กับพระยาพิทักษ์ภูบาล บิลเลียด มาเล่นเมื่อเป็นนักประพันธ์แล้ว แต่สามารถเล่นได้ดีเยี่ยมและมีชัยชนะเสมอ¹⁷¹ บางวันที่ไม่มีอารมณ์เขียนบทประพันธ์ก็ไปเล่นบิลเลียดอยู่ที่สมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ถ้ามีการพนันบิลเลียดกันคราวใด "ยาขอบ" มักมีรายได้จากการพนันวันละ 5 - 10 บาท ทำให้มีรายได้แทนการเขียนหนังสือได้อีก เพื่อนคนหนึ่งของเขาเขียนเล่าไว้ในหนังสือ ยาขอบอนุสรณ์ ว่า ฝีมือบิลเลียดนับว่าไม่ใช่อย โดยเฉพาะสำหรับเพื่อนนั้นใช้ได้ถึงกับ หากินในทางพนันกันเสียวละ เพื่อนหาเงินได้จากการพนันบิลเลียดไม่น้อยกว่าวันละ 5 - 10 บาท¹⁷²

เรื่องการมีรายได้จากการพนันบิลเลียด ซึ่งแสดงถึงความสามารถในการกีฬา ของ "ยาขอบ" นั้นยังมีปรากฏหลักฐานจากบทประพันธ์ของเขาเองใน จดหมายรัก ตอน หนึ่งว่า

เทวพร ลูกพอ
 ข้าเลี้ยงคนาฬิกาซากอีก 10 กวนาที่จะตีสาม งานพอเพ็ง
 เสรีจู่เคียวนี้ หั่งวันเบ้งง่าม แต่คนอาจเห็นเป็นเล่น ตอนหัว
 คำเจ้าของโตะไหนมากเกอมาตามวามีมือตีมาจากหัวเมือง
 มือตีจริงเหมือนกัน ตองเล่นการพนัน พอคิดว่าจะมีตีมาแก่ไหน
 ห่าไมให้อายพวกเขียน ๆ ที่หาก็อยู่ในโตะกรุงเทพฯ ซึ่งพอ
 รุจักทุกคนสูเขาไมโคกัโยสู แต่เนมาจากไหน พอวางปากกา
 ไรๆ เล่นกันเกมละซัง พุทโธเออู ก็พอมีเงินคิดตัววาเมื่อ
 ไหรเลา ตกลงพอฝากเกียรตียศไวกับฝีมือตัว เกมแรกพอชนะ

¹⁷¹ สัมภาษณ์ นางฉลुक แพร่พันธุ์. 11 สิงหาคม 2517.

¹⁷² เวทวงศ์ [เกียรติศักดิ์ บุษบงศ์] "แคว้นพิภพผู้ยากไร้...", ยาขอบอนุสรณ์,

เกมสองพ่อแพ่ ยุกเกล้าไปสู้กันเกมที่สาม พ่อชนะได้เงินมา
240 บาท พ่ออยู่โคอย่างคิของนักประพันธ์ใส่แห่งสักสอง
เดือน

ดูกรัก พ่อกลัวบาจากการแทงบิลเสียดต่ออุบายน้ำ เหนือ
แต่ทุกไปทั้งตัว กำลั้งเลนจะพลงไปกับขอบโต๊ะเสียดหลายครั้ง
คาที่จับเสื้อมือเปล่า เล่นกับเขาโดยที่เขามีสตาจูลอย แต่ใน
เวลาสุ เอามีมือเป็นเคิบพัน แพ้เขาเอาจะเอาที่ไหนไซ้ให้
เขา เราก็ดองเสียดเกียรติ เสียหน้า กงวุ่นวายถึงกับขอเบิก
เงินเคื่อนหลวงพญาเจ้าของโรงสูบพู่กันในตอนกลางคืน ใจสัน
ระริก แต่มือขอไม่โคสันเลย เมื่อสู้กันด้วยเกียรติแล้ว พ่อ
ยอมถวายชีวิตลูกจา ซอลูกโคเกิดมาแล้วเอานิสัยของพ่ออัน
นี้ไว้¹⁷³

อุปสมบท

"ยาขอบ" เคยอุปสมบทเป็นสามเณรตั้งแต่มยังเป็นเด็กชายโชติ แพร่พันธุ์ ใน
วัดที่เรียนอยู่ในชั้นมัธยมปีที่ 3 (ประมาณศึกษาปีที่ ๗ ปัจจุบัน) โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์
และจำวัดที่วัดนั้น สาเหตุของการอุปสมบทเป็นสามเณรในครั้งนั้นก็คือการที่เขาต้องการ
จะหลีกเลี่ยงจากการโดนเขียนในการไปโรงเรียนสาย แต่สาเหตุที่แท้จริงที่เขาได้รับ
อนุญาตให้อุปสมบทเป็นสามเณรได้ก็คือ การที่จ้อยผู้เป็นมารดาของเขาถึงแก่กรรม เขา
จึงใช้เหตุผลข้อนี้เป็นข้ออ้างในการขออุปสมบทหน้าไฟ พระยาบริหารนครินทร์ ผู้เป็นผู้
ปกครองจังหวัดรับเป็นผู้จัดการให้¹⁷⁴

¹⁷³ ยาขอบ [โชติ แพร่พันธุ์] , หวานน้ำผึ้ง (พระนคร: สำนักพิมพ์ดวง
ศึกษา), หน้า 17.

¹⁷⁴ ประจวบ กาญจนลาภ, "ยาขอบ" สิบทิศ: ชีวิตและงานของโชติ แพร่พันธุ์,
หน้า 22.

พ.ศ. 2489 อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ที่วัดพระเชตุพน เป็นเวลา 1 พรรษา โดยนางชลอ รังการ เป็นผู้จัดการเรื่องการอุปสมบทให้¹⁷⁵ นายสด กุระโรหิต เล่าว่า ขณะที่ดำรงอยู่ในสมณเพศ พระภิกษุโชติ มักจะขี้บอดเองเมื่อพ้นบริเวณวัดไปแล้ว นอกจากนี้ที่ปฏิบัติจำวัดทานก็ให้คิดโทรศัพท์เพื่อจะได้ใช้ติดต่อสนทนาเรื่องงานประพันธ์¹⁷⁶ ต่อมา "ยาขอบ" คงป่วยลง และจะขออุปสมบทอีก แต่นางชลอ รังการ ได้ห้ามปรามไว้ เพราะขณะนั้น เขาป่วยเป็นโรคกระเพาะอาหาร¹⁷⁷

ชีวิตเจ้าสำราญและการดื่มสุรา

"ยาขอบ" นับได้ว่าเป็นผู้กว้างขวางในวงศิลปิน เขามีเพื่อนมาก เพราะเขาคบคนทุกระดับ เขาเป็นคนชอบสนุกสนานเฮฮาในวงสุรากับเพื่อน ๆ เป็นประจำ จนทำให้เขาเป็นโรคพิษสุราเรื้อรัง และโรคอื่น ๆ คือโรคกระเพาะอาหาร โรคเบาหวาน และวัณโรค

สาเหตุของการดื่มสุราของ "ยาขอบ" มีเพื่อนของเขาคนหนึ่งเขียนยืนยันไว้ในหนังสือ ยาขอบอนุสรณ์ ตอนหนึ่งว่า

เท่าที่ทราบ ๆ กันว่า คุณโชติตายเพราะกินเหล้าจู้ แต่ไม่มีใครที่จะทราบวาทนเหตุที่ทำให้คุณโชติกินจู้เฉพาะเหล่านั้นมาจากอะไร? คุณโชติก็ไม่ใช่นักดื่มที่อาภัพในเรื่องรัก และคุณโชติก็ไม่ใช่นักดื่มที่วาสนาจะไม่สงไห้เป็นเศรษฐี หากแต่ว่าคุณโชติไม่พยายามรักษาความเป็นเศรษฐีของตนไว้เท่านั้น คุณโชติเป็นคนที่มีทุกอย่างเท่าที่คนทั้งหลายจะพึงมีกัน บางอย่างคุณโชติยังมีมากกว่าคนอื่น ๆ ควายเข้าไป ดังนั้น ทนเหตุของ

¹⁷⁵ สัมภาษณ์ นางชลอ รังการ. 14 กันยายน 2517.

¹⁷⁶ สัมภาษณ์ นายสด กุระโรหิต. 31 สิงหาคม 2517.

¹⁷⁷ สัมภาษณ์ นางชลอ รังการ. 14 กันยายน 2517.

การกินเหล้าจึงไม่เกี่ยวกับเรื่องรัก เรื่องใด ๆ ทั้งสิ้น คุณจะ
เป็นความสมัครใจของคุณโชติเองที่จะตั้งใจกินเหล้าจนกว่า
จะตาย¹⁷⁸

การดื่มสุราของ "ยาขอบ" ทำให้เกิดผลเสียแก่ชีวิตอันรุ่งโรจน์ของเขาหลาย
ประการ ประการแรก คือทำให้สุขภาพของเขาทรุดโทรมลงอย่างรวดเร็ว มีโรคร้าย
ประจำตัวหลายโรค คือ โรคกระเพาะอาหาร โรคเบาหวาน วัณโรค และโรคพิษสุรา
เรื้อรัง¹⁷⁹ ซึ่งในที่สุดก็ไม่สามารถจะรักษาเยียวยาได้

ผลเสียประการที่สอง คือสุรา ทำให้ "ยาขอบ" เสียบุคลิกภาพ ตามปรกติ
"ยาขอบ" เป็นคนพูดจาสุภาพ อ่อนหวาน เป็นที่ประทับใจของทุกคนทั่วไป แต่ต่อมาระยะ
หลังที่เขาดื่มจัดมาก เขาจะพูดจาหยาบคาย เสียชื่อเสียงที่เขาไม่พอใจให้ผู้อื่นสนทนาหึงเสมอ
อรพรรณ (เสียว ศรีเสวก) นักประพันธ์ ผู้เคยร่วมชีวิตเจ้าสำราญกับ "ยาขอบ" และ
เป็นเพื่อนสนิทคนหนึ่ง เล่าว่า โชติเหมือนคนที่มี 2 วิญญาณ อยู่ในคน ๆ เดียว กล่าวคือ
เมื่อดื่มสุราแล้วเขาจะเปลี่ยนเป็นอีกคนหนึ่งที่ชอบพูดจาหยาบคายและเสียชื่อเสียงอันอย่าง
ไม่เกรงใจ ซึ่งทำให้เสียบุคลิกภาพที่แท้จริงของเขาไป¹⁸⁰

ประการสุดท้ายซึ่งเป็นผลเสียต่อวงวรรณกรรมของไทยอย่างใหญ่หลวงก็คือการ
ที่ "ยาขอบ" ดื่มสุราแล้วเขียนบทประพันธ์ไม่ได้ ดังคำบอกเล่าของนางชลอ รังการ
ที่ว่า โชติดื่มเหล้าแล้วสมองที่อ่ เขียนหนังสือไม่ได้¹⁸¹ นวนิยายของเราจึงเขียนไว้

¹⁷⁸ป. ศรีสมวงศ์ [นามแฝง] , "ลูกโชติสั่งว่า...", ยาขอบอนุสรณ์,
หน้า 273.

¹⁷⁹สัมภาษณ์ นางชลอ รังการ 14 กันยายน 2517.

¹⁸⁰สัมภาษณ์ นายเสียว ศรีเสวก 20 มิถุนายน 2519.

¹⁸¹สัมภาษณ์ นางชลอ รังการ 14 กันยายน 2517.

ไม่จบหลายเรื่อง และการทำงานที่เขาต้องสูญเสียชีวิตไปก่อนถึงวัยอันสมควรทำให้ผลงานวรรณกรรมอันดีเด่นของเขามีน้อยเกินไป

เนื่องจากโรคร้ายต่าง ๆ คือ โรคกระเพาะอาหาร โรคเบาหวาน วัณโรค และโรคพิษสุราเรื้อรัง เป็นอุปสรรคในการเขียนบทประพันธ์ของ "ยาขอบ" เขาจึงไม่ปรารถนาที่จะได้เป็นการรักษาพยาบาลในตอนที่ยังกำเริบหนักขึ้น นายแพทย์ มาลา ศรีตะจิตร เพื่อนของเขาเป็นผู้ดูแลรักษาพยาบาลเขาเป็นประจำ โดยไปได้ศึกษารักษาพยาบาลและยังเป็นผู้ออกกายารักษาโรคต่าง ๆ ให้อีกด้วย¹⁸² เมื่ออาการของโรคทุเลาลงเป็นครั้งคราว นางชลอ รังควร ผู้รักใคร่เขาเหมือนบุตรของตนเอง เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการเดินทางไปพักผ่อนที่หัวหิน และเกาะกระดาด¹⁸³

อย่างไรก็ตามอาการป่วยของ "ยาขอบ" ก็ไม่สามารถจะได้รับการเยียวยาจากนายแพทย์คนใดให้หายเป็นปกติได้ เพราะเขาเป็นคนไข้ที่คิดคั่งมาก ชอบหนีออกจากโรงพยาบาลไปดื่มสุรากับเพื่อน ๆ ดังที่เพื่อนร่วมงานของเขาคนหนึ่งเขียนเอาไว้ในหนังสือ ยาขอบอนุสรณ์ ตอนหนึ่งว่า

จำได้ไหมครั้งหนึ่ง เมื่อเพื่อนป่วยอยู่ที่โรงพยาบาลโรคติดต่อ ที่หาดินแดง ซึ่งมีกุดหมอ โนรี มีสุวรรณ เป็นผู้อำนวยความสะดวก...

ความพิเศษสุดของเพื่อนนั้นก็คือชอบหนีจากโรงพยาบาลออกไปกินเหล้ากับเพื่อนฝูง เขาสั่งซาวร์อันรอกแรกดื่มมาให้ทานรักษาอีก ซึ่งทานก็ได้อีกแต่รักษาใครรักษาเอา สมตามอัธยาศัยของเพื่อนผู้มีโรคระบอดโรคภัยไข้เจ็บหรือความตาย...

แต่อย่างไรก็ตาม กุติศัพท์ที่โด่งดัง ๆ มากก็ไม่ว่างเว้นลงเช่นเคย จนเพื่อนลมเจ็บและโง่งงขึ้นมาได้ แลแล้วก็อวย ๆ

¹⁸² สัมภาษณ์ นางชลอ รังควร . 14 กันยายน 2517.

¹⁸³ สัมภาษณ์ นางชลอ รังควร . 14 กันยายน 2517.

เพียบลง กระทั่งก่อนวันสุดท้ายของชีวิต เพื่อนก็ขอเอามัน*
เป็นยานานสุดท้าย ฆานานที่สำคัญที่สุด ในอันจะเยียวยาให้
เพื่อนเดินทางไปสู่ความตายด้วยความเป็นสุข 184

อวสานของชีวิต

อาการป่วยของ "ยาขอบ" ทรมานถึงลงเรื่อย ๆ สาเหตุเพราะเขาฝ่าฝืนกฎ
ข้อบังคับของแพทย์และโรงพยาบาลอยู่เสมอ ทำให้การรักษาพยาบาลไม่ได้ผล เพื่อนผู้
ร่วมงานรุ่นน้องของเขาคคนหนึ่งเขียนเล่าไว้ในหนังสือ ยาขอบอนุสรณ์ ตอนหนึ่งว่า

พี่โชติของเราไม่เคยเชื่อหมอ หมอห้ามดื่ม ینگคิม เมื่อคิม
จนเจ็บอีกก็ไปให้หมอรักษา ที่รักษาก็อยากให้ทุเลาเพื่อจะได้
มีเวลาได้คิมสนุกสนานกับเพื่อนอีก นายแพทย์ที่รักษาพี่โชติจึง
มีการระออยอย่างเคียว คือรักษาให้ทุเลา แล้วให้พี่โชติกลับบ้านไป
สนุกกับเพื่อน ๆ ส่วนเตียงที่พี่โชติเคยนอนรักษาตัวนั้น สงวน
เอาไว้ให้พี่โชติได้เลย เพราะไม่กี่วัน พี่โชติก็จะกองหวุน
กลับมานอนที่วาคหม้ออีก เช่นเคยว่า อขาเตือน อขาห้าม
นายมีหน้าที่รักษาเท่านั้น 185

ในที่สุดร่างกายของ "ยาขอบ" ก็ไม่สามารถทนทานต่อโรคร้ายที่สะสมกันเข้า
มาในเวลาเดียวกันได้ เขาสิ้นชีวิตที่โรงพยาบาลของนายแพทย์มาลา ศรีตะจิตร ตรงกับ
วันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2499 รวมอายุได้ 48 ปี 11 เดือน 186

* สุรา

184 เวทาทก [เกียรติศักดิ์ นอชมเสถ], ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 136 - 37.

185 พวงพยอม [นางแฝง], "พี่โชติ", ยาขอบอนุสรณ์, หน้า 239 -

40.

186 สัมภาษณ์ นายขอบ มณีน้อย, ๕3 กรกฎาคม ๒๕1๗.

หลังจาก "ยาขอบ" ได้ถึงแก่กรรมแล้ว นางชลด รังควร เป็นผู้จัดการเกี่ยวกับการทำศพ และมีมิตรผู้ร่วมงานของเขาให้ความช่วยเหลือเป็นอันดี จัดการตั้งศพไว้เพื่อกุศลที่วัดมกุฏกษัตริยาราม พระนคร¹⁸⁷ โดยมี พงา จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นเจ้าภาพ และจัดการฃาปนกิจศพในวันเสาร์ที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2500¹⁸⁸

มรณกรรมของ "ยาขอบ" นับได้ว่าเป็นการสูญเสียแก่นักประพันธ์ผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดคนหนึ่งในวงวรรณกรรมไทย ผู้ซึ่งได้ฝากความประทับใจในความไพเราะแห่งผลงานประพันธ์ของเขาจนตราบเทาทุกวันนี้

¹⁸⁷ สัมภาษณ์ นางชลด รังควร. 14 กันยายน 2517.

¹⁸⁸ สัมภาษณ์ นายชอบ มณีน้อย. 33 กรกฎาคม 2517.